

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ŞİDDETİN İSLAMİLEŞTİRİLMESİ
ve
TALİBAN ÖRNEĞİ**

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Mehmet KUYUCU**

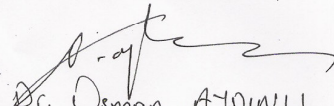
**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Muhit MERT**

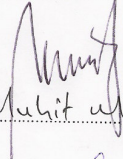
Ankara – 2007

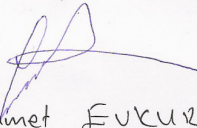
JÜRI ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı-Kelam Bilim Dalı'na ait "Şiddetin İslamileştirilmesi ve Taliban Örneği" adlı çalışma, jürimiz tarafından
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı-Kelam. Anabilim/anasanat Dalında
DOKTORA/SANATTA YETERLİK/ YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doc. Dr. Osman AYOĞLU

Üye Doc. Dr. Muhit AKERT (Danışman)

Üye Doc. Dr. Mehmet FUKUZAN

ÖNSÖZ

Çağımızda insanların sözlerinden çok yapılan işler takdir edilmektedir. Yapılan iş, takınılan tavır insanların değerlendirilmesinde önceliklidir. Yani kâlden daha çok hâl dili geçerlidir. İslam dini en son, en mükemmel ve kurtuluşa götüren yegane dindir. Bunda şüphe yoktur ancak Müslümanların tavırları, içinde bulundukları gerek toplumsal gerek ilmi ve siyasi durumları pek iç açıcı gözükmemektedir. Bundan dolayı Müslümanların bu üzücü halleri İslam'a mâl edilmekte ve onların nezdinde İslam Dini karalanmaktadır. Bu gün Taliban hareketi denilen ve Afganistan da yaşanmakta olan İslamî anlayış dünya kamuoyuna sunulan şekliyle Yüce İslam Dini'nin insan tipi olarak gösterilmekte özellikle art niyetli Batı medyası ve oryantalistler tarafından bu konu devamlı gündemde tutarak İslam'ı kendi halkları nazarında şiddet ve savaş yanlısı, medeniyetin ilerlemesine engel olan inanlarını perişan eden bir din olarak sunulmakta hatta daha da ileri gidilerek açıkça İslam'ın terör üreten şiddet yanlısı bir din olduğu söylenmektedir. İslam Dini'nin şiddet üreten bir din olduğu zihinlere yerleştirilince hem zengin yeraltı kaynaklarına sahip İslam ülkelerini işgal etmek için ciddi bir meşruiyet zemini oluşacak hem de insanları bu bozulmamış saf ilahi dine ilgileri azaltılacak veya soğutulacaktı. Bu durum batının partikülarist yaklaşımından, kendinden olmayanı ötekileştirmesinden kaynaklanmaktadır. İnsanlar çeşitli şekillerde ayrıştırılarak bir gerilim meydana getirilmektedir.

Ancak İslam insanlığa bir bütün olarak bakar. İnsanlar arasında renk, cins, bölge farkı tanımaz. İnsanlar yer yüzüne dağılmış ve bölünmüş de olsalar hepsi Adem'in çocuklarıdır. Yine İslam'a göre insanların dilleri renkleri dinleri farklı olabilir. Çünkü Allah insanları birbirlerini daha iyi tanımaları için farklı farklı yaratmıştır. Ve bu farklılık Allah'ın delillerindendir. Bugün insanların birbirlerini tanımaya, anlamaya daha çok ihtiyaçları vardır. Ancak üzülerek görmekteyiz ki, kendilerini İlahi dinlerin yegâne temsilcileri olarak gören Yahudi ve Hristiyanlar bu birlikteliği teşvik etmek, desteklemek yerine, İlahi kitaplarının metinlerini zorlayarak birtakım teolojik yorumlara gitmekte,

bazı kötü niyetli odakların yaptığı şiddet hareketlerine meşruiyet sağlamaktadırlar. Kur'an-ı Kerim bu konuda insanları şöyle uyarmıştır:“İnsanların ayrılığa düşecekleri hususlarda aralarında hüküm vermesi için onlarla birlikte hak kitaplar indirdi. Ancak kitap verilenler, kendilerine belgeler geldikten sonra aralarındaki ihtiras yüzünden onda ayrılığa düştüler.” (Bakara 2/213) Bu durumun, yani şiddet ve yıkıcılığın insan sevgisi ve barışı tavsiye eden dini inançlarla meşrulaştırılmasının arka planının araştırılması ilgiye değer bir konudur.

İslam herhangi bir millete veya coğrafyaya ait değildir. Allah'ın insanlara yol gösterici olarak indirdiği son dindir ve tüm insanlığa hitap etmektedir. Müslümanların ise öncelikle sahih ve sağlam bir inanca sahip olmaları ve dinlerini net ve yanlışsız olarak öğrenmeleri gerekmektedir. Sonra da inandıkları hak dini her kültürden her millete anlatmak, tanıtmak ve onların kalplerini İslam'a ısındırmakla yükümlüdürler. Bu durum ancak yukarıda da belirttiğim gibi sözle değil, Müslüman'ların başta bilimsel araştırmaları geliştirmesi ile ahlaklı ve üreten bir toplum olmasıyla mümkündür.

Biz bu çalışmamızda şiddetin sebeplerine ve İslam Dini'nin şiddetle irtibatlandırılmasının altında yatan nedenlere açıklık getirmeye çalıştık. Çalışmamız bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, tezimizin konularının daha iyi anlaşılabilmesi için hazırlayıcı bilgiler verdik. Birinci bölümde şiddetin kökleri, dinlerin şiddete bakışı ve İslam'ın şiddetle ilişkilendirilmesinin küresel politik nedenleri üzerinde durduk. İkinci bölümde önemine binaen İslâm'ın cihad anlayışından, üçüncü bölümde Taliban ve Haricilik'ten dördüncü bölümde ise İslam'ın İnsana ve İnsan hayatına verdiği önemden bahsettik.

İnsanlığın birliği, adaletin, hukukun yüceltilmesi bâtılın giderilmesi insanlar arasında adaletin ve barışın egemen olması en büyük dileğimidir.

Son olarak tezimizin hazırlanmasında bana sürekli destek olan, fikir ve önerileriyle çalışmamızın şekillenmesinde katkısı olan başta değerli danışman hocam Doç. Dr. Muhit MERT'e, aileme, dost ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Mehmet KUYUCU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

ŞİDDET, NEDENLERİ VE ŞİDDETİN İSLAMİLEŞTİRİLMESİ

I. Şiddetin Anlamı.....	6
II. Şiddetin Nedenleri.....	8
1-Ruhsal Nedenler.....	8
2-Çevresel Nedenler.....	9
3-Durumsal Nedenler.....	10
III. Dinlerde Şiddet ve Şiddetin İslamileştirilmesi.....	11
1-Yahudilik ve Şiddet.....	11
2-Hıristiyanlık ve Şiddet.....	13
3-İslamiyet ve Şiddet.....	18
4-İslam Dini'in Şiddetle İlişkilendirilmesinin Tarihi Arka Planı.....	21
5-İslam Dininde İnsana Verilen Önem.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

TALİBAN VE ŞİDDET

I. Afganistan Tarihine Genel Bakış.....	34
II. Taliban Nedir?	38
III. Hariciler.....	42
1.Hâricîlerin Ortaya Çıkışı.....	42
2. Hariciler'in Görüşleri.....	44
2.1. Hilafet.....	44
2.2. Hariciler'in Dinî Hayatları.....	46
2.3. Hariciler ve Tekfir.....	46

2.4. Haricilerin Genel Özellikleri.....	49
III. Geleneksel İslam Fikir Ekolleri İçerisinde Taliban'ın Yeri.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CİHAD

I. İslam'da Cihad'ın Anlamı.....	66
II. İslam'da Savaşın Sebepleri.....	69
1.Savaşın Nedenini Küfre Bağlayanlar.....	70
2. Savaşın Nedenini İnanmayanların Müslümanlara Karşı Harp Açmalarına Bağlayanlar.....	71
III. Cihadın Savaştan Farkları.....	80
SONUÇ	90
KAYNAKÇA	92
ÖZET	96
ABSTRACT	97

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
a.g.t. : Adı Geçen Tebliğ
a.g.y : Adı Geçen Yer
a.g.m : Adı Geçen Makale
a.g.d: Adı Geçen Dergi
Ank.: Ankara
bkz.: Bakınız
İst: İstanbul
Haz. : Hazırlayan
Mat.: Matbaa
c. : Cilt
Çev. : Çeviren
Der. : Derleyen
ed. : Editör
mad.: Madde
Nu. : Numara, Number
s. : Sayı
S. : Sayfa
p. : Page
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Yay: Yayınevi

GİRİŞ

Şiddet bireysel ve toplumsal anlamdaki genişletilmiş hak ve özgürlükleri kısıtlama adına zor kullanma, güç gösterme diye anlamlandırılabilir. İnsan denen varlığın yaratılışıyla birlikte maruz kaldığı şiddetsel alan, insanın toplumsal yapı içinde yaşaması zaruri hale gelmesiyle birlikte daha da geniş bir mecra içinde kendine kalıcı bir zemin bulmaktadır. Şiddetin kendini meşruiyet zemininde yeniden üretmesi için üretildiği toplumlar tarafından kabul edilebilir gerekçelere ihtiyacı vardır. Özellikle de devletlerin hangi tür olursa olsun şiddete baş vurmadan önce mutlaka felsefi siyasal, dini, ya da toplumsal bir meşruiyet zemini oluşturmak zorunluluğu vardır. Küreselleşme çağı denilen asrımızda ise iletişimin çok yoğun ve sınır tanımaz olduğu bir zamanda bu meşruiyet zemini küresel düzleme ve tüm insanlığı içine alan bir duruma gelmiştir. Şiddet meşruiyet zemini aranmasındaki kastımızı hayatımızdaki şu örneklerle açıklayabiliriz: Baba çocuğunu döver çünkü vatana millete hayırlı bir insan olsun diye, öğretmen öğrencisini döver iyi yetişip bir meslek sahibi olsun diye usta çırağını azarlar ki meslekte daha iyi ilerlesin diye. Toplum bireylerini, devlet vatandaşını birtakım kayıtlarla sınırlar uyumlu olsun diye. Devletlerarasında da durum pek farklı değildir: onlar da bir ülkeyi işgal ederler özgürlük için demokrasi ve insan hakları için ancak bu sonuncusu ile diğerleri arasında bir fark var onlar samimi, ilgili devletler ise gösterdikleri sebepler de samimi değil. Haçlı savaşının en dayanılmaz ve özellikle Hristiyan batı dünyası için en tabî meşruiyet zemini de İslam dininin teröre şiddete kaynaklık ettiği ve Hristiyan değerleri tehdit ettiği varsayımıdır.

Özellikle batı medyasının yoğun kampanyası, birçok sıradan insanın zihninde İslam ve Müslüman terimlerinin terör, anarşi, savaş, kan, intikam ve şiddet çağrışımı yapmasını sağladı. Yirminci yüzyılın son yarısından itibaren, çeşitli vesilelerle insanların bilinçaltına yerleştirilmeye çalışıldı. İslam'ın basitçe "şiddet üreten bir din" olduğu yargısı böylelikle pekiştirildi ve bu yargı, 11 Eylül öncesinde ve sonrasında Müslüman halklara yönelik şiddet eylemlerine meşruiyet kazandıran bir metin haline geldi. Zaten İslam'a ve

Müslüman milletlere karşı ön yargılı olan Batı basınında bunun yüzlerce örnekleri vardır:

Bu fikirler Arap Ortadoğu'yu incelemeyi meslek edinmiş üniversiteler tarafından geliştirilmiş ve bunların karşısına başka hiçbir fikir çıkarılamamıştır.¹ Bu durum elinde bombalarla sarıklı, tespihli Müslümanların gazetelerde resimlerin yayınlanması, Amerikan sinema sanayinin, çocukları kaçıran, insanları havaya uçuran, ismi Ahmet, Mehmet, Muhammed olan insanların sahnelerinin çekilmesiyle devam etti. Tüm insanlığa gönderilen Müslümanların Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed(SAV) bir intihar bombacısını tasvir eden karikatürlerin yayınlanmasıyla son buldu. İnsanlar artık terörün ve teröristin bir dini olduğunu öğrendiler: İslam.

İşte bizim bu tezimizi hazırlamadaki amacımız ve tezimizin ulaşmak istediği hedefler İslam Dini'nin şiddete kaynaklık etmediğini, Kuranı Kerim ve hadislerin şiddet üretmediğini, şiddet, terör ve yıkıcılığın aslında insan sevgisi ve barışı öğütleyen İslam Dini ile irtibatlandırılmasının yanlışlığını ortaya koymak, bu kavramların inançlarla meşrulaştırılmasının arka planını göstermek ve şiddet-İslam ilişkisinin kurulmasındaki sebepleri aramaktır. Yoksa İslam ve Müslümanlar üzerinden yapılan terör ve şiddet argümanlarını tartışmak değildir. Şiddetin İslamileştirilmesi terkinin ise, İslam Dini'nin, şiddetle alakası kurularak, terör yaratan, şiddet yanlısı, terör eylemlerine katılan insanlara meşruiyet zemini oluşturan, şiddeti ve terörü bir siyasi yöntem olarak belirleyerek, İslam'ı şiddetle irtibatlandırma anlamında kullanılmaktadır.

Şu ya da bu şekilde herhangi bir dinle özellikle de İslam diniyle irtibatlandırılan bir şiddet eylemi, tezimizin birinci bölümünde ele alınacaktır. İslam dünyasındaki şiddet ya da terör olarak adlandırılan eylemler yalnızca dinî bağlamda bir arka plana dayanmamakta, sosyal, ekonomik ve siyasî

¹ Konuyla ilgili bkz. Said, EDWARD, Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu, Çev: Nezih Uzel, 1998, İst., s. 388.

boyutlar taşımaktadır. Dünyanın dört bir tarafında yaşanan şiddet olayları bu bağlamda değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılacağına inanmaktayız. Çünkü inançlar dahil her şeyi kâr -fayda eksenine oturtan, egemenler kapital liberal dünya görüşünü savunan ve bunu en acımasız bir şekilde uygulayanlar, başta dini değerler olmak üzere her şeyi insani ahlaki değerler esassından çıkarıp, araçlar alanına taşıyarak milletlerin manevi, kültürel ve dini değerlerini parçalayıp sulandırarak politik hedefleri için kullanmaktadırlar. Bu tavırlarını özellikle de büyük enerji kaynaklarına sahip İslam dünyasına karşı da sürdürmektedirler. 11 Eylül olayları sonrasında bu menfur hadisenin medeni Batının ulaştığı insani ve üstün değerlere karşı bir savaş olduğunu ve dolayısıyla Batının, sahip olduğu bu üstün değerleri savunmasının en doğal hakkı olduğunu vurguladılar. Benzer şekilde batı dünyasında kilise çevreleri (ve kimi kilise dışı çevreler), batının dinsel geleneğini ifade eden Hristiyanlığın, sevgi, barış ve hoşgörü temeline dayalı üstün değerleri temel alan bir inanç sistemi olduğunu, buna karşın özellikle İslam'ın özünde ise şiddet ve anarşinin bulunduğunu ileri sürdüler.

Bu tartışmalarda temel varsayımlardan birisi, şiddet ve anarşi üreten bir din olarak İslam'ın geçmişte ve günümüzde anarşist ve terörist karakterli insanlar yetiştirdiğiydi. Diğerisi ise, buna karşılık Hristiyanlığın sevgi, barış ve hoşgörü dini olarak günümüzde batı uluslarının sahip olduğu şekilde üstün insani, medeni değerler üreten bir gelenek olduğu varsayımıydı.

K. Kerim'de Ehl-i Kitap'tan, onlara gönderilen Tevrat ile İncil'den sıkça söz edilen Maide süresinde hak-batıl mücadelesinin hakkın yozlaştırılması biçimine değinilmekte, Hz. Peygamber'den Ehl-i Kitap'ın bozulmuş din anlayışına uymaması istenmekte onların son vahiyden saptırma gayesi güden faaliyetleri karşısında dikkatli olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu yozlaşma ilgili ilahi dinlerin peygamberlerinin vefatıyla başlamış ve günümüzde artık teolojik hedeflerinin küresel sermaye birikiminin seküler hedefleriyle örtüşmüş hatta meşruluk kaynağına dönüşmüştür.

Aynı bakış açısı ile cihadı uygarlığı tehdit eden dini yayılma, ağırlıklı olarak Hristiyanlığa ait "kutsal savaş", herhangi siyasi bir amacı gerçekleştirmek üzere başvurulmuş terör veya kör bir fanatizmin, dini taassubun körüklediği bir fanatizm olarak gördüler.² Biz de İslam'ın gerek dinî dayanakları olan Kur'an ve Hadisler'de gerekse Müslüman'ların geleneklerinde Cihad kavramının ifade ettiği anlamalar ve uygulamalarını ortaya koymak istedik Çünkü eskiden olduğu gibi günümüzde de savaşlar sadece silahlı bir şekilde fiili olarak yapılmıyor. 21.yüz yılda ekonomik, siyasi ve kültürel olmak üzere birçok savaş şekli vardır. Bu açık ve alenen söylenmektedir. Müslümanlar da kendi onurlarını, vatanlarını, ahlak nizamlarını, kültürlerini korumak için sadece sıcak savaş denilen cephede yapılan savaşa karşı değil; yukarıda saydığımız savaş türlerine karşı da cihat etmekle mükelleftir, sorumludur.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi batı medyasının İslam'ın bir prototipi olarak sunduğu Afganistan'da gözler önüne serilen trajedinin medyaya yansıyan görüntüleri karşısında insanın etkilenmemesi mümkün değildir. Taliban rejimi, Bamiyan'da ve Mezar-ı Şerif'te uyguladığı etnik temizlikle, ezilen uluslara ve diğer dinlere mensup olanlara karşı uyguladığı sert baskılarla, Buda heykellerinin parçalamasıyla, Kandahar'da kadınların halkın önünde kamçılanmasıyla, İslam Dini'nin genel ilkelerine aykırı bir tutum izlemiştir. Bu tutumları bize tarihteki Haricileri hatırlatmakta ve genel İslam düşüncesini yansıtmamaktadır.

İslam dinindeki bütün emir ve tavsiyeler yeryüzünün halifesi kabul edilen insanın korunması, geliştirilmesi ve yüceltilmesini hedef almıştır. Bu sebeple İslamiyet'in batıla karşı hakkı ayakta tutma ve güçlendirme savaşında insan neslinin korunması ve sağlıklı geliştirilmesine çok önem verdiği görülür. Kur'an-ı Kerim'de bozguncu güçlerin nesli tahrip etmeye yönelik faaliyetlerine dikkat çekilmiş (Mesela bkz., Bakara 2/ 205;

² Ali BULAÇ, "Cihad", İslama Göre Terör ve İntihar Saldırıları, Işık Yay., İzmir, 2004,80-81.

Muhammed 47/22), gençlerin bu tahriplerden korunmasına yönelik emirler vermiştir. Böyle emirler veren bir dinin insanların sebepsiz yere şiddet görmelerini onların eziyet çekmelerine izin vermeyeceği gayet açıktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞİDDET, NEDENLERİ VE ŞİDDETİN İSLAMİLEŞTİRİLMESİ

I. Şiddetin Anlamı

Şiddet, kelime kökeni itibarıyla Arapçadır ve şedd kelimesinden gelmektedir. Bir hareketin kuvvetin veya gücün derecesi olarak tanımlanmaktadır. Kelime özü itibarıyla aşırılık ve normal dışı davranışı içerdiği için bir duygunun aşırılığı veya inandırma veya uzlaşma yerine kaba kuvvet kullanma anlamlarına da gelmektedir.¹

Bunun yanı sıra kuvvetli bir sesi zayıf sestten ayırmaya yarayan nitelik (akustik anlamda), bir şeyin şiddetini, nüfuzunu ve ifade gücünü tayin eden iki parametrenin tümü (biyolojik anlamda), bir elektrik akımının etkisini niteleyen büyüklük (elektrik anlamında), bir kuvvetin yaptığı etki miktarı, bu kuvvetin ölçüsü (fizik anlamında), bir sesin yarattığı kuvvet duygusu (müzikal anlamda), beyinde bütün duyumların merkezi olduğu sanılan bölümün çabuk kavrama özelliği, duyum keskinliği (psikolojik anlamda) gibi değişik anlamları vardır.

Ayrıca, bir olgunun gücü, yoğunluğu, sertliği, yeğlilik anlamlarının yanı sıra çoğu zaman yıkıcı bir güçle kendini veya etkisini gösteren bir şeyin özelliği, beden gücünün kötüye kullanılması, silahlı etkinlikler ve aşırı bir saldırganlık özelliği taşıyan ilişkilerle belirginleşen edimlerin tümü anlamlarına da gelmektedir.²

İnsan psikolojisinde evrensel olarak varlığı kabul edilen ve cinsellikle birlikte en güçlü iki dürtüden biri olan saldırganlık ve onun sonucu şiddet,

¹ Meydan Larousse, Şiddet mad.,C.1, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1990, 777.

² Büyük Larousse, Milliyet yy, İstanbul, Baskı Yılı yok, Cilt 21,s.11073, Ömer Demir, Mustafa Acar, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi yy, Ankara,2002, 386.

toplumda pek çok boyutta gözlemlenen bir olgudur. Şiddet içgüdüsel olarak var olan ve çevre etkenlerden kaynaklanan bir davranış olarak görülür. Şiddete yol açan temel etkenler anne, baba, çocuk, aile ilişkisi, nesillerdir sürdürülen şiddet içeren davranışlardır. Sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler onun oluşumunda rol oynarlar. Her geçen gün bu kelimenin günlük yaşamımızda daha çok yer aldığı görülmektedir. Şiddetin bu denli yoğun olarak günlük yaşamda yer alması da onun kanıksanmasına yol açmaktadır. Şiddet ayrıca bir problem çözme aracı olarak kullanıldığından, bu kanıksama onun birçok boyutta kullanılmasına ve çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkmasına neden olmaktadır.³

Bazen fiziksel saldırı ile eş anlamlı kullanılan şiddet bu manada bir kişinin başkasına acı vermek veya yaralamak kastıyla yaptığı davranış olarak tanımlanır.⁴ Ve günümüzün popüler anlamı da budur.

Şiddet kelimesinin dar anlamı ile ele alınış biçiminde; insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışardan yöneltilen sert ve acı verici bir eylemdir ve bir kişiye karşı güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak anlamına gelmektedir.⁵

Şiddetin nedensel açıklamaları genellikle Freud'a dayandırılmakta, insanlarda bulunan "thanatos" adlı bir içgüdü'nün insanın kendine zarar verme güdüsü olduğu ve bu güdünün ölümle sonuçlanmasının önüne geçilmesi arzusunun başkasına saldırganlıkla giderilebildiği belirtilmektedir. Bu anlamda saldırganlık, kişinin kendini tahrip etmeye yönelik tüm ölüm içgüdü'sünün diğer insanlara yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.⁶

³ Oğuz POLAT, Şiddet, www.kriminoloji.com 2002.

⁴ Tülin İÇLİ, Aslıhan ÖĞÜN, Nilüfer ÖZCAN, Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu, Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü yy, Ank., 1995, 9

⁵ İÇLİ, ÖĞÜN, a.g.e., s. 9.

⁶ Ericc FROMM, Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, çev. A.Artan, Dilek Matbaası, İstanbul, 1981, 153-154.

Bireysel olarak bozuk olan insan davranışları grup içinde belirleyiciliğini artırarak bireyselliğini azaltır, davranışlardan daha az sorumlu hale getirir, insanın şiddetini daha fazla göstermesine neden olur.⁷

Toplumlardaki saldırganlık ve şiddet olaylarının artması da bireysel saldırganlığı artırır. Örneğin ekonomik krizlerde yoğunlaşan toplumsal tepkiler bireysel bazda saldırganlık dürtülerini de şiddetlendirir.⁸

II. Şiddetin Nedenleri

1-Ruhsal Nedenler

Şiddetin nedenleri arasında ilk sırada bahsi geçen ruhsal belirleyicilerdir. İnsanlar engellendiği ölçüde şiddete başvurur. Genelde keyfi ve haksız engellemeler sonucunda saldırganlık artar. Aslında işin gerçeğini söylemek gerekirse şiddet ve terörü besleyen en önemli kaynaklardan birisi insan özgürlüklerinin yok edilmesidir. Özgürlüklerin olmadığı yerlerde şiddet ve terör insanları özgürlüğe götüren yol, araç olarak düşünülmektedir.⁹

Şiddetin bir dizi tahrike dayalı davranış ve sözler sonucunda ortaya çıktığı teorisi de öne sürülmektedir. Buna göre, eğer ortamda şiddete yönelik davranışlar varsa, bunu gören diğer kişiler de bundan etkilenecek aynı davranışa yönelecektir.¹⁰

İnsanlarda saldırganlığı arttıran ikinci ruhsal belirleyici insanın doğrudan tahrik edilmedir. Yavaş yavaş başlayan saldırganlık davranışları hafif alaycı sözlerde bile kişiyi kızdırtabilir ve şiddete yol açabilir. İnsanların görsel olarak

⁷ Barlas TOLAN, Toplum Bilimlerine Giriş, Ankara, 1985,450.

⁸ Orhan TÜRKDOĞAN, Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği, Ankara, 1985, 262.

⁹ Hasan ONAT "İslamın Olduğu Yerde Şiddet Olmaz", Diyanet Aylık Dergi,1999,sayı:103, 23

¹⁰ POLAT, Şiddet,a.g.y.

saldırganlık örneklerine maruz kalması da onları şiddete yönlendirebilir. Özellikle, televizyonlardaki şiddet gösterilerinin çocuklardaki saldırganlık davranışlarını birebir etkilediği açıktır. Buradan anlaşılacağı gibi, aynı biçimde saldırganlık gözlemleri de insanlarda şiddete karşı tepkiyi duyarsızlaştırmakta, şiddete karşı doğal bir olaymış gibi bir algılama süreci başlamaktadır.¹¹

2-Çevresel Nedenler

Şiddeti doğuran ve artıran nedenlerden biri de, çevresel belirleyicilerdir. Kimyasal atıkların neden olduğu kötü kokulardan kaynaklanan hava kirliliği saldırganlığı arttırtıcı nedenlerden biri olarak gösterilmektedir. Bunun yanı sıra, aşırı kalabalık da saldırganlık düzeyini arttırmakta, kalabalığın saldırganlık patlamalarının çıkmasını kolaylaştırdığı vurgulanmaktadır.¹²

Doğaya bakıldığında en basit organizmaların bile yaşamlarını, içinde bulundukları çevreden gelen ve hepsi birer saldırı olarak nitelendirilebilecek etkilere tepki göstererek sürdürdükleri görülmektedir. Karmaşık organizmaların strese, yani çevreden gelen baskılara uyum özelliklerini araştırmıştır. Doğal yaşam koşulları içinde gerilime neden olan koşullar (stressors) çeşitli mikroplar ya da ısı, gürültü, ışık gibi çevre koşullarıdır. Bu değişim olduğunda vücut bunu dışarıdan gelen bir saldırı olarak değerlendirir ve buna bir tepki gösterir. Bu durumda oluşan değişik tepkilere Genel Uyum Sendromu (UGS) ismi verilmektedir. Bu durum saldırıya uğrayan organizmaların genel tepkisidir (İç salgı bezlerinin işleyişindeki değişiklikler, bünyesel değişiklikler, ateş, kalp damarlarındaki sorunlar, bayılmalar gibi organik tepkiler). Yerel Uyum Sendromu (YUS) ise lokal, belli bir bölgede olan iltihabı durumları kapsamaktadır. (Ülserler, çıbanlar). Organizma önce

¹¹ İÇLİ,ÖĞÜN,a.g.e., 9

¹² POLAT, Şiddet, a.g. y.

bir alarm evresi geçirir sonra da direnişe başlar. Daha sonra direnç, yavaş ya da hızlı bir şekilde yok olur.¹³ Bu uyumsuzluklar da şiddeti besler.

3-Durumsal Nedenler

Şiddet sebeplerinden birisi de durumsal nedenlerdir. Yarışma etkinlikleri, provoke edici filmler seyretme gibi gerginlikte artış sağlayan durumların saldırganlığı arttırdığı belirlenmiştir. Durumsal belirleyicilerin bir diğeri cinsel uyarılmadır. Bu aslında cinsiyet ve hormonlarla yakından ilişkilidir. Erkeklerin kadınlara göre daha saldırgan bir davranış sergiledikleri belirlenmiştir. Kişilerde görülen fiziksel ağrılar, başkalarına zarar vermeye güdülenme yoluyla saldırgan dürtüler doğurabilmektedir. Alkol, uyuşturucu, uyarıcı gibi bağımlılık yapan maddeler ile ilaçların kullanımıyla saldırganlık arasında bağlantı kurulmaktadır. Miktarın küçük olması saldırganlığı azaltırken miktar arttıkça saldırganlık dürtüsü de artmaktadır.¹⁴

İnsanın bireysel varlığını toplumun ortak alanına taşımasına imkan veren ortak yaşam alanları içinde, gözlemlenen şiddet iki boyutludur. İlki, kamusal alanda ortaya çıkan, organize, düşünce yapısı ve amaçları olan şiddet yani terördür. İnsanları yıldırma, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma eylemi olan terör, şiddetin bir türü olarak ele alınmaktadır.¹⁵

Denilebilir ki, şiddeti bir problem çözme aracı olarak kullanan herkes, ona meşruiyet kazandırmak ihtiyacını hisseder. Şiddet ne canavarca, ne de akıldışıdır. Doğal insan duygularındandır ve insanı buna karşı tedavi etmek, onu insanlıktan çıkarmak ya da hadım etmek anlamına gelir. Yaşayacağı

¹³ Nüket SUBAŞI, Ayşe AKIN, "Kadına Yönelik Şiddet; nedenleri ve sonuçları", www.sabem.saglik.gov.tr

¹⁴ Erol GÖKA, "Gençlik ve Şiddet-2", <http://www.drerolgoka.20m.com>

¹⁵ Ruşen KELEŞ, Artun ÜNSAL, Kent ve Siyasal Şiddet, SBF YY, Ankara, 1982, 93

trajedi, yüz yüze geldiği güçlükler karşısında tırnakları çekilerek vahşi doğaya bırakılan bir kedinin çaresizliğine benzer.

III. Dinlerde Şiddet ve Şiddetin İslamileştirilmesi

1-Yahudilik ve Şiddet

İsraillilerle Filistinliler arasında Ortadoğu'da cereyan eden çatışmalarla ilgili medyaya yansıyan görüntüler, çoğu kişinin, Yahudiliğin bir şiddet dini olduğunu düşünmesine yol açmıştır. Kol kıran, kış ortasında masum insanları evsiz bırakan, çocuk öldüren İsrail askerlerinin yaptıkları, insanlardaki bu düşünceyi pekiştirmiştir. Dinlerin şiddetle ilişkisini araştıranlar, Yahudiliğin şiddet üzerine kurulmuş bir din olduğunu iddia ederler.¹⁶

Gerçekten Yahudilik, Tanrının hem İsrail oğullarının düşmanlarına hem kendilerine uyguladığı korkunç şiddet olaylarının içinde doğup büyümüştür. Deyim yerinde ise, Yahudilik için Tanrı bizzat kendisi kan akıtmıştır buzağıya taparak küfür suçu işleyen İsrail oğullarına Tanrı, Musa aracılığıyla, birbirlerini öldürmelerini emretmiştir: "İsrail'in Allah'ı Rab şöyle diyor: Herkes kılıcını beline kuşansın, ve ordugahta kapıdan kapıya dolaşsın, ve herkes kendi kardeşini, ve herkes kendi arkadaşını, ve herkes kendi komşusunu öldürsün." ¹⁷

Yahudi geleneğinde Amelekiler, Tanrının hükümrانlığının yeryüzünde egemen olmasını engelleyen ebedi düşman olarak simgeleştirilmiştir. Tanrının hükümrانlığı yeryüzüne tamamen egemen oluncaya kadar onlarla savaşmak Yahudiler için zorunludur.¹⁸ Tevrat'a göre, teslim olmaya yanaşmayan kavimlerin erkekleri kılıçtan geçirilmeli, kadınları, çocukları ve

¹⁶ Baki ADAM, Yahudilik ve Şiddet, fortuna.divinity.ankara.edu.tr/adam/yahudisiddet

¹⁷ Çıkış, 32: 27-28.

¹⁸ ADAM, a.g.m., 5

bütün malları yağmalanmalıdır.¹⁹Hatta meyve vermeyen ağaçlar bile kesilip harap edilmelidir.²⁰

Kutsal Kitap Sonrası Yahudiliğinde din adına şiddet eylemlerine izin verilmesine de günümüzdeki Ortodoks eylemciler eylemlerini dini açıdan meşrulaştırmaktadırlar. Örneğin; İsrail ve Batı Yakası'nda bir dini devlet kurma amacıyla olan Haham Meir Kahane, savaş için karar verecek dini kurumların bugün bulunmadığını, bu durumda gerekli şartların oluşup oluşmadığını otoriter bir Halakhacı hahamın karar verebileceğini belirterek Araplara karşı yürütülen savaşı meşru görmüştür. Kahane ayrıca, şiddet eylemlerini hali hazırda devam eden savaşın yansımaları olarak mazur göstermiştir. Kahane'nin sözünü ettiği savaş, düşmanları Araplardan ve seküler Yahudilerden oluşan dini devlet için verilen savaştır. Aynı kanattan başka bir dini lider, bu savaşta kadın veya çocuk herkesin hedef olabileceğini söylemiştir. Çünkü böyle bir savaşta herkes potansiyel askerdir.²¹

1973'deki Yom Kipur savaşından sonra ortaya çıkan ve eylemleriyle 1990'lara kadar adından söz ettiren Guş Emunim hareketinin ve diğer şiddet yanlısı grupların liderleri de eylemlerini Haham Kahane gibi dini açıdan meşrulaştırmışlardır. Onlar, kutsal toprakları kurtarmak için mücadele vermenin Pikkuah nefes (canı koruma) görevinden önce geldiğini savunmuşlardır. Guş Emunim mücadelelerinde,Yahudiliğin ebedi düşmanı Amelekiler fikrini esas almıştır. Buna göre, ister Filistinli, ister Amerikalı, hatta isterse Yahudi olsun, Tevrat'ın Amelekiler hakkında verdiği hüküm gereğince, Yahudilik için tehdit oluşturan herkesin kanı için izin vardır. Guş Emunim liderleri devamlı surette Arapları, Yahudilerin nefret etme hakkına sahip oldukları Amelekiler olarak tanımlamışlardır.²²

¹⁹ Tesniye 20: 12-14.

²⁰ Tesniye 20: 20.

²¹ Mark JUERGENSMEYER, Yeni Soğuk Savaş, Çev: Adem Yalçın, Pınar Yayınları, İstanbul 200,1 261-262.

²² ADAM,a.g.m.,12

Şiddet eylemlerini Tanrı'nın intikam eylemleriyle özdeşleştiren Yahudi milliyetçiler, Ortodoks Yahudiliğin liturjisinden beslenmektedirler. Çünkü Ortodoks dua düzeni, Tanrı'nın intikamından söz eden ifadeler içermektedir. Ortodoks Yahudiler her Şabat'ta (Cumartesi), Tanrı'yı düşmanlarından intikam almaya çağırırlar. Pek çok Ortodoks çocuk: "Ya Rab, ey öçler Tanrısı, ey öçler Tanrısı, nurunu saç!"²³ giriş cümlesiyle başlayan ilahileri söylemeyi öğrenir ²⁴

2-Hristiyanlık ve Şiddet

Hristiyanlığa ait Kanonik İnciller, bir yandan sevgi, merhamet, bağışlama ve hoşgöründen bahseden İsa'nın, diğer taraftan muhalifleriyle ilgili olarak zaman zaman "cehennem azabından", "ateşten" ve "lanetten" bahsettiğini rivayet etmektedir. Hatta İsa, meşhur "incir ağacını lanetlemesi" kıssasına göre, incir yeme ümidiyle yaklaştığı ağaçta yiyecek meyve bulamayınca (ki İncil yazarları, o sırada incir mevsimi olmadığını vurgularlar, bu durumda ağaçta incir bulunmaması gayet doğaldır) ağacı bile lanetlemekten kaçınmamaktadır. İncillerde, bu lanetlemenin ertesi günü ağacın kökten kuruduğu anlatılır. Yiyecek meyve bulamadığı için öfkelenip, bir ağacı bile lanetleyerek kurumasına neden olan öfkeli ve kompleksli bir figürün, "düşmanlarınızı bile sevin" deyip herkese yönelik bağışlama ve hoşgöründen bahsetmesi ne kadar tutarlı olabilir? Elbetteki bu olayla ilgili haber uydurmadır. Zira sevgi, bağışlama ve hoşgörüye sürekli vurgu yapan bir şahsiyetin, bir ağaca bile lanetler yağdıran bir ruh taşıması düşünülemez. Hz. İsa'ya atfedilen ve karşıt tavırlar/tutumlar içeren bu olayların, gerçekte tarihsel İsa'yla bir ilgisi yoktur. Bu tür haberler ilk dönem Hristiyan cemaati ve bunların inançlarında yer alan İsa anlayışını yansıtmaktadır.

Hristiyanlığın asıl kurucusu kabul edilen Pavlus'un da mektuplarında zaman zaman İsa'ya inanmayanlara karşı hakaret ve yergi dolu sözlerine ve

²³ Mezmurlar, 94:1

²⁴ ADAM,a.g.m., s. 13.

şiddet çağrıştıran ifadelerine rastlanmaktadır. Örneğin o, bir mektubunda, kendisinin öğretileri dışında bir öğretiyi savunanları kastederek şöyle der: "Gökten bir melek bile size bildirdiğimiz müjdeye ters düşen bir müjde bildirirse, lanet olsun ona. Daha önce söylediğimizi şimdi yine söylüyorum, bir kimse size kabul ettiğinize ters düşen bir müjde bildirirse ona lanet olsun".²⁵

Yine Pavlus, dedikoducu, yerici, küstah, kibirli vb şekilde nitelediği kimseler için "Tanrının gazabından" bahsetmekte, "bunların ölümü hak ettiklerine dair Tanrı buyruğunun" bulunduğunu vurgulamaktadır.²⁶

Yeni Ahit içerisinde şiddetin en yoğun işlendiği metin Yuhanna'ya atfedilen Vahiy kitabıdır. Yeni Ahit kitaplarının sonuncusu olan Vahiy, tamamıyla apokaliptik bir dokümandır. Dünyanın sonunda olacak hadiseleri, Mesih'in gelişi öncesi kaos dönemini, Mesih'in ikinci gelişini ve sonrasında kötülüğe karşı yapılacak mücadeleyi konu edinir.

Vahiy kitabı, dünyanın sonlarına doğru gittikçe artan şiddeti ve felaketleri Mesih'in ikinci gelişine dünyayı hazırlamaya yönelik ilahi bir takdir olarak görür. Geldiğinde insanları "demir çomakla güdecek ve çömlek kaplar gibi kırıp parçalayacak" olan Mesih'in yeryüzüne inişi öncesi, tanrısal âlemin müdahalesiyle yeryüzünde bir dizi felaket yaşanır. Önce, yeryüzüne ilk geldiğinde akan kanıyla her halktan ve her ulustan insanları Tanrıya satın almış olduğu belirtilen ve bu nedenle de "boğazlanmış kuzu" olarak nitelenen İsa Mesih tarafından gökte mühürler açılır. Sonra yedi melek, insanlar ve yeryüzü için felaketler getiren borazanlarına birer birer üflerler. Gökten insanların üzerine kanla karışık dolu ve ateş yağar; karada ve denizde yaşayanların üçte biri telef olur. Yıldızlar ve ateş topları yeryüzüne dökülür; güneş ve ayın ışıkları alınır ve felaketlerin biri diğerini izler.²⁷

²⁵ Galatyalılar 1:8-9

²⁶ GÜNDÜZ,a.g.e,63.

²⁷ GÜNDÜZ,a.g.e,s, 65

ABD'deki evanjelik gruplar tarafından hazırlanan binlerce TV ve radyo programında, vaizler ve hatipler, bu olayların olmasına halkı madden ve manen hazırlama gayretindedirler.²⁸ Nitekim bu gruplar, Vahiy kitabındaki kehanetler bağlamında, İsrail'in kurulması ve Yahudilerin yöre halkına yönelik şiddet eylemleri gibi Ortadoğu'da gelişen bazı olaylara büyük sempatiyle bakmakla; bunları dünyanın sonuna ilişkin kutsal kitapta bahsedilen ilahi takdirin birer tecellisi olarak değerlendirmektedirler. Hatta bazı gruplar, Mesih'in gelişini hızlandırmak amacıyla, Vahiy kitabında öngörülen şiddet olaylarına zemin hazırlama, bunun için de örneğin İsrail tarafından Ortadoğu'da işlenen şiddet ve katliamlara maddi ve siyasi destek sağlama gibi girişimler içerisindeyler.²⁹

Bu felaketlerden sonra İsa Mesih yeryüzüne iner. Yüz kırk dört bin seçilmiş kişi Siyon tepesi üzerinde duran İsa'nın yanında yer almaktadır. Sonra inanmayanlara yönelik ilahi cezalandırma başlar ve yeryüzünde oluk oluk akan kan, atların gemlerine kadar yükselir: Tapınaktan çıkan başka bir melek bulutun üzerinde oturana yüksek sesle bağırarak şöyle dedi: "Orağını uzat ve biç! Biçme saati geldi. Çünkü yerin ekini olgunlaşmış bulunuyor." Bulut üzerinde oturan, orağını yerin üzerine salladı ve yerin ekini biçildi. Gökteki tapınaktan başka bir melek çıktı. Onun da keskin bir orağı vardı. Ateşin üzerinde yetkili olan başka bir melek ise sunaktan çıkıp geldi. Keskin orağı olana yüksek sesle "keskin orağını uzat" dedi. "Yerin asmasının salkımlarını topla. Çünkü üzümleri olgunlaştı." Bunun üzerine melek orağını yerin üzerine salladı. Yerin asmasının ürününü toplayıp Tanrı öfkesinin büyük cenderesine attı. Kentin dışında sıkılan cendereden kan aktı. Kan, bin altı yüz ok atımı çapındaki bir alanda atların gemlerine dek yükseldi.³⁰ Düşünün bir kere 200 milyon doğulu asker ve bir ondan fazlası da batılı...yeniden dirilmiş Roma İmparatorluğu(Batı Avrupa)! İsa Mesih, kendi şehri Kudüs'ü tahrip edenlere saldıracak daha sonra Magiddo veya Armagedon vadisinde

²⁸ Grace HALLSELL ,Tanrıyı Kıyamete Zorlamak,(Kim yay.,Ankara,2003),26-90

²⁹ GÜNDÜZ,a.g.e, 68

³⁰ Vahiy, 16:18-21

toplanmış ordularla savaşacak. Kudüs'ten başlanarak akan kanın 200 mil uzunluğunda ve atların başı seviyesinde olacak olması kimseyi şaşırtmasın... bütün vadi savaş araçları, hayvanlar, insan gövdeleri ve kanla dolacak.³¹

Böylelikle bütün dünyada, Mesih karşıtları, liderleriyle birlikte yok edilir. Mesih karşıtı akımın yada Hristiyan olmayanların liderleri (canavar = Mesih karşıtı ve sahte peygamber) "kükürtle yanan ateş gölüne diri diri atılırlar"; bunların taraftarları ise tamamen öldürölür. O kadar çok insan öldürölür ki bütün kuşlar bunların etiyile doyar."Nihayet, zafer kesin olarak Mesih ve izleyicilerinin olur ve yeryüzünde bin yıllık altın dönem başlar.

Yuhanna'nın Vahiy kitabında, gelecek dönemle ilgili bu şiddet sahneleri, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Mesihci ve Milenyarist Hristiyan akımlar için temel referans olmuştur. Günümüzde ABD'de sayıları hayli kabarık olan ve ABD yönetimi üzerinde de önemli bir baskı unsuru oldukları bilinen evanjelik Hristiyanlar, Yuhanna'nın kehanetlerinde bahsettiği, Mesih'in gelişine zemin hazırlayan bu şiddet olaylarının biran evvel olması beklentisi içerisindeyler. Amerikan politikasını yöneten en yetkili ağızlardan bu açıkça ifade edilmektedir: Eski Başkan Reagan "Armagedon'u yaşayacak nesil biz olabiliriz." demektedir.³²

Hristiyanlık, gerek kutsal metinleri gerekse tarihi itibarıyla otoriteryan şiddeti destekler bir görünüm taşımaktadır. Pavlus'un Romalılara mektubunda, Hristiyan teolojisindeki egemenlik anlayışına temel olan ve otoriteden kaynaklanan şiddeti meşrulaştırmada son derece önemli bir rol oynayan bir ifadesi oldukça dikkat çekicidir. Pavlus şöyle der: Herkes, altında bulunduğu yönetime boyun eğsin. Çünkü Tanrıdan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle, yönetime karşı direnen, Tanrının düzenlediğine karşı gelmiş olur. Karşı gelenler yargılanırlar. Çünkü yönetim senin iyiliğın için Tanrının hizmetindedir. Ama kötü olanı

³¹ HALLSELL ,a.g.e.,33

³² HALLSELL , a.g.e ,33

yaparsan kork! Yönetim, kılıcı boş yere taşımıyor; kötülük yapanın üzerine Tanrının gazabını salacak olan öç alıcı olarak Tanrının hizmetindedir. Bunun için yalnız Tanrının gazabı nedeniyle değil, vicdan nedeniyle de yönetime boyun eğmen gerekir.³³

Bu yaklaşımı doğrultusunda diğer yandan ise Pavlus, yönetimlerin ellerinde bulunan kılıcın, yani askeri güç ve şiddet unsurlarının da Tanrı tarafından kutsandığını ve Tanrısal bir iradeye dayandığını savunmaktadır. Zira ona göre, madem otoritenin sahip olduğu egemenlik yetkisi Tanrı tarafından bahşedilmektedir, o halde gücünü bu yetkiden alan şiddet de tanrısal iradede kaynaklanmaktadır ya da kendi ifadesiyle "Tanrının gazabını salacak olan öç alıcı" dır. Dolayısıyla yönetimin başvurduğu şiddet tanrısal bir meşruiyet zeminine dayanmaktadır.³⁴

Roma imparatorlarının henüz paganizmi sürdürdükleri ve Hristiyanlığa karşı tavır aldıkları dönemlerde Kilise Babaları, genellikle dinden dönmeye zorlama hariç her açıdan otoritenin onaylanması ve ona itaat edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Nitekim bu ilk dönemlerde, genellikle otoriteden kaynaklanan şiddete karşı pasif bir tavır, Hristiyan cemaatin karakteristik özelliği olmuştur.

Hristiyanlık, her insanın günah ve kötülüğün, dolayısıyla bundan kaynaklanan şiddetin mahkumu olmasını, ilk insan Âdem'den kalan mirasın ilahi bir takdirle bütün insanlık soyuna sirayet etmesi şekline açıklamakla, insandan kaynaklanan kötülükleri ve şiddet eylemlerini de bir bakıma Âdem'in şahsında tanrısal iradeye dayandırmaktadır.³⁵

³³ GÜNDÜZ,a.g.e,s 69

³⁴ GÜNDÜZ,a.g.e, 70

³⁵ GÜNDÜZ,a.g.e,95

3-İslamiyet ve Şiddet

Bizim konu ettiğimiz anlamda şiddet Kur'an-ı Kerim'de doğrudan geçmemektedir. Hadislerde ise değiştirme, kınama, ayıplama gibi anlamlara gelen unf kelimesi bizim konu ettiğimiz şiddeti çağrıştırmaktadır. Hz.Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Allah yumuşaktır, böyle davrananları sever. Unf'a (şiddete) karşı vermediği şeyi, yumuşak davranmaya karşılık verir."³⁶ Fakat Kur'an ve Sünnette belirli hedefleri gerçekleştirmek amacıyla güç kullanma ve tehdit anlamında bazı kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimeler arasında ikab, katl, bağı, udvan, cihad bulunmaktadır. Yine Kur'an ve Sünnet, İster İslam ülkesi içerisinde, isterse bir Müslüman ülkenin dış güçlerle ilişkileri çerçevesinde olsun güç kullanmanın bir grup şart ve kaidesini içermektedir ³⁷

Kur'an ve Sünnet Müslümanları, savaşmalarının sebebinin şahsî çıkar, maddî kazanç veya intikam olmaması gerektiği konusunda uyarmaktadır. Bu nedenle Müslümanlar, kendilerine saldırmayan ve işlerini engellemeyenlerle savaşmamalıdır. Bundan dolayı Allah, Hz. Peygamber'e (sav) savaşın insanî boyutlarda sürdürülmesi için gerekli birçok talimatlar da vermiştir. Savaşta barbarca metotlar kullanmaktan sakınılmasını istemiş, kadın, çocuk, yaşlıların ve yaralıların öldürülmesini yasaklamıştır. Bunların yanı sıra cesetlerin hırpalanmasını, tarlaların, ağaçların ve hayvanların tahrip edilmesini ve buna benzer her tür barbarlık ve vahşiliği yasaklamıştır. Müslümanların, sadece kaçınılmaz durumda ve gerekli olduğu kadar kaba kuvvet kullanmalarına izin verilmiştir. ³⁸

³⁶ Müslim.Birr,77;Ebu Davut ,Edep,10

³⁷ Hasaneyn Tefik İbrahim Dr, Emanı Mesud el- Hudeyni Dr.,Batılı Araştırmalarda İslami Uyanış Olgusu:Tahlili ve Tenkitçi Bir Yaklaşım, Çev:Sönmez KUTLU, İslami Araştırmalar Dergisi, 7.cilt,sayı:3-4,1994., 279

³⁸ Ebu'l Al'a MEVDUDİ,(Tefhim'ül Kur'an,İnsan yay.,2001), cilt:1,191

Kuşkusuz bunun yanında "Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün."³⁹ ayeti de vardır. Bu ayet, Tevbe suresi'nin ilk dört ayetinde açıkça belirtildiği üzere, her türlü anlaşma imkânının ortadan kalktığı ve artık bütün diplomatik ilişkilerin kesilip savaş durumunun ortaya çıktığı örnekler için söz konusudur. Nihayet 4. ayette "Anlaşmalı olduğuz müşrikleri öldürmeyin." denmekte, ayrıca 6. ayette, savaş sırasında sığınma veya koruma (eman) talebinde bulunan müşriklerin de savaşın dışında tutulması emredilmektedir. Yani ayetler, fiilî bir savaş durumuyla ilgilidir.⁴⁰

İslâm dininin temelinde savaş kültürü ve şiddetin yeri yoktur. İslâm'ın temelinde Allah vardır. Arabistan'da birbirleriyle savaşan kabilelere cevap niteliğini taşıyan İslâm Dinî Allah tarafından onlara gönderildi. Bütün beşeri toplulukların geçmişi savaşlarla doludur ve İslâm bir istisna değildir. İslâm'daki savaşlar, Hristiyanlıkta veya Yahudilikte olduğundan fazla değildir. İslâm Peygamberi Mekke'den hicret etmek zorunda kaldığında, hayatı tehlikeye girmişti, bu yüzden sadece savunma amaçlı bir kaç savaşa katılmak zorunda kalmıştır. Ancak Mekke'ye döndüğünde bir damla kan dökmeden barışı sağlamıştır. Peygamber(sav)'in vefatından sonra, ilk dört halife döneminde, başlangıçta fırkalar arasında savaş çıkmış fakat daha sonra, uzun bir süre barışçıl bir hava içerisinde, kültürel ve dinsel sahalarda, çok güzel gelişmeler olmuştur.⁴¹

Tarihte Yahudiler ve Hristiyanlar, Müslümanların desteğinden yararlanarak, Müslümanlarla birlikte barış ve istikrar içerisinde yaşamışlardır. Örneğin Hz. Peygamber döneminde Necran Hristiyanları, hicretin 9. yılında içerisinde mahkeme başkanı ve büyük din adamları da bulunan 60 kişilik bir heyet İslam Peygamberi ile görüşmek için Medine'ye gelmişler, Hz.

³⁹ Tevbe, 9/5

⁴⁰ Ali BULAÇ,:Cihad,İslam'a Göre Terör ve İntihar Saldırıları,Yeni Ümit Kitaplığı,2004,:93

⁴¹ Hüseyin NASR ile İki Ayrı Konuda Söyleşi, www.irankulturevi.com

Peygamber de bunları en güzel şekilde ağırlamış ve Mescid'i onlara bırakarak ibadetlerini yapmalarını sağlamıştır.⁴²

Yine İstanbul'daki Hristiyanlara diledikleri gibi ibadet etmeleri için Fatih Sultan Mehmet'in bir ferman yayınladığını yine II. Beyazıt döneminde İspanya'daki Hristiyanların şerrinden Yahudileri kurtarmak için Turgut Reis'i gönderdiğini biliyoruz. Hatta Moğollarla girilen çetin savaşın sonucunda anlaşmaya oturan Müslümanlar gayr-i Müslim esirlerin de serbest bırakılmasını şart koştular. Öyle ki Moğol komutanı Kutlu Şah, Müslümanların sözcüsü ve müzakerecisi İbn Teymiye'ye: "Ne yani, siz bize Hristiyan ve Yahudi esirleri bırakmayacak olursak, savaşa devam edeceğinizi mi söylemeye çalışıyorsunuz?" diye sorduğunda, İbn Teymiye: "Evet, aynen bunu demeye çalışıyoruz" cevabını vermiştir, İbn Teymiye'ye göre, anlaşmalı gayr-i müslimlerin özgürlüklerine kavuşturulması için de Müslümanlar savaşmak, Allah yolunda cihad etmek zorundadırlar.⁴³

İslam Dini Asr-ı Saadet denilen gönderildiği çağdan günümüze kadar insanlığın mutluluğunun, huzurunun kaynağı olmuş, tek bir Allah'a ibadet etmeyi emretmiş, şiddetten terörden ,insanlığı korkuya sevk eden şeylerden de inananların uzak durmasını emretmiştir. İslam'ın ana kaynağı olan Kuran-ı Kerim ve Hadis'lerde şiddete temellendirecek herhangi bir şey bulunmamaktadır.

Gerçekten dinlerin tarihine bakıldığında, her dinin kısmen de olsa şiddetle ilişkisinin bulunduğu görülür. Her şeyden önce dinler, şiddet olayları içinde doğup gelişmişlerdir. Özellikle Yahudilik ve Hristiyanlıkta bu şiddet olayları daha sonraki dönemlerde kutsallaştırılmıştır.

İslam, halife kavramı çerçevesinde insanı, kişisel düşünceleriyle tavır ve davranışlarında özgürlüğünü kullanabilen, fakat özgür seçimiyle tercihlerinin sorumlusu olan varlık olarak tanımlarken, Hristiyanlıkta insanı tanımlayan

⁴² Hayrettin KARAMAN, „Dinler arası Diyalog nedir?, Ufuk Kitap,İstanbul,2005, 20

⁴³ BULAÇ, a.g.m.,93

anahtar ifade "doğuştan asli günah ve ölümün tutsağı olan varlık"tır. İnsanı tanımlamaya yönelik bu yaklaşımıyla Hristiyanlık, İslam'ın insan anlayışından temelde ayrılır. İslam'ın, doğuştan günahsızlığı ya da günahattan bağımsızlığı ve özgür iradeyle donatılmışlığı varsayan yaklaşımına karşılık Hristiyanlık, insanın doğuştan günaha bağımlılığını savunur. Bu teolojik farklılık, her iki dinin insana yönelik tüm bakış açılarında önemli farklı yaklaşımlarının temelini oluşturur. Hristiyan düşüncesi, Adem'den insana miras kalan günah ve ölümün, doğuştan tutsağı olan insanın, kurtarıcı tanrısal Oğul İsa Mesih'e iman yoluyla bu tutsaklıktan kurtulabileceğini ve ölümsüzlük elbisesi giyebileceğini savunur. Dolayısıyla Hristiyanlık, insanı, öngördüğü teolojik kuramı kabullenme yoluyla doğal benliğinin parçası olan bu esaretten kurtarma iddiasındadır. Ancak öte taraftan Hristiyanlık, her insanın günah ve kötülüğün, dolayısıyla bundan kaynaklanan şiddetin mahkumu olmasını, ilk insan Adem'den kalan mirasın ilahi bir takdirle bütün insanlık soyuna sirayet etmesi şekline açıklamakla, insandan kaynaklanan kötülükleri ve şiddet eylemlerim de bir bakıma Adem'in şahsında tanrısal iradeye dayandırmaktadır.

Yahudilikte ise durum tamamen farklıdır. Onlar İki Dünyanın efendileri ve seçilmiş İnsan olmalarından dolayı yaptıkları her işten masundurlar. Yahudi ırkının haricindeki diğer halkları ve insanları ikinci sınıf kul olarak gördükleri için yaptıkları her türlü şiddet eylemlerinde herhangi bir dini ya da vicdani sorumluluk duymazlar. Onların bu insan anlayışları yaptıkları şiddet ve terör eylemlerinde kendilerine bir meşruiyet zemini olarak durmaktadır.

4-İslam Dini'in Şiddetle İlişkilendirilmesinin Tarihi Arka Planı

Onuncu Yüzyılın sonlarından itibaren başlayan İspanya'nın yeniden zaptı ve onu takiben Batı Avrupa'da yaygınlaşan Haçlı savaşları ile birlikte Hristiyan literatürüne yeni bir kavram girdi: "Kutsal savaş".

Bu kavram, bir saldırıyı teşvik etmek ve bir savaşı meşrulaştırmak için geliştirilen bir söylemi dile getiriyordu. Buna göre: "Tanrı'nın düşmanları

vardır ve bunlar. Tanrı'ya bağlananları yok etmek istemektedirler. Tanrı'nın düşmanları, onun hak dini olan Hristiyanlığa karşı gelenlerdir, dolayısıyla onlarla savaşılmaması ve yok edilip ortadan kaldırılmaları gerekmektedir."

Nitekim durmadan İslam'ın Cihad anlayışını kötüleyen İspanyol asıllı ünlü Aziz Raimonde Lulle, On dördüncü asırda:Müslümanları Hristiyanlaştırmak için çalışan misyonerler, öncelikle sevgiyi esas almalıdırlar. Hz. İsa'nın bütün insanları sevmekteki yöntemini kullanmalıdırlar. İkinci olarak onların özgürce bu dini seçmelerini sağlamalıdırlar. Ancak hak din olan Hristiyanlık onlara anlatılıp da yine inatlarında ısrar ederlerse o zaman, güç kullanılarak Hristiyanlığın onlara kabul ettirilmesi meşrulaşır diyordu.⁴⁴

İslâmiyetin Hristiyanlığın aksine büyük bir süratle yayılması, Müslümanların Suriye, Filistin ve Anadolu'ya hakim olarak İznik'in başkent olduğu yeni bir devleti kurmaları, Hristiyan aleminin dini lideri papayı ve Hristiyanlığın hâmi'si olarak kabul edilen Bizans imparatorunu ciddi bir şekilde endişelendiriyordu.

Günümüze kadar devam eden Batılıların saldırıları I. Dünya savaşında Osmanlı'yı yıkarak daha sonraları Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu istila edip birçok küçük devletçikler kurarak emperyalist bir ruhla sömürmeye başlamışlardır. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi İslâm dünyasının merkezinde mukaddes Kudüs çevresinde Yahudi devletini kurmakla veya bu devletin kurulması için en büyük yardımı sağlamakla haçlı zihniyetlerini bir kez daha ortaya koydular. Filistin, Keşmir ve Afganistan'ın işgali Kıbrıs konusundaki tutumları haçlı zihniyetinin bir devamı olarak yaşanırılığını sürdürmektedir.

Hristiyanların Müslümanlara karşı yürüttükleri Haçlı Seferlerini kilise, şeytan ve deccal olmakla özdeşleştirilen Müslümanların ve İslam'ın yok

⁴⁴ Bekir KARLIĞA, : Din, Terör ve Global Etik, İslam'a Göre Terör ve İntihar Saldırıları, Yeni Ümit Kitaplığı, 2004 ,s.: 71

edilmesi, kutsal yerlerin yeniden Hristiyan imanına ve egemenliğine döndürülmesi gibi amaçlara yönelik kutsal savaşlar olarak kutsamış ve teşvik, hatta organize etmiştir. Aynı yaklaşımla günümüzde de dünyanın çeşitli bölgelerinde egemen ve güçlü Hristiyan ulusların yürüttükleri savaşlarda ve başvurdukları şiddet eylemlerinde "şer güçlerin yok edilmesi", gelişmiş ülkelerin (kendilerinin) tesis ettikleri "medeni değerlerin" korunması gibi argümanlar, Hristiyan halkların (ve diğer dünya uluslarının) zihninde, yürütülen şiddete meşruiyet kazandırma girişimleridir.⁴⁵

Batı'nın kendine ve dünya kamuoyuna yıllarca en büyük tehdit algılaması olarak gördüğü kominizmin (yani eski ötekinin) etkinliğini yitirmesinden sonra, yeni tehdidi öteki'yi yani Haç'a karşı Hilal'i sunması düşündürücü olsa da dünya siyasî tarihi bakımından şaşırtıcı olmamıştır. "Müslümanlar, bizim hayatımıza karşı küresel tehdit oluşturmaktadırlar. Milyonlarca kişinin karşı olduğu şey, Müslüman'ların kara suratları değil İslam'ın kara kalbidir..."⁴⁶

"İslam" Batı'nın yeni ötekisini oluşturmuştur. 11 Eylül olaylarını sıcaklığında ABD Başkanı George W. Bush'un "Haçlı Seferi" terimini kullanması, yüzlerce yıllık tarihi olayı bir anda yeni milenyuma yani 21. yüzyıla taşımıştır. Bush'un konuşmasından sonra gelen protestolar üzerine dilenen özürler, Batı ile Doğu arasında bir zamanlar yaşanan derin yarayı kapatmaya yetmemiştir.

Georgetown Üniversitesi Walsh Okulu Dış İlişkiler Servisi, Müslüman-Hristiyan İlişkileri Merkezi kurucusu olan, international Herald Tribune, The Wall Street Journal ve The Middle East Journal gibi gazetelerin "Amerika Birleşik Devletleri'nin en etkili İslam araştırmacısı" olarak nitelendirdiği Jhon L.Esposito "Kutsal Olmayan Savaş: İslamcı Terör" isimli eserinde yeni yüz

⁴⁵ GÜNDÜZ, a.g.e., 81

⁴⁶ Yukarıda verilmiş olan alıntı, İngiltere'nin çok satan gazetelerinden Sunday Telegraph'ta 25 Temmuz 2004'te Will Cummins tarafından yazılmıştır (<http://www.mudafaai-hukuk.com.tr/gundem.html>).

yılın değerlendirmesini”21.yüzyılda iki büyük ve hızla büyüyen dünya dini olan Hristiyanlığın ve İslam’ın küresel anlamda karşı karşıya gelmesi ve küreselleşme güçlerinin Batı ve geri kalanları arasındaki ilişkileri germesi egemen olacaktır.”⁴⁷ diyerek aslında bu duruma açıklık getirmektedirler.

5-İslam Dininde İnsana Verilen Önem

Burada İslam Dini’nde İnsan yaşamına verilen önem, insan hayatının ve ürettiği kültürel değerlerin korunmasında dinî değerlerin önemi ve caydırıcılığı üzerinde duracağız. Bu kısım tezimizin şiddetin Yüce İslam Dini’yle bağdaşmadığının Kuran ve Sünnet açısından temellendirilmesi ve İslam Dini’nin insana verdiği önemin ortaya konulabilmesi açısından tezimizi desteklemektedir. Bu yüzden insanın ne olduğu sorusuna mahiyet açısından değil; insanın varlık alemindeki yeri ve onun ilahi yaradılıştaki konumu açısından cevap vermeye çalışacağız. Çünkü Kuran insanı bir bütün olarak kabul eder ve ruh- beden ayrımı gibi diyalektik bir ayrıma gitmez. Diğer yandan insan nedir sorusuna çeşitli bilimler ve ilmi disiplinler ışığında birçok cevap verilebilir ve insanın ne olduğu sorusu dünya durdukça tartışılacak gibidir.⁴⁸ Ancak bu soruyu İslam kaynaklı olarak cevaplandırırsak genel olarak şöyle diyebiliriz: İnsan akıl, irade, düşünce, konuşma ve muhakeme gücü gibi nimetlerle donatılarak “Yeryüzünün Halifesi” unvanıyla yaratılmış şerefli bir varlıktır.

Melekler insanın yeryüzünde kan dökebileceği, muhtemel fesad ve huzursuzlukların kaynağı olabileceği şeklinde itirazda bulunmuşlarsa da Allah, bu husustaki bilgi ve hikmetin kendisinde olduğunu hatırlatmıştır. Başka bir ayette ise onun her türlü emaneti üstlenmeye muhatap kılındığı açıklanmıştır.⁴⁹ "Biz, emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar

⁴⁷ KANTARCI,a.g.m., 57

⁴⁸ Muhit MERT:İnsan Nedir? İnsanın Tanımlanmasına Dair Kelami bir Yaklaşım,(Ankara,2004), 117

⁴⁹ Bakara,2/31

bunu yüklenmekten çekindiler (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir."⁵⁰

İnsanın varlık âlemindeki yeri ve değeri tartışılmayacak kadar önemlidir. Çünkü o, ruh ve beden kabiliyetleri bakımından canlıların en mükemmeli olarak yaratılmıştır. Allah bu üstün yaratılışı şöyle açıklıyor: "Biz insanı en güzel biçimde yarattık. ⁵¹ "Şüphesiz biz ona (doğru yolu da) gösterdik. İster sükredici olsun isterse nankör. "⁵² O hür iradesiyle ya bu kabiliyetlerini güzel kullanarak "insan-ı kamil" olacak ya da tersini tercih ederek canlıların en aşağı mertebesinde yer alacaktır. Ancak bu iradenin kullanılmasında inanç, ibadet, ahlak, eğitim, rehberlik ile içinde yaşadığı sosyal ve kültürel çevrenin rolü vardır. Bu nedenle hem yaratanın iradesi hem de kamu vicdanı onu sosyal hayatın merkezine yerleştirerek doğuştan bazı temel hak ve hürriyetlerle donatmıştır. Hayat hakkı başta olmak üzere kendisine verilen maddî ve manevî kazanımlarını koruyabilmek için daima huzur ve güven dolu bir ortama ulaşmanın özlemi içindedir. Şüphesiz ki toplumsal huzur, barış ve güvenliğin sağlanmasında siyasî, idarî, adlî ve ekonomik sebeplerin rolü olduğu gibi, inanç, ibadet ve ahlak gibi temeli dinî değerlere dayanan sosyal davranışların önemi de küçümsenemez.⁵³

İslam'da dinî hükümlerin her biri insana verilen bir emanettir. Bunlar; iman, ibadet, itaat, adalet ve doğruluktur. Kötülükleri bırakmak, başkasının ırzına, malına, canına ve manevî varlığına saygı göstermek de birer emanettir. Ancak ayetin sonunda insanın haksızlığa meyyal olup ve kaprislerine kapıldığından bahisle cahil ve zalim olabileceğine de dikkat çekilmiştir. İnsana şuurlu ve iradî olarak kendi yapıp etmelerinde seçme hürriyeti veren Allah bu hakkı insana vererek varlık âleminde ona hem bir sınırlarla çevrili olduğunu vurgulamış hem de özgürlük, ayrıcalık tanıdığı ve aynı zamanda halifesi olan insanı bu iradî eylemlerinden dolayı ahirette

⁵⁰ Ahzab,33/72

⁵¹ Tin,95/4

⁵² İnsan,76/3

⁵³ Fikret KARAMAN, Diyanet İlmi Dergi , (Cilt: 36,sayı:3,2000),107

sorumlu kılmıştır. Bununla birlikte Kur'an, halife olarak yaratıldığını söylediği insanın özgürlük alanının yalnızca Allah tarafından belirlenen alanını şu ya da bu şekilde belirlemeye çalışan diğer bütün üstün güçleri reddederek, Allah'ın egemenliği altında insanı çevresine karşı özgürleştirmekte ve böylelikle Kur'an, Allah'ın otoritesi altında bütün insanların (hatta bir peygamberle sıradan bir insanın) eşitliğinin altını çizmekte, Allah'ın belirlediği hususlarda bir peygamberin bile itiraz hakkının bulunmadığını ifade etmektedir.⁵⁴

İslam'a göre dinin kurucusu Allah, tebliğcisi peygamber, muhatabı ise insandır. Zaten Yüce İslam Dini'nin gayesi de insanı iyi ve kötülükler konusunda uyarak dünya ve ahirette mutlu kılmaktır.

İslam insan hayatına ve onun korunmasına çok önem vermiştir. Bu nedenle insan canına kıymayı, şirk ve inkar gibi ağır bir suç saymıştır. Bir insanın haksız yere öldürülmesi bütün insanların öldürülmesi gibi telakki edilerek öldürme olayı "insanlık suçu" sayılmıştır. Onun için İslam Dini'ndeki birçok emir ve yasaklar insan hayatının devamına yöneliktir.

İslam Dini, kişinin çevresine karşı duyarlı davranmasını ve kendinden önce başkalarını düşünmesini sağlayacak, İslâmî sorumluluk bilinci, diğergamlık, ihsan, ihlas, sadâkat, ahde vefa, iffet ve haya gibi pek çok ilke ortaya koymuştur. Buna karşılık, kişinin çevresine duyarsız kalmasına yol açacak ve hatta çevresine zarar vermesine sebep olacak bencillik, cimrilik, haksızlıklar karşısında sessiz kalma ve duyarsızlık gibi nitelikleri de yasaklamıştır.⁵⁵ İslam'a inanan Müslüman da bu konuda kendisine düşen görevi yerine getirmeye çalışmalıdır.

Hız. Peygamber (sav) Müslüman'ın özelliklerini ise şöyle tanımlamıştır: "Müslüman dilinden, elinden Müslümanların selamette kaldığı

⁵⁴ GÜNDÜZ, Dinsel Şiddet, Etüt Yay.,Samsun,2002, 94

⁵⁵ Özet Olarak İslam, Diyanet İşleri Başkanlığı, (www.Diyanet.gov.tr)

kimsedir."⁵⁶Yine bir sahabînin ona hangi İslam'ın daha hayırlı olduğunu sorması üzerine de şu cevabı vermiştir: "İslam'ın en hayırlısı; yiyecek yedirmen, tanıdığına tanımadığına selam vermendir."⁵⁷"Hiçbiriniz, kendiniz için arzu ettiğinizi kardeşiniz için de arzu etmedikçe (tam anlamıyla) iman etmiş olamaz."⁵⁸Hz. Peygamber'in bu hadisinden de anlaşılacağı üzere Allah'a samimi bir kalple iman eden, O'nun ayetlerini titizlikle uygulayan ve sonsuz ahiret azabından korkan bir Müslüman tek bir insana bile zarar vermekten sakınır. Çünkü Allah'ın sonsuz adalet sahibi olduğunu ve her yaptığının karşılığını mutlaka alacağını düşünür.

İslâm Dini'nin özünü güzel ahlak oluşturmaktadır. Dinimize göre iyi insan olabilmenin temel kriteri güzel ahlak sahibi olmaktır. Kur'an-ı Kerim'de adalet, sözünde durma, bağışlama, alçak gönüllülük, ana-babayı kırmama, sevgi, kardeşlik, barış, güvenirlilik, doğruluk, birlik, beraberlik, iyilik, ihsan, iffet, cömertlik, merhamet, müsamaha, tatlı dilli güler yüzlü olmak ve temiz kalplilik gibi güzel huylarla bezenmeyi özendiren ve zulüm, haksızlık, riya, haset, gıybet, çirkin söz söylemek, asık suratlılık, cimrilik, bencillik, kıskançlık, kibir, kin, kötü düşünce, israf, bozgunculuk... gibi kötü huyları yeren ve bunlardan sakınılması gerektiğini ifade eden pek çok âyetin yer alması, İslam'da ahlaka ne kadar önem verildiğinin açık bir göstergesidir.⁵⁹

Görüldüğü gibi İslam'ın öngördüğü hayat tarzında asıl hedef barıştır. Çünkü o, bütün insanlığa ruhî sükuneti, zihnî saadeti ve huzur ortamını kurmak üzere gönderilmiştir. Zira Hz. Peygamber (sav)'in tebliğ hayatı boyunca izlediği metod da bunu göstermektedir. Mekke ve Medine dönemlerinde birçok tahrik ve engellerle karşılaşmasına, şirk ve küfürde birleşen düşmanın hücumuna maruz kaldığı hallere rağmen Resulullah vahiy ile, akl-ı selim doğrultusundaki orta yolu, barış ve huzuru ön planda tutmuş

⁵⁶ Buhari, İman, 3

⁵⁷ Buhari, İman 5

⁵⁸ Buhari, İman, 6

⁵⁹ Özet Olarak İslam, a.g.y

çok zorunlu hallerde ise, sadece savunma hakkını kullanmıştır.⁶⁰ Bir Müslüman'ın kanını akıtmak şöyle dursun savaş meydanlarında Müslümanlarla savaşmayan gayri müslim kadınların, çocukların, yaşlıların ibadetleriyle meşgul din adamlarının öldürülmesini, ibadethanelerinin tahrip edilmesini, hatta ağaçların kesilmesini, ekinlerin talan edilmesini ve hayvanların öldürülmesini bile yasaklamıştır, İslam onun döneminde geniş bir coğrafyaya yayılmasına rağmen Müslümanlardan şehit olanların sayısı yüz, düşmanlardan ölenlerin sayısı ise yüz yirmiye geçmemiştir.⁶¹

Hz. Peygamber (sav) Müslüman'ı "dilinden, elinden Müslüman'ların selamette kaldığı kimse" olarak tanımlaması her şeyden önce İslam Dini'nde insanın başta ailesi olmak üzere çevresine, ülkesine, milletine ve tüm insanlığa karşı güvenilir olmak zorunda olduğunu gösterir. Nitekim İslam'ın Yüce Peygamberi Hz. Muhammed(sav)'in de en büyük vasfı güvenilir olmasıdır.

İslam Dini zaten kelime olarak "barış, huzur, güven, mutluluk ve esenlik" anlamına gelir. İslam, evrensel değerleriyle her çağın dinidir, ilke olarak o insanın kendisiyle, insanın insanla ve insanın tabiat ile barışını ifade eder. Çünkü O, bütün insanlığa ruhî sükuneti, zihnî saadeti ve huzur ortamını kurmak ve İnsanın kendi hemcinsleriyle, kainatla, canlı cansız bütün varlıklarla barışını, tanışıklığını sağlamak ve bu güven ve barış ortamında insanın bütün benliğiyle Yaratanına ibadet ederek varlık aleminde insanın üstünlüğünü ve asilliğini göstermesi için bütün insanlığa gönderilmiştir. Bu konu gayet açıktır ve Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili birçok ayet bulunmaktadır:

⁶⁰ KARAMAN ,a.g.e.,109

⁶¹ Afzalur-RAHMAN, "Hz. Muhammed", *Siret Ansiklopedisi*, İnkilab Yayınları İstanbul,1981,c. I, 494.

"Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir."⁶²

"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et. Çünkü o işitendir, bilendir." ⁶³

"O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur. O, mülkün sahibidir, eksiklikten münezzektir. Selamet verendir, emniyet verendir, gözetip koruyandır..." ⁶⁴

".. .Sulh daima hayırlıdır. " ⁶⁵

"...O halde siz (gerçek) Mü'minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resulüne itaat edin." ⁶⁶

"Mü 'minler ancak kardeşler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah 'tan korkun ki esirgenesiniz." ⁶⁷

Zikrettiğimiz ayetler göstermektedir ki İslam insanları şiddete değil, sulhe, barışa, bir arada yaşamaya çağırmaktadır.

Dinimize göre masum, suçsuz insanların hayatları kutsaldır, Allah'ın emanetidir haksız yere, kasıtlı olarak ve zulmen bir masum insanı öldürmek bütün insanları öldürmek gibidir. Ve bu husus Kur'an-ı Kerim'de açıkça ilan edilmiştir:

"Kim bir Mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. "⁶⁸

"Allah'ın ayetlerini inkar edenler, haksız, yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler (yok mu), onlara acı bir azabı haber ver. " ⁶⁹

"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velisine (hakkını alması için) yetki verdik. "⁷⁰

⁶² Yunus, 10/25

⁶³ Enfal,8/61

⁶⁴ Haşr, 59/23

⁶⁵ Nisa, 4/128

⁶⁶ Enfa], 8/1

⁶⁷ Hucurat, 49/10

⁶⁸ Nisa,4/93

⁶⁹ Âl-i İmran,3/21

"...Kim bir nefsi bir başka nefse ya da yeryüzündeki bir fesada karşılık olmaksızın (haksızca) öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu (öldürülmesine engel olarak) diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibi olur. "⁷¹

Bu ayetin tefsirinde Elmalı Hamdi Yazır haksız yere bir insan öldürmeyi şöyle açıklamaktadır:

"Her kim insan nefislerinden bir nefsi, ne kisası gerektiren bir nefsi öldürme, ne de yeryüzünde kanını heder edecek bir bozgunculuk karşılığı olmayarak, yani bu iki sebepten biri bulunmayarak, öldürürse, bunun -kendisi de dahil olduğu halde- bütün insanları öldürmüş gibi olduğu muhakkak. Çünkü haksız yere birini öldüren katil, genellikle yaşama hakkı tanımamış, kanların haramlığına, nefislerin masumluğuna saldırmış, adam öldürmeye yol açmış, başkalarına da cesaret vermiş olur. Şu halde bir kimseyi öldüren herkesi öldürmüş gibi, Allah'ın gazabını ve büyük azabını hak etmiş olur da hayat hakkı kalmaz.

Her kim de bir nefse hayat verir, yani affetmek veya öldürülmesine engel olmak veya herhangi bir yok olma sebebinden kurtarmak suretiyle hayatının devam etmesine sebep olursa sanki insanların hepsine hayat vermiş, birine yaptığını kendisi de dahil olduğu halde hepsine yapmış gibi olur." ⁷² Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere dinimize göre insan hayatı kutsaldır. Onu öldürmek değil yaşatmak esastır hatta başka çare kalmadığı zaman insan hayatının devam ettirilmesi için Cenab-ı Allah haram kıldığı şeylerin yemesine izin vermesi, Yaratan'ın insana ve insan yaşamına verdiği önemi göstermesi bakımından dikkate değer bir husustur.

Yine Kuran'da insan hayatına verilen önem Furkan Suresi'nde şu şekilde bildirilir:"Ve onlar, Allah ile beraber başka bir ilaha tapmazlar. Allah'ın

⁷⁰ İsra,17/33

⁷¹ İsra,17/33

⁷² Elmalılı Hamdi YAZIR, Hak Dini Kur'an Dili,cilt:4 İst. ,383-384

haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa 'ağır bir ceza ile' karşılaşır.”⁷³

Dinimiz İslam sadece insanın maddi hayatına değil onun kültürel ,ahlaki, dini yaşamına da önem vermiştir. İslam, toplumsal huzurun sağlanması için beş temel ilkenin korunmasını emretmiştir. Bunları ihmal edenlerin başarılı ve güvenilir bir hayata erişmesi mümkün değildir. Bu ana ilkeler; Dini koruma, nefsi (canı) koruma, aklı koruma, nesli koruma ve malı korumadır.⁷⁴

Bu ana ilkeleri İslam'ın evrensel insanlık hakları olarak şöyle sıralamak mümkündür: "Din hürriyeti, mal hürriyeti (çalışıp kazanma güvencesi), can güvenliği, ırz ve namus güvencesi, mekan, mesken hürriyeti, seyahat etme hürriyeti, hakkını arama ve savunma hürriyeti, öğrenim hürriyeti ve güvencesidir.”⁷⁵

Kur'ân, insana insanca yaşamayı öğretir. Bu dünyada yaşarken, insanın kendisiyle, ailesiyle, içinde bulunduğu toplumla iyi münasebetler içinde bulunmasını, böylelikle huzurlu bir hayat geçirmesini ve öldükten sonraki hayatını da unutmamasını tembih eder.

İslam Dini her türlü zulüm, terör, şiddet ve haksızlığa karşıdır haksız yere bir insanı öldüreni de insanlığın katili olarak değerlendirmiştir. İslamiyet, adalet dini olup her fert ve toplum hakkını korumayı teminat altına almıştır. Ruhunda huzur, barış, iyilik, yardımlaşma ve ahlakî güzellik vardır.

İnsanı en güzel şekilde yaratan Allah, ona en güzel nimetleri sunmuş dünyayı kendisine bir döşek semayı da direksiz tavan yaparak kendisine

⁷³ Furkan Suresi,25/68)

⁷⁴ KARAMAN, .a.g.e.,117

⁷⁵ Hüseyin ATAY, "Kur'an'da İnsanın Doğal Hakları, Müslümanların Durumunu Tesbit ve Müslümanlık Kur'an'ın Neresinde?", (İslamî Araştırmalar, 1999, c. 12, 2.sa.),89

verdiği önemi göstermiştir. Ayrıca yaptığı her şeyden tek tek ahirette hesap sorması⁷⁶ Cenab-ı Allah'ın insanın yaptıklarına verdiği önemi göstermektedir.

Üzerinde durduğumuz hususu, İslam tarihinde "Veda Hutbesi" olarak bilinen, fert ve toplumun ilk temel evrensel haklarını açıklayan Hz. Peygamber'in şu sözleri en güzel şekilde özetlemektedir;

"Ey İnsanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız, nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz Mekke nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, ırzlarınız da öyle mukaddestir, her türlü taarruzdan korunmuştur...

Ey Müminler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi muhafaza ediniz! Müslüman Müslümanın kardeşidir. Böylece bütün Müslümanlar kardestir. Din kardeşlerinize ait olan herhangi bir hakka tecavüz, başkasına helal değildir. Meğer ki gönül bolluğuyla kendisi vermiş olsun. Nefsinize de zulmetmeyim!. Nefsinizin de üzerinizde hakkı vardır...

Ey İnsanlar! Aklınızı başınıza toplayınız da benden sonra birbirinizin boynunu vuracak surette dalalet ve vahşete düşerek (cahiliyyet devrine) dönmeyiniz"⁷⁷

İslamın temel kaynaklarından aktardığımız verilerden hareket ettiğimizde İslam'ın şiddete teröre kaynaklık edecek bir din olmaktan uzak olduğu kolaylıkla görülmektedir. Bir önceki başlık altında verdiğimiz bilgilerin de ortaya koyduğu gibi İslamın şiddet ve terörle ilişkilendirilmesi uluslar arası ilişkiler düzleminde siyasi ve ekonomik bir takım gayelere dayanmaktadır. Ancak yine de tarih içinde Müslüman toplumlarda bazı kesimlerin İslam algıları şiddet ve terör içerebilmektedir. Şiddet ve terör uygulamaları yapan bazı kesimlerin yapmış oldukları bu tür faaliyetleri bir takım dinin gerekçelere

⁷⁶ Tekâsür,102/8

⁷⁷ Kamil MİRAS, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tere., c. 10, 390

dayandırdıkları bazı dini nassları kendilerine temel aldıkları da müşahede edilmektedir. İşte bundan sonraki bölümlerde biz günümüzde yaşanan bir olgu olarak Taliban örneği üzerinde duracak onların tarihteki benzerlerinden söz edeceğiz ve şiddete temel teşkil ettiği söylenen İslam'da Cihad anlayışının nasıl olması gerektiğini ortaya koyacağız. Bu bize meselenin İslam'ın özünden değil de bazı kesimlerin din algısından kaynaklandığı tezimizi doğrulama imkânı sunacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TALİBAN ve ŞİDDET

I. Afganistan Tarihine Genel Bakış

Taliban'ın dini anlayışı ve İslam geleneğindeki yerini anlamak için öncelikle Taliban'ın hangi siyasi-sosyal şartlarda ortaya çıktığının bilinmesi gerekmektedir. Bunun içinde en azından Afganistan yakın tarihinin (1978 Sovyet işgali ve sonrası) bilinmesi gerektiğini düşünüyorum; onun için tezimizin bu bölümünde Afganistan tarihi hakkında kısaca bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyim. Tezimizin temel konusunda yer almadığı için de Afganistan Tarihi hakkında fazla kaynak taramasına gidilmedi. Ve bölümün hazırlanmasında konuyu siyasi ve sosyal açıdan ele alan Ömer Turan'ın Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu adlı eserinden yararlanıldı.

Afgan tarihini kısaca istilalar tarihi olarak tanımlamak mümkündür. Coğrafi konumu itibariyle kavşağı andıran Afganistan, tarih boyunca dış güçlerin işgallerine maruz kalır. Pers kralı I. Dera (M.Ö.VI) Büyük İskender, İskitler, Parslar, Kuşanalar, Akhunlar, Afganistan tarihinde iz bırakan istilacılardan sadece birkaçıdır.

VII. yüzyılda Arap yarımadasında doğup kısa sürede tüm dünyaya yayılan İslamiyet, Afgan tarihi için de bir milat olur. Emevilerin Basra valisi Abdurrahman bin Semure'nin bölgeye gönderilmesiyle İslam'la tanışan Afgan halkları fıtratlarına uygun olan bu yeni dini çok kısa denilebilecek bir sürede benimserler. İslam'ın hakim olmasından sonra bu topraklar hüküm sürdükleri devre damgasını vuran Samaniler, Gazneliler, Selçuklular ve Harzemşahlar gibi İslam devletlerine ev sahipliği yapar. Özellikle Gazneli Mahmud'un hükümdarlığı döneminde (998-1030) Afganistan, İslam medeniyetinin merkezlerinden biri haline gelir. XI. yüzyılda altın çağını yaşayan Afganistan XIII.yüzyılda tüm coğrafyayı yerle bir eden Moğol istilalarından kendini kurtaramaz. İlim irfan merkezi haline gelen şehirleri birbiri ardına harap olur. Moğolları Timur ve torunlarının kurduğu Babür İmparatorluğu takip eder.

Babür hanedanlığı modern Afganistan'ın temellerinin atılacağı 18.yüzyıla kadar devam eder. Nadir Han'ın ölümü üzerine harekete geçen Ahmed Şah Peştuları, Özbekleri, Tacikleri idaresi altında toplayarak tüm Afganistan'a hakim olur. Böylece Afganistan ilk kez siyasi bir birlik olarak tarih sahnesindeki yerini alır. Ahmed Şah Durrani'den sonra (1772) hızla güç kaybetmeye başlayan ülke sırasıyla Dost Muhammed Han (1826-1863), Abdurrahman Han (1880-1901), Habibullah Han (1901-1919) tarafından yönetilir.

Yeni işgallere zemin hazırlayan 19. yüzyıl, Afgan tarihinin dönüm noktalarından biridir. Bu yüzyılda Afganistan İngiltere ile Rusya arasındaki büyük oyuna sahne olur. Ülkenin kapılarını Avrupa'ya açan Habibullah'ın 19 Şubat 1919'da bir suikasta kurban gitmesi üzerine, yerine yenilikçi fikirleriyle tanınan oğlu Emanullah Han geçer.

Kendine Mustafa Kemal'i örnek alan Emanullah aynı reformları Afganistan'da uygulamaya kalkınca ülkeyi terk etmek zorunda kalır (1929). Bunun üzerine sürgünde bulunduğu Fransa'dan geri dönen Nadir Han kargaşa ortamından yararlanarak iktidarı ele geçirir. Afgan Kabile Meclisi (loya jirga) ülkeye kısa sürede istikrarı getiren Nadir Han'a şah unvanı vererek tahta çıkarır (16 Ekim 1929). Halkın dini hassasiyetini de göz önünde bulunduran Nadir Şah sağlam bir idare kurar. Şahsi bir düşmanı tarafından 1933'te öldürülmesi üzerine yerine çocuk yaştaki oğlu Zahir Şah getirilir. Zahir Şah babasının kurduğu idare sayesinde uzun yıllar iktidarda kalır.

Afganistan Demokratik Cumhuriyeti kisvesi altında Marksist bir rejim kurulan Nisan 1978'den itibaren ülke tamamen Sovyet uydusu haline gelir ama Marksist liderler arasında başlayan iktidar mücadelesi kısa sürede kanlı bir hesaplaşmaya dönüşür. Darbeden sonra Devrim Konseyi başkanı olan Muhammed Nur Taraki uyguladığı baskıcı yöntemler yüzünden bir başka komünist başbakan Hafızullah Emin tarafından devrilir (Eylül 1979). CIA ajanı olmakla suçlanan Emin'in içerideki huzursuzluğu gidermek için ABD ve

Pakistan nezdinde girişimlerde bulunması, sıcak denizlere inme fırsatını kaçırmak istemeyen Kremlin'i endişelendirir. Sovyetler 24 Aralık 1979'da Kabil'e asker indirerek Emin'i tasfiye eder. Ülkede bulunmamasına rağmen Babrak Karmal'in devrim Konseyi başkanlığına getirildiği bildirilir. Kendi kurdukları hükümetin daveti üzerine de 28 Aralık'tan itibaren tüm ülkeyi işgal ederler. Sadece bir piyon olan Babrak Karmal ise 1 Ocak 1980'de Moskova'dan dönerek Sovyetler'in kurduğu yönetimin başına geçer.

Afgan halkının uydulaşma sürecine tepkisi çok sert olur. 1978'de iktidara gelen Muhammed Teraki'nin İslam karşıtı uygulamaları Hizb-i İslami ve Cemiyet-ı İslami gibi mucahit grupların kurulmasına neden olur. Ülke geneline yayılan cihat ruhunu kuvvetlendiren işgal bu iki büyük mücahit grubu güçlendirdiği gibi yeni grupların doğmasını da beraberinde getirir. Afgan ordusunun ve polis gücünün tamamına yakını mücahit saflarına katılır. 115 bin kişilik Kızıl Ordu desteğini arkasına alan Babrak Karmal 'birkaç çapulcu' olarak nitelediği mücahidlerin bir türlü üstesinden gelemmez. Sovyetler, şehirleri denetim altında tutarken kırsal kesimler mücahidlerden sorulur.

İşgal uluslararası toplumdan da çok sert tepki görür. Tepkinin etik boyutu olduğu kadar ulusal çıkarlara da dayandığı başka bir gerçektir. 1980'de İslamabad'da toplanan İslam Konferansı, Sovyetler Birliği'ni açıkça işgalci olarak niteler. BM de Afganistan'daki yabancı askerlerin çekilmesi yönünde karar alır (2 Ocak 1984). Bütün bunlardan daha önemlisi ise ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki yumuşama dönemi yerini Afgan işgali ve Reagan'ın iktidara gelişiyle tekrar soğuk savaşa bırakır. Gorbaçov'a kadar iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginlik had safhaya ulaşır. Sovyetler'in Çarlık Rusya'sından miras aldıkları sıcak denizlere inme idealinden endişe duyan ABD işgale karşı mücadele eden mücahitlere yoğun destek verir. Pakistan, İran ve daha birçok İslam ülkesinin desteğini arkasına alan mücahitler yenilmez denilen Kızıl Ordu efsanesini yerle bir ederler. Afgan cihadı mit haline getirilen Kızıl Ordu balonunu patlatarak Sovyet İmparatorluğu'nun tarihe karışmasına neden olur.

Muhammed Necibullah Sovyetler'in Afganistan'ı terk etme kararı alması üzerine muhalefetle uzlaşma arayışlarına girer. Bu çerçevede ilk etapta tek taraflı ateşkes ilan edilerek rejimin İslamî olduğu öne sürülür. Din görevlileri maaşa bağlanır. Besmeleyle başlayan söylevlerde bol bol dini motifler kullanılır. Bu politikaların bir uzantısı olarak devletin ismi Afganistan Cumhuriyeti (Temmuz 1987) olarak değiştirilir. Ama tüm bu girişimler de sonucu değiştirmez. Necibullah'ın en önemli komutanlarından Raşid Dostum'un mücahit saflarına katılmasıyla Kabil, Şah Mesud önderliğindeki mücahitlerin eline geçer (1992). Necibullah da Taliban tarafından infaz edileceği 1996 yılına kadar BM'ye sığınır.

Dünyanın en büyük ordusu Kızıl Ordu'yu dize getiren mücahitlerin sırf kişisel ihtirasları yüzünden kendi aralarında çatışmaları ve yüzlerce masum insanın ölümüne neden olmaları hem İslam dünyasında hem de kendi halkları nezdindeki itibarlarını zedeler. Bu manasız savaşın en büyük kurbanı olan Afgan halkı tepkisini iç savaştan harap olmuş Kabil sokaklarına "Alın yedi keçinizi (yedi büyük mücahit grup), verin dört ayımızı (Sovyet yanlısı dört Afganlı)" diye yazarak dile getirir.

Molla Ömer önderliğinde ki Peştü asıllı medrese öğrencilerinden oluşan Taliban hareketi umutların tükendiği böyle bir ortamda doğar (1994). Molla Ömer, ISI'nın yardımıyla, 1994'de Taliban'ın baş lideri olarak ortaya çıktı ve çok kısa bir süre içinde Pakistan'ın da yardımıyla, Taliban Afganistan'ın önemli şehirlerinin kontrolünü ele aldı. Önce Kandahar'ı sonra Herat, Kâbil, Mezar-ı Şerif ve son olarak da Bamiyan'ı ele geçirdiler. Fakat bunların hiçbiri, İslamabad ve Washington'un katılımı olmaksızın gerçekleşemezdi. Taliban'ın, yakın zamana kadar onu finanse etmeye devam eden Amerika'dan yaklaşık 10 milyar dolar aldığı tahmin ediliyor. Yaşamın on yedi yıl aradan sonra tekrar normale döndüğü ülkede devlet Hanefi mezhebinin en keskin yorumları baz alınarak yeniden yapılandırılır.¹

¹ Ömer TURAN, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, (Acar Mat, İst, 2003) 403-413

Irak'a yönelik askeri müdahale de göstermiştir ki; Afganistan saldırısı ABD 'nin iddia ettiği gibi sadece terörle mücadele amaçlı olmayıp, uzun süredir planlanan global stratejinin bir parçasıdır. Afganistan'la başlayıp Irak'la devam eden bu saldırı kampanyasının devam edeceği muhtemel gözükmektedir. Bu global oyunda başlangıç noktasında yer alan Afganistan'a ise 19.yüzyılda olduğu gibi ev sahibi rolü biçilmiştir.²

II. Taliban Nedir?

Bir problemin tarihini ve genel yapısını anlamadan günümüzü doğru anlamamanın mümkün olmadığını düşündüğümüz için Afganistan'ın tarihi gelişimini, etnik ve dini yapısını, Taliban'ın doğuşunu, İslam itikadındaki yerini, Usame Bin Ladin'in kim olduğunu ve gücünü nereden aldığını iyi bilmek suretiyle 11 Eylül tarihiyle birlikte dünyanın alacağı yeni biçimi iyi okumak mümkündür. İşte tezimiz içerisinde bu konuya yer açmamızın en önemli nedeni de budur.

Taliban sözcüğü Arapça "talebe" den gelir. Ama bu sözcüğün çoğulu olan "taliban" Farsçada "din öğrencisi" demektir. Bu sözcük sadece medrese gibi geleneksel öğrenme merkezlerinde ders almış din adamları için kullanılır.³ Afganistan'da medrese öğrencisine 'Talip' deniyordu. Talip'in çoğulu ise 'Taliban'dı.

29 Ekim 1994'de Kandehar'ı ele geçiren medrese öğrencileri ülkede 'Taliban' olarak anılmaya başladı. Liderliklerini Molla Muhammed Ömer yapmaktaydı. Taliban, Kandehar bölgesinde otoriteyi sağlamış ve suç oranlarında önemli derecede azalma meydana gelmişti. Aynı dönemde Kabil'de iktidar mücadelesi Rabbani ve Hikmetyar arasındaki savaşta devam

² ZAYAR,Afganistan, Bin Ladin ve Amerikan Emperyalizminin İkiyüzlülüğü 26 Eylül 2001(Bu yazının İngilizce orijinali <http://www.marxist.com/> adresinde yer almaktadır.)

³ Emin DEMİREL, Taliban, El-Kaide-Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan,Kültür Sanat yay.,İstanbul,2002,57

etmekteydi. Güney Afganistan'da ise Taliban halkın umudu haline dönüştü. Pakistan askeri istihbaratı diğer mücahit grupların gözden düştüğünü görerek Başbakan Benazir Bhutto'ya sunduğu plana göre; Kandehar'da ortaya çıkan Taliban desteklenerek Afganistan'ın tamamına hakim olması sağlanacaktı. Böylece bu ülkede nüfuz mücadelesini Pakistan kazanmış olacaktı. Buna ABD'nin desteği de eklenmiş olacak ve Afganistan istikrarlı bir yönetime kavuşacaktı ancak durum hiçte öyle olmadı.

Savaş deneyimi ve askeri yeterliliği olmayan bu Taliban gençlerin birçoğu hayatını çatışmalarda kaybetti. Özellikle, Taliban'ın Kuzey Afganistan'ı ele geçirmeye çalıştığı 1996 da binlerce genç Talib öldü.⁴

ABD ve Pakistan için önemli olan diğer bir konu da, petrol ve doğal gaz boru hatlarıydı. Barış sağlandığı zaman Türkmen doğal gazı ve Kazak petroleri Afganistan üzerinden Pakistan'ın Karaçi limanına ulaşabilecekti. ABD, Pakistan her türlü askeri ve Suudi Arabistan ise maddi desteği sağlayarak 27 Eylül 1996'da Taliban Kabil'i ele geçirerek ülkenin yüzde 90'ına sahip olmuştu.

Dünya basını o günlerde Taliban'dan 'Afganistan'ın yeni umudu' olarak söz etmekteydi. Örneğin 22 Şubat 1995'de Süddeutsche Zeitung gazetesi şöyle yazmaktaydı; 'Taliban başarıya ulaştığı takdirde en azından Afgan başkentinde ki cinayetler ve bombalar duracaktır. Ancak bunun, bireysel özgürlükler adına sağlanacağını da vurgulamak gerek. Eğer Taliban başarısız olursa, o zaman Afganistan yeniden umutsuzluğa ve karamsarlığa gömülecektir.

ABD, desteğiyle Afganistan'da istikrarı sağlayan Taliban yönetimi, kısa sürede Batı ve İslam dünyasını şok eden kararlar aldı. Batı dünyası başlangıçta bu kararlardan memnun oldu. Taliban'ın uygulamaları, Batı' da

⁴ Harun ÇELİK - aksiyon@aksiyon.com.tr - Sayı: 520 - 22.11.2004

'İslamî yönetim' olarak sunulmakta ve İslam, Taliban'ın nezdinde mahkum edilmeye çalışılmaktaydı. Ancak çok geçmeden ABD ile Taliban yönetimi arasındaki ilişki bozulacaktır. ABD, Taliban ilişkilerinin bozulmasına en büyük neden ise Taliban lideri Molla Ömer, destekçisi olan veya olmayan ülkelerle politik ilişki biçimini (anlayışına göre) ümmet perspektifine dayandırması, ABD ve Batı'nın, Irak, Filistin, Keşmir, Endonezya ve Çeçenistan'a karşı uyguladığı siyaset anlayışını beğenmemesiydi. Dolayısıyla Taliban, Amerika'nın sözünü dinlememeye ve bölgedeki varlığı; artık Amerika'nın çıkarlarına uygun düşmemeye başladı.

Bunların üstüne bir de Taliban Lideri Molla Ömer'in Ladin'le görüşmesi ve Afgan Topraklarında istediği kadar kalabilme garantisi vermesi Amerika'yla ilişkilerde tuz biber oldu ve bu durum gazetelerde yayınlanmaya başladı: Usame ve beraberindekilerin yaşadığı Celalabad'da Taliban'ın eline düşmesi üzerine Taliban lideri Molla Muhammed Ömer kendisiyle görüşmek ve hareketinin himayesinde ilelebet misafir olacağı mesajının iletilmesi için bir heyet gönderdi. Fakat Taliban heyeti kendisinden enformasyon faaliyetlerine son vermesini istedi. Zira kendisi kısa bir süre önce Amerikan CIA ve İngiltere dördüncü kanalıyla söyleşiler yapmıştı. Usame'nin 1996 yılı sonunda Afgan-Pakistan sınırındaki bazı gruplarca kaçırılacağına ilişkin bilgiler edindikten hemen sonra Celalabad'ı terk ettiği ve Taliban'ın kalesi olan Kandahar'a yerleştiği belirtiliyor. Taliban Kabil'i ele geçirince Molla Ömer'le görüşme talebinde bulundu. İslam Basın Merkezi raporları görüşmenin sıcak bir havada gerçekleştiğini ve Molla Ömer'in kendisini misafir olarak gördüklerini ve himaye etmekten şeref duyacaklarını belirttiği ve Özbek Reşit Dostum güçleriyle savaşta Taliban'ın alacağı stratejiler hakkında kendisine bilgi verdiğini açıklıyor.⁵ Peki, bireysel özgürlüğün ve istikrarın garantisi olan Taliban ne olmuştu da birden düşman kesilmişti?

⁵ Kamil Et-TAVİL, Usame Bin Ladin Amerika'nın bir Numaralı Düşmanı, Çev:Halil ÇELİK ,(El-Hayat Gazetesi 4567 - Ekim 2001 Londra,Afganistan Taliban ve Ladin - Birey yayıncılık),133

Amerika salt kendi çıkarı için en başından beri Taliban'ı destekledi. Her zaman olduğu gibi, sermayenin çıkarları söz konusuydu. ABD büyük sermayesi, Orta Asya devletlerinden Afganistan'a geçecek bir gaz ve petrol boru hattının inşasıyla yakından ilgileniyordu. Amerika'nın Taliban rejimine ilişkin tutumunu koşullandıran şey buydu. Taliban iktidarda kaldığı sürede sistematik bir devlet yapısı kuramadı. Dolayısıyla, işgalcilere karşı bir devlet tavrı gösteremedi.⁶ Bunda, Taliban yönetiminde görev alan üst düzey yöneticilerin dünya politikalarıyla ilgili ayrıntılı bir fikirlerinin olmamasının etkisi büyüktü. Ayrıca, direnişi yönetecek stratejik birikim ve tecrübeden de mahrumdular. Zaten birçoğu savaş başlamadan ülkeyi terk etti.

Taliban saflarında kalan ve savaşımaya kararlı güçlerin belini kıran ise ABD'nin ileri teknolojisi ve üstün hava gücü oldu. Savaşımaya niyetliydi; ama kendilerini bombalayan düşman ortada yoktu. Elleriindeki silahlar uçakları düşürecek menzile sahip değildi. Karada, Kuzey İttifakı ile savaşan Taliban güçlerinin karargâhları, ABD bombardımanı ile yerle bir edildi.

Taliban'ın bu kadar çabuk dağılmasında, gücü elinde tuttuğu dönemde halka uyguladığı sert muamele de etkili oldu. Din adına kurulan rejim altında bunalan kitleler, ABD'nin saldırısını bu rejimden kurtulmak adına bir fırsat olarak değerlendirdi. Başta Kabil olmak üzere birçok yerde halk Taliban'a karşı ayaklandı.⁷

Ancak ABD bu durumu Afganistan'ı ve Usame Bin Ladin'i vurmak için bir bahane olarak kullandı. Bir dönemin ittifakları çıkarların çatışmasıyla karşı karşıya geldiler. İntikam almak ve hareketini meşrulaştırmak için ABD açlık ve yoklukla iç içe yaşayan Afgan halkına özgürlük ve uygarlık götürmek istediğini her fırsatta ifade etti. Ancak Amerika'yı yakından tanıyanlar bu vaatlerin samimi olmadığına inanıyorlar.

⁶ ZAYAR,a.g.m.

⁷ ÇELİK ,a.g.d.,22

Çünkü her hareket ne kadar zalim ne kadar güçlü de olsa yaptığı şeyin meşru olmasını ya da meşrulaştırılmasını ister bu yüzden ABD de Afgan halkına yapılan saldırıyı onlara özgürlük ve sefaletten kurtarmak için yaptığını dünyaya açıklamaktadır.

Amerikan saldırısından sonra 2002 Haziranında Afgan aşiret meclisi loya Jirga Hamid Karzai'yi devlet başkanlığına seçti. Karzai 2004'e dek görev yapacak yeni hükümetin üyelerini belirledi.⁸ Taliban'ın etkinliği ise bu olaylardan sonra tamamen kaybolmasa da önemli ölçüde azalmıştır.

III. Hariciler

1.Hâricîlerin Ortaya Çıkışı

Hariciler, Hz.Ali ile Hz.Muaviye (öl. 60/680) arasında cereyan eden Sıffin savaşından sonra, halife tayini işi hakeme bırakılınca ortaya çıkmıştır. Hz. Ali ordusundaki bazı kimseler onu terk edip, ordudan ayrılmışlar ve Hz. Ali'ye isyan etmişlerdir. İşte bu sebeple bunlara isyan edenler, karşı gelenler manasında Hariciyye denilmiştir.⁹

Onlara göre Allah'tan başka kimsenin herhangi bir konuda hüküm verme yetkisi yoktur (lâ hukme illâ lillâh). Böyle bir yetkiyi kabul edenler kâfir olurlar. Sorunu hakemler aracılığı ile çözmeyi kabul ettiği için Hz. Ali de kâfir olmuştur. Kâfir olduğuna inandıkları Hz. Ali'den ayrılmanın farz olduğu düşüncesiyle Hâricîler, gizlice ordudan ayrılarak Harûra'da toplandılar. Bu huruc (çıkış) hareketi ile İslâm tarihindeki ilk siyasî parçalanma gerçekleşti. Harûra'dan sonra Nehrevân'da üslenen bu grup, İslâm tarihinin en katı, en savaşçıl partisini oluşturdu.¹⁰

⁸ Afganistan'ın yakın tarihi, BBC Tutkish.com

⁹ A.Saim KILAVUZ, Ana Hatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, (Ensar Yay., İstanbul), 311

¹⁰ Ahmet EMİN, Duhal İslam III, 5 naklen: Ahmet Özalp Şamil İslam Ansiklopedisi, Hariciler Mad., III.C., 77

Mezhepler tarihçileri, Hâricîlerin ortaya çıkışını ünlü hakem olayına bağlamakla birlikte başka nedenlerin varlığından ve etkisinden de söz etmektedirler. Bunların en önemlileri şöyle özetlenebilir

1. Hâricîlik hareketi, kurra diye bilinen son derece dindar ve bilgili bir kesimin öncülük ettiği bir düşünceyi temsil etmektedir. Bu kesim siyasi çalkantılardan ve toplumsal dengesizlikten rahatsız olmakta, İslâm'ın ilk yıllarındaki ideal toplumun özlemini duymaktadırlar. Hâricîlik hareketi, bu idealist grubun özlemlerini gerçekleştirme girişimidir

2. Hâricîliğin ortaya çıkmasındaki önemli bir neden, merkezî yönetime karşı süregelen geleneksel direniş psikolojisidir. Buna, câhiliye döneminin zihin yapısını karakterize eden bireysel bağımsızlık eğiliminin de önemli bir etkisi olduğu eklenebilir

3. Haricîlik hareketinde, çeşitli Arap kabileleri arasında eskiden beri süregelen kavmiyet psikolojisi ile babadan oğla geçen savaş ruhu da önemli ölçüde kendisini göstermektedir.

4. Haricîlerin ortaya çıkmalarına yol açan nedenlerden biri de, bu kişilerin aşırı Şii fırkalardan olan Sebeiyye ile olan bağlantılarıdır. Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle sonuçlanan isyan hareketleri Sebeiyye tarafından başlatılmış ve yürütülmüştü. Hâricîler ve önderleri de bu hareketler içinde yer almışlardı. Hâricîler, Hz. Osman'ın şehid edilmesi sorumluluğuna katılıyorlar, hattâ bununla övünüyorlardı. Haremlerin bir anlaşma sağlamaları durumunda hiç şüphesiz bundan en çok zarar görecekler Hâricîler olacaktı. Bu nedenle Hz. Ali'yi terk ederek bu yoldaki muhtemel bir gelişmenin etkilerinden kendilerini kurtarmak istemişlerdi.

2. Hariciler'in Görüşleri

Mezhepler tarihçilerinden Şehristânî'ye göre bütün Hâricîler yalnızca şu üç noktada görüş birliği içindedirler:

1. Hz. Ali ve Hz. Osman'ı, hakemler Amr b. el-Âs ve Ebû Musa el-Eş'arî'yi, Cemel savaşına katılan Hz. Âişe, Talha ve Zübeyir'i hakemlerin hükmüne razı olan herkesi kâfir kabul etmek.

2. Büyük günâh işleyen kimseyi cehennemde ebedî olarak kalacak kâfirlerden saymak.

3. Zâlim devlet başkanına karşı isyanı farz kabul etmek.

Haricilere göre ayrıca devlet başkanının Kureyş'ten olması gerekli değildir. Hür seçimle işbaşına gelmesi şartıyla herkes İmam olabilir. Hattâ zulme saptığında görevden alınması daha kolay olacağı için İmam'ın Kureyş'ten olmaması daha iyidir. Seçimle başa geçirilen kişi doğru yoldan saparsa görevden alınması, hattâ öldürülmesi farz olur¹¹.

2.1. Hilafet

Haricîlerin de esas fikirleri halifelik ve hilafet etrafında başlamıştır. Hz, Ali'nin saflarında Muaviye'ye karşı savaşırken ayrılan Müslümanların oluşturduğu ilk Haricî grup, pratiklerine uygun bir yönetim ve yönetici teorisi geliştirdiler.¹² Hariciler'in görüşlerinin hareket noktası, devletin en önemli niteliği olan adalet ilkesiyle Allah'ın hükmünün gerçekleştirilmesinden birinci derecede sorumlu makam olması açısından hilafet meselesidir. Halifelik adil, alim ve zahid olması şartıyla hür yahut köle her Müslüman'ın hakkıdır; diğer mezheplerin ileri sürdükleri Kureşi, Haşimi, Emevi yahut Arap olma gibi şartlar geçerli değildir. Halife seçiminin ümmetin seçimine bırakıldığını savunurlar.

¹¹ Neşet ÇAĞATAY, İbrahim Agah ÇUUKÇU, İslam mezhepleri Tarihi,(Ankara Üniversitesi Basımevi,1976), 169

¹² Ahmet AKBULUT,Sahabe Dönemi İktidar Kavgası,Pozitif Yay,Ankara,2001,87

Halife, Müslümanlar arasında yapılan hür seçimle iş başına getirilir, doğru yoldan ayrıldığı zaman da azledilir ve öldürülür. Koruyucu çevresi az olacağı ve azledilmesi gerektiğinde güçlü bir direniş gösteremeyeceği için Arap olmayan kimsenin halifeliği tercih edilir. Çünkü onlara göre soy-sop meselesinin önemi yoktur.¹³

Önceleri Müslüman ve hür olan her Arap'ın hilafete layık olduğu düşüncesinden hareket eden Hariciler, daha sonra Araplar dışındaki Müslüman grupların kendilerine katılması ile fikir değiştirdiler. Hariciler, bu görüşleriyle hürriyetçi demokrasinin ve gelişen olaylara göre süratli değişimin temsilcileri olarak görülmektedir. Hz. Ebu Bekir ile Ömer'in hilafetlerinin tamamını, Osman'ın ilk altı yılını ve Ali'nin tahkime kadarki halifeliğini meşru sayıp, Hz. Osman'ın ikinci altı yıllık halifelik döneminden itibaren vuku bulan olayları, siyasi ve idari karışıklıkları ve Osman'ın bu dönemdeki icraatını adaletsizlik şeklinde değerlendirmeleri hemen bütün Haricilerin ittifak ettiği hususlardır. Bu anlamda, Hariciler devlet adamlarının yetkilerini, hüküm verme yetkilerini reddederek devlet kurumuna karşı bedevi tepkisini ve bir tür anarşizmi dile getirmişlerdir.

Özgürlüklerine çok düşkün olmaları ve resmi otoriteye karşı olmaları onların halifelik hakkındaki görüşlerine de yansımıştır. Bu özelliklerinden dolayı, Haricilere göre halife seçmek müminler üzerine vacip değildir. Devlet başkansız da olabilir. Günah işleyen devlet başkanına itaat edilmez ve görevine hemen son verilir. Onların bu görüşleri İslam toplumunda anarşinin ilk tohumları olmuştur.¹⁴ Çoğunlukla bedevilerden teşekkül eden Hariciler de bir kabile gibi idrak ettikleri kendi topluluklarının dışında kalan herkesi düşman görmüşlerdir. Bir başka deyişle Hariciler fiili hayatta insanları ve toplulukları, şeriatı bilen ve uygulayan ile şeriatı bilmeyen veya uygulamayanlar şeklinde ikiye ayırmışlardır. Dolayısıyla onlara göre doğru yoldan sapan ve Allah'ın hükmünü uygulamayan imamı sırf bundan dolayı

¹³ AKBULUT.a.g.e ,87

¹⁴ KILAVUZ,a.g.e,311

gayri meşru ilan edip ona karşı çıkmak gerekir. Bu esasa dayalı olarak, Allah'a itaat eden ve kendisi de itaate layık olan ilim ve züht sahibi her mümin, siyahî bir köle de olsa cemaatin seçimi ve bunun vazgeçilmez şartı olan biatle imam olabilir. Hariciler için devletin en önemli vasfı adalet olduğundan imamın ilk işi, iyiliği emretme ve kötülükten uzaklaştırma prensibini uygulamaktır. Haricî görüşlerin içinde İslamî öze uygun, belki de tek doğru görüş, hilafet hakkındaki düşünceleridir.¹⁵

2.2. Hariciler'in Dinî Hayatları

Haricilerin ahlaki davranışlarının iki ana unsuru takva ve şecaattir. İbadetlere devam, dünyadan uzaklaşma, sürekli Kur'an okuma, özendirici ve sakındırıcı nasrlara titizlikle uyma, onların en önemli özellikleri olarak görülmektedir. Abdullah b. Abbas, Hz. Ali tarafından Haricilere gönderildiğinde onların alınlarının çokça secde etmekten dolayı zedelenmiş, secde esnasında yere temas eden diz ve dirseklerinin nasır tutmuş olduğunu görmüştü. Kaynaklarda Haricilerin züht ve takvasıyla ilgili birçok örnek yer almaktadır. İslam fırkaları içinde cesaret, sıkıntıya tahammül, inancı uğruna fedakarlık ve mücadeleden yılmamak gibi erdemlerde Hariciler başta gelmektedir.¹⁶

2.3. Hariciler ve Tekfir

Hariciler, bilindiği gibi İslam tarihinde tekfir mekanizmasını işleten ilk mezhep olmuştur. Haricîler başta Hz. Osman (öl. 35/656) ve Alî olmak üzere sahabenin ileri gelen şahsiyetlerini tekfir etmişlerdir.¹⁷ Bir Müslüman'ı lanetleme ve kafir ilan etme demek olan tekfir kavramı ilk haricî zihniyetinin çekirdeğini ve merkezini teşkil etmekte ve tekfir, haricî hareketiyle

¹⁵ AKBULUT.a.g.e ,87

¹⁶ TDV,İslam Ansiklopedisi,172

¹⁷ KILAVUZ,a.g.e,213

özdeşleşmektedir.¹⁸ Yine haricilere göre, ameller imanın bir parçasıdır. Ameli terk eden veya günah işleyen kimse mümin değil, kafirdir. Bu sebeple Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Muaviye ile Cemel ve Siffin savaşına katılanları günah işlediler diye tekfir ederler.

Hariciler her günahı küfür olarak kabul ederler. Büyük günah işleyenlerin ebedi cehennemde olacağını söylerler. Onlara göre küfür- iman ortası yoktur. Amelin imandan bir cüz olduğunu söylerler. .Müşrikler ve kâfirler hakkında inen ayetlerin zahiri manalarından hareketle hüküm çıkarırlar.¹⁹ Keza, "Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendileridir"²⁰ ayetiyle fasıkın mümin olmadığına delil getirirler. Allah'ın indirdiğini tasdik etmeyenin küfründe niza yok ise de, her günahkâra küfür damgası basılması hiç de uygun değildir.

Hâricîler "Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler, kafirlerin ta kendileridir" âyetini "Lâ hukme illâ lillâh" (Allah'tan başka kimse hükmedici değildir) şeklinde formüle ediyorlardı. Akidelerini de masum müminleri kılıçlarıyla katlederek tatbiki geçtiler ve öldürülünceye kadar öldürmeye doymadılar.²¹ Mehmet Vehbi Efendi ise, ilgili ayete "bilkülliye inkar ve hükm-ü ilahi olduğunu redle beraber hilafıyla hükmederse kafir olur" manasını verir ve şöyle devam eder: "Eğer ayetten maksat bu olmazsa Kuranın hilafında bir şey irtikap edenlerin kafir olmaları lazım gelirdi. Halbuki hak olduğuna imanla beraber hilafını irtikap küfür değildir ve olamaz. Çünkü bilumum günahlar Kur'an'ın hilafıdır. Günahtan hali bir fert tasavvur olunamaz. Eğer her günah irtikap eden kafir olsa, âlemde mümin bulunmamak lazım gelir, bu ise batıldır." ²²Hariciler, bedevi hayattaki karizmatik toplum anlayışından

¹⁸ WATT, W. Montgomery, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, çev. Ethem Ruhi Fırlı, Ankara 1981, s. 19-20.

¹⁹ TALAT, Koçyiğit, *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, (TDV. Yay. Ankara, 1989), 37-39

²⁰ Maide, 44

²¹ el-Malatî et-Tenbîh, Neşr. İzzet el-Attar el-Hüseynî, s. 51.naklen İslam Ans.,Ahmet ÖZALP,75

²² Mehmed VEHBİ, *Büyük Kuran Tefsiri, Hülasatul- Beyan*, (Üçdal Neş.,İst.) III, 1231

hareketle, İslam'ı bir kabile dini gibi algıladılar. Oldukça dar kalıplar içerisinde düşünen Harici gruplar, kabilevi-asabiyetçi yaşayışın bir tezahürü olarak "ferdiyetçi değil, cemaate ait tabirlerle düşünme temayülündedirler."²³

Öyle anlaşıyor ki Hariciler, kabile zihniyetinin tesiriyle İslam'ın getirdiği ferdi sorumluluğu anlayamamış ve günahla küfür arasındaki farkı tespit edememiştir. Haricilerce imanla İslam ayrılmaz bir bütün olarak eş anlamda kullanılmış, Ehl-i Sünnet'in aksine amellerin ihmal edilmesinden dolayı imandan çıkılacağı görüşü benimsenmiştir. Aslında Hariciler, büyük günah işleyen imandan çıkması ve İslam topluluğunun dışına atılması konusunu doğrudan doğruya "la hükme illa lillah" ilkesine bağlamaktadırlar. Çünkü onlara göre büyük günah işleyen kişi, bu tutumuyla Allah'ın yasak kıldığı şeyi helal saydığından mümin değildir ve cehennemde ebedi kalacaktır.²⁴

Hatta bu anlayışı daha da ileri götürerek Harici olmayan herkesi düşman ve kâfir kabul etmişler, buna bağlı olarak kendilerinin dışındaki Müslüman'ların kadınlarını ve çocuklarını da esir almış hatta onları öldürmüşlerdir. Çünkü bunlar kendi muhaliflerinin çocuklarının da ebediyen cehennemde kalacağına inanırlar. Yani Hariciler küfür anlayışında o kadar ileri gitmişlerdi ki muhaliflerinin küfrünü gerektiren günahlarının, çocuklarına da geçtiğine hükmetmişlerdir. Oysaki, çocuklar bu günahların hiçbirini işlememişlerdir.²⁵

Hz. Ali, Haricileri, yanlışlarından vazgeçirmek ve ikna etmek maksadıyla kendileriyle görüşmüş, bunun neticesinde liderleri Abdullah b. el-Kevvâ' ve on arkadaşı tekrar Hz. Ali'ye katılmışlardı. Geriye kalanlar Harûrâ'dan ayrılarak Nehrevan denilen yerde toplanmaya başlamışlar ve Abdullah b. Vehb er-Râsibî'yi de kendilerine halife tayin etmişlerdi. Basra ve Kufe halkından oluşan bu Haricîler, kendi görüşlerinde olmayan, halifelerini kabul etmeyen

²³ WATT, a.g.e, 37.

²⁴ TDV İslam Ansiklopedisi,172

²⁵ Ebu ZEHRÂ,a.g.e,75

ve özellikle Hz. Ali ve Hz Osman'ı tekfir edip lanetlemeyen herkesi öldürmeye başlamışlardı²⁶

2.4. Haricilerin Genel Özellikleri

Hariciler, güzel konuşmakla, dili güzel kullanmakla ve söz ile etkilemenin yollarını iyi bilmekle tanınmışlardır. Soğukkanlı idiler. Hasımlarının karşısında heyecana kapılmazlar ve kendilerini düşünce açısından kaybetmezlerdi.²⁷ Hariciler güzel konuşmalarının yanı sıra, keskin zekâları, hazırcevap ve atılgan ruhlu olmaları sayesinde Kitap ve sünnet ilmini, hadis fikhini ve Arap edebiyatını da öğrenmeye çalışıyorlardı. Tartışmalarına tam bir taassup hâkim idi. Hariciler hiç bir delil ile hasımlarına teslim olmazlar ve gerçeğe ne kadar yakın olursa olsun veya doğruluğu çok açık bile olsa, hiçbir düşünceyle ikna olmazlardı.

Daha önce de değindiğimiz gibi Hariciler, Kur'an'ın zahirine sarılırlar; fakat bu zahiri anlamdan (ayetin) asıl hedef ve maksadına, asıl konusuna gitmeye yanaşmazlardı. İlk bakışta onlara görünen (mana) ile yetinirler ve ondan asla şaşmazlardı. Hariciler, "zahire bağlı kalma" metodunu, bazen kendilerine yöneltile suçlamaları defetmek için de kullanıyorlardı.²⁸

Özetleyecek olursak hoşgörüsüzlük, fanatiklik, kendinden olmayanlara kapıları kapatmak, kaba kuvvete ve şiddete başvurarak politik değişimi etkilemek, dar kafalılık bunların en belirgin özelliklerindendir.²⁹

Haricilik genellikle cahil halk tabakasının meydana getirdiği bir mezheptir. Hariciler çok Kur'an okurlar, okuduklarını anlayamazlar, ayet ve

²⁶ Hasan İbrahim Hasan, Siyasî-Dinî-kültürel-Sosyal İslam Tarihi, Ç.İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş ,II,(İstanbul 1991), 54-55

²⁷ Ebu ZEHRİ,a.g.e,74

²⁸ Ebu ZEHRİ,a.g.e,74-75

²⁹ Fazlurrahman, İslam, Ter. Mehmet Aydın ve Mehmet Dağ, Selçuk Yay.Ank. 3.Bsk, 234

hadislerin ruhuna eremezlerdi.³⁰

Onlara göre Kur'an-ı Kerim, kesin bir kanun olup tevil veya tefsire ihtiyaç göstermeksizin lâfzî hüviyetiyle değişmez bir şekilde hem itikadi hem de ameli hayat için yegâne nizamdır. Bu anlayış, yanlış yola sapmadan İslam'ı yaşamayı ve adaleti gerçekleştirmeyi gerektirir. Adaletin gerçekleşebilmesi için bütün işlerin Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak yürütülmesi şarttır: Çünkü hüküm ancak Allah'ındır.³¹

Hariciler, Kur'an'ın zahirine sarılırlar ve bu zahiri anlamdan (ayetin) asıl hedef ve maksadına, asıl konusuna gitmeye yanaşmazlardı. İlk bakışta onlara görünen (mana) ile yetinirler ve ondan asla şaşmazlardı.³²

Hariciler için devletin en önemli vasfı adalet olduğundan imamın ilk işi, iyiliği emretme ve kötülükten uzaklaştırma (emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker) prensibini uygulamaktır. Aslında bu prensip her müminin vazgeçilmez görevidir. Ahlaki endişenin doğurduğu bu görevi yerine getirme hususunda Hariciler'in son derece sert oldukları hemen hemen bütün ilk dönem kaynaklarında belirtilmiştir. Mesela Abdullah b. Habbab b. Eret gibi seçkin bir sahabiye hunharca katletmeleri, buna karşılık, Peygamberinizin emanetini koruyunuz diyerek Hristiyanlara ve Haricilerin kötülüklerinden korunmak için müşrik gibi görünen Vasil b. Ata ve arkadaşlarına arka çıkmaları hep bu ters bedevi anlayış ve dar görüşlülüğün örnekleridir .

Günümüzde Hariciliğin değerlendirmesini yapan İslam Tarihçileri onların bu sert katı tutumlarından dolayı onlar hakkında şöyle demektedirler: "Dinî ve Şer'î nasları ters ve yanlış anlayan ve Hz. Ali gibi halife-i Müslimîn ve Emir ül-Mü'minîne karşı isyan eden ve günahsız kadınları ve Abdullah b.Habbab'ı, masum olduğu halde şehid eden bu gözleri dönmüş adamlar tezatlar içinde

³⁰ KILAVUZ,a.g.e,312

³¹ Mustafa ÖZ,Azmi M.Salih,Hariciler Maddesi,TDV İsl. Ans., 16.cilt, İst.,1997 ,172

³² Ebu ZEHRA,İslamda İtikadi,Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi,trc:Sıbgatullah Kaya,Şura Yay,İstanbul ,74-75

idiler.³³

Hariciler, kabile zihniyetinin tesiriyle İslam'ın getirdiği ferdi sorumluluğu anlayamamış ve günahla küfür arasındaki farkı tespit edememişlerdir. Hariciler'ce imanla İslam ayrılmaz bir bütün olarak eş anlamda kullanıldığını ve Ehl-i Sünnet'in aksine amellerin ihmal edilmesinden dolayı imandan çıkılacağı görüşünün benimsendiğini daha önce söylemiştik. Aslında Hariciler, büyük günah işleyen imandan çıkması ve İslam topluluğunun dışına atılması konusunu doğrudan doğruya "İla hükme illa lillah" ilkesine bağlamaktadırlar. Çünkü onlara göre büyük günah işleyen kişi, bu tutumuyla Allah'ın yasak kıldığı şeyi helal saydığından mümin değildir ve cehennemde ebedi kalacaktır.

Haricî grupların içinde en kalabalık, güçlü, ve şiddet taraftarı olanı Ezârika'da da görüldüğü üzere, haricîler gayr-ı Müslimlere karşı daha müsamahalıydılar. Onların şerrinden gayr-ı Müslimler, çoğunluğu teşkil eden Müslümanlara göre daha emindiler. Bir keresinde Vasıl b. Ata ve arkadaşları, haricîlerle karşılaşmışlar, Vasıl b. Atâ ellerinden kurtulmak için çareyi, kendilerinin İslam'ı öğrenmek isteyen müşrikler olduğunu söylemekte bulmuş ve bu şekilde öldürülmekten kurtulmuşlardı. Gerçekten haricîler Kur'an'ın gerçek kafir olarak tanıttığı Hristiyan ve Yahudilere gösterdikleri müsamahayı Müslümanlara göstermemişlerdir. Onların gözünde diğer Müslüman'lar Yahudî ve Hristiyan'lardan daha aşağıdırlar ve onların cihadları kafirlere karşı değil de Müslümanlara karşı olmuştur. Emevî iktidarı döneminde ise yirmi bir defa Emevî ordularıyla savaşmışlardır. Bazen galib gelmekle beraber Emevî komutanları Ziyad b. Ebîhî, Ubeydullah b. Ziyad, Haccac es-Sakafî ve Mühelleb b. Ebî Sufra tarafından şiddetle cezalandırılmış ve öldürülmüşlerdir. Bu isyanlar, Haricîliğin, mevcut idarî ve siyasî yapıya karşı bir protesto hareketi ve bir gayr-ı memnunlar zümresi olduğu fikrini desteklemektedir. Haccac es-Sekafî, Ziyad b. Ebîhi ve oğlu Ubeydullah b. Ziyad'ın, Emevî iktidarının bekası için acımasız ve şiddete

³³ TDV, 169

dayalı, Hz. Hüseyin'in katline kadar varan icraatlarıyla Haricîlerin psiko-sosyal yapılarının birleşmesi tekfir hareketinin ortaya çıkmasında ve tekfir ifadesinin kavramlaşmasında büyük rol oynamıştır.

Haricîlerin psiko-sosyal yapıları hakkında özetle şunlar söylenebilir: Haricîler, ibâdete düşkünlükleri, zahitlikleri, takvâ ve ihlâsları, fikrî ve dinî taassupları ve buna bağlı olarak katılık ve taşkınlıkları, savaşmaktan ve ölümden hiç çekinmemeleri, tehlikeler karşısında gözü karalıkları, Kur'an'ı ezberlemekle ve çok okumakla beraber âyetleri anlamadaki sathîlikleri, nassların zahirlerine sarılmaları gibi özellikleriyle tanınmışlardır. Hâricîler hakkında İbn Hazm, "Kur'an âyetlerini, Hz. Peygamber'in sünnetini düşünmeden anlarlar ve aralarında fakîhler yoktur. Bedevî Araplardan oluşmuştur."³⁴ demektedir

İslam tarihinde ilk misallerini asr-ı saadette gördüğümüz Harici tipler, sonraki devirlerde de kendini göstermiştir. Taha Akyol'un ³⁵deyişiyle, "İslam içinde fanatik devrimci akımlar yeni hariciliktir." Rastgele önüne gelene kafir damgası basan, mücadelesini Müslümanlarla yapan bu tipleri, her ne kadar isimleri harici olmasa da, günümüzde de görebilmek mümkündür.

Haricîlerin dindeki vukufiyetsizlikleri ve âyetleri anlamadaki sathîlikleri temel vasıflarındandır. Hz. Ali, haricîlerin "lâ hükme illâ lillah" söylemi hakkında "kendisiyle batıl kastedilen hakk bir söz" demiştir. Zira Haricîler, bu ifadeyi, "kılıcın hükmünden başka hüküm yoktur" manasına kullanmışlardır. Havaric'in Kur'an'ı anlamadaki sığlıklarını ve fakirliklerini gösteren bir delil de Hz. Ali'nin İbn Abbas'ı Haricîleri iknaya gönderirken, ona yaptığı tavsiyedir. İbn Abbas'tan, Haricîlerle tartışırken, âyetlere nispetle daha müşahhas ve anlaşılır olan Hz. Peygamberin fiilî sünnetlerinden istidlal etmesini istemiştir. Çünkü Kur'an'daki kelimelerin siyaklara göre değişen anlamları (vucûh)

³⁴ Yunus EKİN ,Kuran'a Göre İnançsızlık, I ş ı k Y a y . İzmir, 245; İbn Hazm, el-Fasl, IV, 156'dan naklen

³⁵ Taha AKYOL,Hariciler ve Hizbullah,İslam Topluluklarında Terörün Kökleri, Doğan Kitap,İst.,2000,191

vardır. Haricîler ise bunu anlamaktan uzak ve kendi doğrularını dine onaylatma mantığıyla hareket eden insanlardır.

Haricîler, Abdullah b. Habbab b. Eret'i, Hz. Ali ve Osman hakkındaki doğru ve güzel tanıklığından dolayı tekfir ederek katletmişlerdi. Yine haricîlerden Ezârika grubu Yezid b. Muaviye'ye karşı desteledikleri Abdullah b. Zübeyr'i, Hz. Osman hakkındaki hüsn-ü şahadetinden dolayı terk etmişlerdi. Bütün bunlar Haricîlerin siyasî olay ve kişilere takılıp kaldıklarını, siyaseti, din, siyasî kanaatleri de amentü haline getirdiklerini göstermektedir. Müslümanlar arasındaki çatışmalardaki şiddet, özellikle de Emevîler'in sert ve acımasız uygulamaları ile haricîlerin cehaletinin birleşmesi, siyasetin din ile, hatanın da tekfir ile iltibasını doğuran en önemli sebeplerden biridir.

Haricîlik başlangıçta siyasî bir hizipken, zamanla fikirlerini nasslara dayandırmak suretiyle dinî bir mezhep haline gelmiştir,³⁶ Niçin Ensâr ve muhacirin arasında, hilafet meselesi kanlı çarpışmalara varmadan halledilmiştir? Niçin birbirlerinin hatalarını görmelerine ve tenkit etmelerine rağmen tekfir hadisesi Muhacirin ve Ensar arasında vuku bulmamıştır? İşte bu sorulara verilecek cevaplar yukarda zikredilen sosyal konumla beraber değerlendirildiğinde Haricîlerin tekfire sapmalarının arkasındaki gerçeklerle karşılaşılmaktadır. Şöyle ki, Sahabe-i kirâm, yirmi üç senelik bir süreci kapsayan bir dönemde Hz. Peygamber'in nebevî terbiyesinden geçmiş, vahiyle iç içe yaşamış bir cemaattir. Hz. Peygamber'le uzun süreli beraberlik, "Sohbette insibağ vardır." kaidesince onlara Kur'anî bir ahlâk kazandırmıştır. Ayrıca Ashab-ı Kiram'ın ekserisi fakihtir. Bununla beraber vahiyle iç içe yaşadıklarından ve pek çok meseleyi yaşayarak öğrendiklerinden bazıları fakih değildi demek de hayli zor olacaktır.

Medine ve Mekke'nin dışında yaşayan kabilelere mensup Araplar için, Resûlullah'la belirli bir süreci kapsayan beraberlikten bahsetmek zordur. Âyetleri tefsir etmelerinden de anlaşıldığı üzere aralarında fakîh kişiler yok

³⁶ E. Ruhi FIĞLALI, İbadiyyenin Doğuşu ve Görüşleri, (Ankara ,1983), 57

denecek bir düzeydedir. Üstelik Allah Rasulü gibi bir mürebbinin terbiyesinde, Sahabe gibi bir neslin yetişmesi yirmi küsur yılı buluyorsa, Nebî (s.a.v.)'den yoksun bedevîlerin, aynı seviyeye ve hadiseler karşısında benzer tepkiyi gösterecek bir kişiliğe ulaşmaları için gereken yeterli süre her halde daha uzun olsa gerektir.

Dinde vukûfiyetsizlik, ve şiddet şeklinde özetlenebilecek bütün bu olumsuzluklar birleşince, ortaya, Müslümanların çocuklarını bile müşrik sayan haricî kimliği ve zihniyeti çıkmıştır.

Küfür kavramının tekfir şeklinde algılanışı sadece Havaric'te görülen bir husus değildir. Bu Kur'anî kavramın, tekfir olarak algılanışı hemen hemen her Müslüman ülkede belirli çevrelerde rastlanan bir realitedir. Zaman ve mekanla da kayıtlı görülmemektedir. İlk asırda Havaric'de görülen bu hatalı algılama ilmî bir beslenme veya organik bir bağ olmaksızın hicrî on dördüncü asırda Mısır'daki Tekfir cemeati'nde de görülmüştür.

Mısır'daki tekfir hareketini inceleyen ve bu cemaatin görüşlerini tahlil eden kıymetli âlimlerin de belirttiği gibi, Mısırlı gençleri tekfire sevk eden önemli sebeplerin başında zaman zaman Müslüman olduklarını ilan eden siyasî idare tarafından kendilerine yapılan işkence ve kötü muameledir. Tekfir hareketi Mısır hapishanelerinde doğmuştur. İslam'ı talep eden bu gençler, hapishanelerde türlü türlü işkencelere maruz kalmışlardır. Bunun üzerine kendilerine bu işkenceleri yapanların imanlarını ve Müslümanlıklarını sorgulamaya başlamışlar. Neticede kendilerine bu zulmü yapanları tekfir etmişlerdir.³⁷ Zaman içinde tekfir düşüncesi zulüm yapan idarecilerle sınırlı kalmamıştır. Kendileri gibi düşünmeyenleri ve mevcut idarecileri tekfir etmeyenleri de tekfire kadar gitmiştir. Bu çerçevede onlara katılmayan ve tasvip etmeyen ihvan üyeleri ve Seyyid Kutub bile tekfir edilmiştir.³⁸

³⁷ Salih el-VERDANİ, Mısırdaki İslami Akımlar, çev. H. Acar, Ş. Duman, (Ankara ,1988),46

³⁸ EKİN,a.g.e,245

III. Geleneksel İslam Fikir Ekolleri İçerisinde Taliban'ın Yeri

Afganistan'daki Taliban hareketinin tarihsel ve zihni alt yapısını oluşturan temel kodlar geleneksel İslami akımlardan biri olan Hariciliğe dayanmaktadır. Bu düşüncemiz Haricilik'in İslam toplumlarının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönemler incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü günümüze baktığımızda Hristiyanlığın egemenlik anlayışının zaman zaman İslam âlemine egemen olan unsurlarca adapte edildiğine şahit olmaktayız. Bu anlayıştan hareketle Din ve Allah adına yönetimi üstlendiği iddiasıyla ortaya çıkan siyasal erk İslam tarihinin oldukça erken dönemlerinden itibaren, kendi otoritesinin devamı çerçevesinde, din adına sosyal, siyasal ve kültürel düzenlemeler yapmış, paradigmlar üretmiş ve Allah adına bunları topluma dayatmıştır. Bunlar tarafından, kişi hak ve hürriyetleri tanımlanmış ve sınırları tespit edilmiştir. Ayrıca, bu yönetimlere itiraz ve itaatsizlik, yine din ve Allah adına yasaklanmış; yönetimi elinde tutanlara isyanın Allah'a isyan, onlara itaatın ise Allah'ın bir emri olduğu vurgulanmıştır. İslam tarihinde yaşanan ve egemenliği elinde tutan siyasal iktidarları Allah adına kutsayan bu anlayış, Pavlusçu egemenlik anlayışının İslam âlemine yansıyan bir versiyonu olarak İslam tarihinde etkin olmuştur.³⁹ Afganistan'daki Taliban yönetimi de bu anlayışın günümüzdeki temsilciliğini yapmaktadır.

Hariciler Hz. Peygamber'den 30 yıl sonra ortaya çıkmıştı ve Hz. Ali'yi "kafir" diye suçlayarak şehit etmişlerdi. Sloganları "Hüküm Allah'ındır." ayeti idi. Çünkü onlara göre Hz. Ali siyasi ihtilafların çözümü için hakemlerin hüküm vermesini kabul ettiği için kâfir olmuştur. İslam medeniyetini ihtilallerle, isyanlarla, cinayetlerle sarsan Haricilik bu gücünü nereden almıştı? Hangi sosyolojik şartlar onları bu kanlı akımlara yöneltmişti. İşte onları bu kanlı akımlara yönelten şartlar ile Taliban'ı oluşturan şartlar arasında çok büyük benzerlikler vardır. Şunu açıkça belirtelim ki Taliban ile tarihteki herhangi bir harici grup arasında birebir benzerlik yoktur. Yani ibadiye'nin yada Ezarika'nın bir koludur gibi net cümleler kurmak doğru değildir ve bunu söylemek ilmi olarak da yanlıştır. Ve en ılımlı ifadeyle insafsızlık olur. Ancak

³⁹ GÜNDÜZ,a.g.e, 102

her medeniyet, siyasi ve dini mezhepsel akım belli sosyolojik şartlarda kendini yeniden üretir ve tanımlar. Özellikle de dini akımların tamamen silinip ortadan kalkması mümkün değildir. Taliban'ın zihni alt yapısını oluşturan İslam anlayışı da Hariciliğin modern bir tezahürüdür. Haricilik anlayışının Afgan topraklarında yeniden yeşermesinde en büyük etkenin, Afganistan'da birleştirici geleneklerin ve değerlerin güçsüz olması hükümet, adalet sistemi gibi kurumların yeterince gelişmemiştirliği ve bundan dolayı da geleneksel bölünmelerin çatışmaya yönelmesini olduğu görülmektedir. Aşağıda verilen örnekler bu tezimizi desteklemektedir. Şöyle ki: Hariciliğin aşırı kollarından biri olan Ezârika, kendilerine muhalif olan müminleri müşrik kabul ederdi. Kendi görüşlerini paylaşanlardan, hicret ederek kendilerine katılmayan ve bulundukları yerde oturanları (kaade) da aynı şekilde müşrik addederler. Bunlara göre Müşriklerin yurtları daru'l-harb, kadınlarının ve çocuklarının öldürülmeleri de mubahtır; hatta onların çocukları da müşriktir ve büyükleri gibi ebedî cehennemliktirler. Büyük günah işleyen müşriktir ve dinden çıkmıştır. Yine hırsızın çaldığı şeyin azlığına veya çokluğuna bakılmadan hırsızın eli kesilir.⁴⁰

Aynı şekilde kendileri gibi düşünmeyenleri ve günah işleyenleri, ötekiler ve düşmanları olarak değerlendirerek onların öldürülmesine fetva verdiler. Yerleşik hayata geçmeden önce de, kabilelerine saldıranları ve karşı gelenleri düşman olarak kabul edip öldürüyorlardı. Karizmatik toplum anlayışları ve sertlikleri, din anlayışlarına yansdı. Sadece kendilerini haklı görerek, kendileri dışındakilerin yaşadıkları toprakları "Savaş Yurdu" ilan ettiler, onlara dostluğu (velayeti), onlarla oturmaya, şahitlik etmelerini, kestiklerini yemeyi, onlardan dinle ilgili bilgi almayı, onlarla evlenmeyi, miraslarını haram kıldılar.⁴¹

Buradan hareketle Taliban'ın fikirlerinin Harici fırkalardan Ezârika fırkasına daha yakın olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Çünkü bu fırka kendileri

⁴⁰ ÇAĞATAY, ÇUBUKÇU, a.g.e, 48.

⁴¹ FİĞLALİ, a.g.e, 74-81.

gibi düşünmeyenleri İslam dairesi dışına aldıkları için, kendileri gibi düşünmeyenlerin canlarını, mallarını, kanlarını helal saymışlardır. Öyle ki, Harici olmayanların çocuklarının bile öldürülmesi gerektiğini ileri sürebilmişlerdir. Bu olayı çok ciddi bir şekilde analiz etmek gerekmektedir. Çünkü günümüzde her ne kadar herhangi bir harici fırkası yoksa da Hariciler gibi düşünen Müslüman sayısının az olmadığını belirtmekte fayda vardır.⁴² Diğer taraftan da şu anda Taliban neredeyse % 60'ı Pakistan'dan giden Peştunlardan müteşekkildir ve özellikle, Şii olan Hazarlar ve Tacikler ile Sünnî Türkmen, Özbek ve Kırgızlara karşıdır.⁴³ Bu da Haricilerin partikülerist anlayışlarıyla örtüşmektedir.

Aynı şekilde Haricilerin önemli bir kısmının Bedevi Araplar olduğu ve bunların İslam'a uyumda, İslam'ı hazmetmekte, İslam'la bütünleşmekte sıkıntı çektiklerini bilinmektedir. Hz. Osman dönemindeki kargaşa ortamının ve Hz. Ali dönemindeki Müslümanların parçalanmasının sebeplerini, birtakım insanların gösterdiği tepkilerde bulmak mümkündür. Anarşi ve terörün var olduğu, güvenin var olmadığı ortamlarda insanlarda dikta ve şiddet özlemleri artar. Şiddet bir çözüm yolu olarak düşünülebilir.⁴⁴

Yine Ezârîka'nın fikirlerine bakıldığında haricîliğin, cemaat karizmasına dayalı bir sosyal yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu yapının gereği olarak kendi topluluklarına katılmayanları tekfir etmişlerdir. Benzer sosyal yapıya sahip guruplarda da kendilerine katılmayanlardan teberrî hatta tekfir hareketinin her devirde meydana gelebileceği muhtemeldir.

Akide ve amelden oluşan dinin emirlerini yerine getirmeyen ve yasaklarından kaçınmayan kimseler Haricilere göre kafir olarak kabul edilir. Aynı şekilde Taliban lideri Molla Ömer'in fikir babası olan Azzam'a göre de, Müslümanın "çağımızda" iki vasfı var: Bunlar "Cihad" ve "Silah". İslam,

⁴² Hasan ONAT, ,Diyanet Aylık Dergi,(Temmuz 1999,sayı:103),21

⁴³ Hüseyin MÜMTAZ, Orta Asya'nın Yugoslavyası, (15.10.2001, Yeni Mesaj)

⁴⁴ ONAT,a.g.d,21

Hristiyanları ve Musevileri "ehli kitap" olarak görür, onları yakın bulur. Azzam ise onları "müşrik" olarak niteliyor. Bu İbn-i Teymiye'nin putperest Moğollar için kullandığı bir terimdir. Abdullah Azzam bir hedefe saldıracaksa, "Müslüman da olsa kadın ve çocukların ölmesi kaçınılmazsa, onların da öldürüleceğini" yazıyor⁴⁵Bu da Haricilikle benze bir fikirde olduklarına diğer bir örnektir.

Zaten Afganistan toplumsal bakımdan yoksul ve yalnız olduğundan aynı zamanda orada insanları birleştirip ortak gayeye götürecek bir lider bulunmadığından, -çünkü Afganistan'da liderler genellikle mensubu bulundukları kabile ırk ya da toplumsal sınıfı temsil ediyor- bu dağlık bölgenin insanı çok rahat bir şekilde radikalliğe yatkındır. Bu özellikler; siyasi ve kişisel ilişkileri siyah beyaz terimleriyle görmek hemen harekete geçmek konuşma ve tartışmaya karşı sabırsızlık göstermek, hemen grup liderine körü körüne bağlılık gibi eğilimler gösterir. Bu sosyal soyutlanmışlık, bu durgun kavrayışsız zihniyet ve gergin psikoloji onları kolayca akıl dışı ideolojilere, itiraz ideolojilerine sürüklemiştir.⁴⁶

Afganistan da Taliban grubunun hariciliğe benzeyen bir diğer yönü de idarecilerin kâfir olduklarını söylemeleridir. Çünkü onlar“ Allah'ın hükmüyle hükmetmediklerini söyleyerek, yalnız kendilerinin Müslüman olduğunu, onlara katılamayanların kâfir olduğunu düşünmektedirler.

Haricilerin lafzi Kur'an anlayışları Taliban liderlerine yansımış ve bunu; 2001'in Mart ayında Taliban, uluslar arası toplumun muhafaza edilmeleri yolundaki yoğun çabalarına meydan okur bir biçimde Bamiyan Vadisi'ndeki binlerce yıllık dev Buda heykellerini havaya uçurarak⁴⁷ putperestliğe karşı büyük mücadele verdiklerini söyleyerek göstermişlerdir. Bu da Taliban'ın

⁴⁵ Dünden Bugüne Tercüman,25 Temmuz 2005,sf:11

⁴⁶ Martin .S LİPPET,Siyasi İnsan,(Teori Yay.,Ankara1986),99

⁴⁷ Afganistan Yakın Tarihi,www.bbc.turkish.com

İslam Dini'nin putperestliğe bakışını ne kadar lâfzî ve yüzeysel yorumladıklarını gösteriyor.

Taliban'ın lafzî anlayışı eğitim sistemlerine de yansımıştır. Dini eğitimlerini lafzi bir anlayışla sürdürmüşlerdir. Taliban'ın okullarında ya da medreselerinde okuttuğu ders Hanefi okuluna ait müfredat olduğu idda edilse de⁴⁸ aslına bakıldığında zaman buralardaki Dini eğitimin lâfzî bir anlayışla sürdürüldüğü ortadadır. Ahmed Rashid'in Taliban-İslam, Oil and the New Great Game in Central Asia adlı eserde konuyla ilgili şöyle demektedir:

“Masum beyinlere zarar vereceği gerekçesiyle, İslam dünyasının büyük bir kısmında hakim olan ulema felsefeyi bu okullarda yasaklamaktadır. Bununla birlikte, daha gevşek bir İslam biçiminin geçerli olduğu bölgelerde, İslam düşüncesinin en üst biçimi olarak yardımcı dersler biçiminde felsefe çalışmaları yapılmaktadır. Pakistan ve Afganistan'daki medreselerde kısıtlı bir biçimde felsefe dersleri vardır. Sünni okullarında, Hz. Muhammed'in söyledikleri, ilginin merkezini oluşturur ve akademik düzeylerini yükseltmek istiyorlarsa öğrenciler bunları ezberlemek zorundadır. Fıkıh, yani Hanefi okulunun kuralları, öğrencinin ulaşmayı arzulayacağı nihai amaçtır. Bu yasalar, imam Abu Hanife'nin öncülüğünü yaptığı yüce bilgiye haiz birçok kişi tarafından dile getirilmiş sözler ve Kuran metinlerinden derlenmiş tarihi düşüncelerden oluşur. Hanefi kanunlarıyla ilgili bütün kitaplar çeşitli düzeyden öğrenciler tarafından saygıyla karşılanır ve dikkatlice çalışılır.”⁴⁹

Taliban hareketinin önde gelen liderlerinin eğitimlerini bu okullarda aldığı söylenir. Bildirildiğine göre, Taliban'ın BM temsilcisi Mr. Abdul Hakim, Karaçi'deki Binnori okulunda okumuştur; hareketin İslamabad temsilcisi de Karaçi'deki Darul Ulum'dan mezun olmuştur.

⁴⁸ Bkz.: Emin DEMİREL, a.g.e:54'den naklen

⁴⁹ Emin DEMİREL, a.g.e, 59

Taliban, ülkenin yönetimini ele geçirdikten sonra katı ve zorlayıcı Şeriat kurallarını zorla uygulamaya başladı. Bilgisayarlar, televizyonlar, filmler ve radyolar, insanları İslam inançlarından uzaklaştırdıkları gerekçesiyle yasaklanırken, fotoğraf, resim ve heykel de yasaklar arasında yer aldı. Erkekler, çenelerinde en az bir yumruk boyunda olması gereken sakal bırakmak; kadınlar ve kızlar ise çarşaf giymek zorunda bırakıldı. Kadınlar ve kızların okula gitmeleri ve çalışmaları da yasaklandı. Halen Taliban yönetiminde yasaları çiğnemenin cezası, Erdemi Teşvik Etme ve Ahlaksızlığı Önleme Dairesi tarafından belirlenmektedir.

Sakalın kısa olması gibi kural ihlallerinin cezası halkın içinde dövülmek olurken, hırsızlık ya da Allah'a karşı gelme gibi davranışlar, bir organın kesilmesine ya da idama neden olabiliyor ⁵⁰Taliban'ın bu tutumu İslam tarihindeki Harici hareketiyle paralellik göstermektedir.

Taliban'ın gündemde tutulmasının ve dünyaya bizzat İslamiyet'in kendisi gibi gösterilmesinin nedeni, İslam Dini'nin felsefi derinlikten yoksun şiddet üreten bir din olarak gösterilmek istenmesidir. Bunun bilinmesi tezimizin ana konusu olan şiddet –İslam ilişkisinin kurulmasındaki zihni alt yapının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü yaşanan baskılar ve zorluklar, İslam'ın dünya çapında hızla büyüdüğü, İslamiyet'e duyulan ilginin dalga dalga yayıldığı ve Müslümanların sayısının gün geçtikçe arttığı gerçeğini göz ardı ettiremez. Bu nedenle özellikle Batı dünyasında yaşanan İslam'a yönelik süreci, yine Batı içerisinde bazı çevreler tarafından İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı izlenen ön yargılı tutumlarla ve saldırganca tavırlarla İslam Dini'nin yayılışının önünü kesmek için kullanılmaktadır.

Aynı şekilde Batı dünyası İslamiyet'i değerlendirirken Taliban'ı değil; Kur'an ahlakını ve bu ahlaka uyan samimi müminleri kıyas alması gerekir. Aksi takdirde, iki medeniyet arasında kurulacak diyalogun temelini, samimi olarak Allah'a iman eden ve Allah'ın emrettiği güzel ahlakı savunan vicdan

⁵⁰ DEMİREL, a.g.e, 75

sahibi kişiler değil; art niyetli kişiler oluşturacaktır. Bu durum diyalogun sağlamlaşması, huzura ve barışa karşı olan, çatışmaları, kavgaları ve savaşları savunan, şiddeti temel alan her türlü görüş ve ideolojinin desteklenmesi anlamına gelir. Terörle, şiddetle ve dünya barışına zarar veren her türlü unsurla yapılacak mücadelenin asıl dayanak noktası uzlaşma ve diyalog olmalı ve bu mücadele fikri zeminde yürütülmelidir. Dünya toplumlarına barış ve güvenlik getirmek için atılan adımların, yanlışlıkla masum insanlara zarar vermesini ve farklı amaçlar için kullanılmasını önlemenin en önemli yolu da bu yaklaşımdır.

Tarihte Müslüman toplumların, insanlığı aydınlatan büyük medeniyetler kurmalarına imkân veren hoşgörü, tahammülkâr, çileci ve sabırlı geçmiş kültür iklimlerinden zerrece nasibi olmayan bu sapkın anlayışlarla mücadele etmek, her şeyden önce kendisini Müslüman olarak tanımlayan kişilerin acil görevi olsa gerektir.⁵¹ "Ben güzel ahlakı tamamlamak için geldim" diyen İslam Peygamber'inin ve O'nun izinden yürüyen bir zihniyetin insanlık âleminin gelişimi için ortaya koyduğu medeniyet anlayışının, bugün dünyaya hâkim olan Batı medeniyetinin gelişmesinde önemli etkilere sahip olduğu ise ayrı bir gerçektir.⁵² İslam eğer hâkimiyet altına aldığı kültürlerle yaşama hakkı tanımayıp, onları kendi kültür dairesi içinde ve "eritme potası" kurarak yok etmiş olsaydı; bugün çağdaş dünyanın temsilcisi olma iddiasını taşıyan Batı'dan ve birçok kıtada var olan yerel kültürlerden bahsetmek mümkün olamazdı.

Bu bağlamda bakıldığında, bugün içinde bulunduğumuz dünyada şiddetin ve terörün kök salmasında en önemli payın, geçmişte İslam medeniyetinin oluşturduğu hoşgörü ortamına benzer bir tavrı benimsemeyen Batı'ya ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Başka kültürlerin kendi varlıklarını korumalarına ve yaşatmalarına müsaade etmeyen, onlarla "medeniyetler mücadelesi" konsepti içinde bir çatışmaya girerek hegemonik iddiasını

⁵¹ Mehmet Ziya VAROL, İslam ve Terör, (2023 dergisi, 32. sayı), 37-39

⁵² Bkz.: Ahmet GÜRKAN, İslam Kültürünün Garbı Medenileştirmesi, (Nur Yay. Ank)

devam ettirmek isteyen Batı'ya karşı bu dışlanmış kültürlerin "terör" dışında bir cevap üretmeye çalışmaması ise içinde yaşadığımız dehşetten onların payına düşen sorumluluktur

İslam tarihinde ilk "terör eylem" olarak Hz. Ali'nin öldürülmesi hadisesi gösterilebilir. Hz. Ali'nin öldürülmesi bugün İslam ile terörizmin yan yana anılmasına sebebiyet veren bir zihniyet profilinin kendisine "Haricilik" diye bir elbise bulması açısından da önemlidir.

Bizler tek bir dinin yani İslam'ın, tarihte ve günümüzde onlarca farklı yorumu ve anlaşılış biçimi ile karşı karşıyayız. Hiçbir kültür bütünüyle ölmez, yok olmaya yüz tutmuş kültürler, başka kültür ve medeniyetlerde farklı biçimlerde tekrar ortaya çıkarlar. Hatta güçlü ve hâkim kültürler, birbirleriyle etkileşim içerisindeyler. Günümüzde Taliban hareketinin tarihsel, sosyolojik, kültürel ve teolojik temellerine baktığımızda Haricilikle benzerliği ortaya çıkmaktadır.

Peygamber'e ilk inananlar, anlayış, zekâ, kültür, bilgi ve ona yakınlıkları bakımından aynı olmadığından, dinin kutsal metniyle olan diyalogları ve onu anlayışları da aynı düzeyde olmamıştır. Kur'an'ın indiği dönemden uzaklaştıkça ve sosyal gerçeklik değiştikçe, insanlar, doğal olarak bu metinleri anlamada ve Allah'ın muradını tespit etmeye farklı metotlar ve anlayışlar doğrultusunda yaklaştıklarından farklı sonuçlar elde ettiler. Fakat Kur'an'ın kendi metninden kaynaklanan bazı anlama problemleri, mezheplerin ve fırkaların doğmasının doğrudan doğruya sebebi değildi. İslam tarihinde ortaya çıkan fırkalar, genelde siyasi, beşeri, sosyal ve dünyevi sebeplerle teşekkül etmiştir. İnsanlar veya fırkalar, kendi amaçlarını gerçekleştirmek uğruna, kılı kırk yaran akıl almaz yorumlar ve teviller yapmışlardır. Neticede her mezhep, fırka, tarikat ve cemaat, farklı bir Kur'an tasavvuru oluşturarak ona Allah'ın yüklediği anlamlar yüklemiştir.

Ne ciddî bir felsefesi, ne başkalarına örnek olarak gösterilebilecek bir birikimi, ne de bir medeniyete analık yapabilecek kültürel zemini bulunan bu hareket, İslama kara çalmak isteyenlerin, yeryüzünü kuşatmayı hedefleyen emperyalist güçler ve onların tarumar ettiği toplumları, devletleri yağmalamak için bekleyen barbar küresel şirketlerin ekmeğine yağ sürmekte ve İslam Dini'ne zarar vermektedir.

Bir tarafta kendi dinî referanslarına dayanarak yeryüzünü yaşanmaz bir hale getirme peşinde koşan kökten dinci Hıristiyanlar, diğer tarafta İslam'ın ruhunu anlayamamış, kabukta kalan şekilci bir Müslümanlığı benimsemiş Haricî zihniyet. İnsanlık ise, semavî dinleri tersten ve asıl mesajlarından uzak bir şekilde yorumlayan bu iki grup arasındaki gerilim Evangalistlerin teolojik temellendirilmesi yapılan bu kanlı oyuna meşruiyet zeminini hazırlamaktadır.

"Kim de bir canı kurtarırsa, bütün insanları kurtarmış gibi olur" diyen bir dine mensup olmalarına rağmen, bu insanlar, intihar eylemi gerçekleştirip masum insanları olduğu kadar o inanç sistemine de en büyük zararı vermektedirler. Ama görünen birçok şeyin ışığında şu söylenebilir ki; Taliban'ın temsil ettiği ve uyguladığı yeniden üretildiğine inandığımız Harici anlayış, Afgan cihadını yapmış mücahit Afgan halkına ve Müslümanlara zarar vermekte ve İslam dünyasında çıkarı olan bütün güçlere de meşruiyet zemini oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CİHAD

Kur'an, cihadı dar kalıplara sıkıştırmamış, sınır ve boyutlarını çok geniş tutmuştur. İlahî düsturları insanlara anlatmayı, bu uğurda çile çekmeyi, yeri geldiğinde zalimin yüzüne haksızlığını haykırmayı da cihad saymıştır. Öte yandan ilmen insanlara faydalı olmayı, mal ile Allah'ın dinine destek sağlamayı, hakkı, iyiliği ve güzelliği tavsiye etmeyi İslam'ın en üstün ibadetlerinin başında gelen cihadın şümulüne almıştır. Böylece hiç kimsenin bir bahaneyle bu faziletten mahrum kalmamasını sağlamıştır.

İnsanları Yüce Yaratıcı'nın yoluna çağırırken, âlemde iyilik ve fazilet kefesinin kötülük ve zulüm kefesine ağır basması için çalışırken, bu yolda baş gösterecek dikenleri temizleme ve engelleri tepelemenin de zaman zaman kaçınılmaz olacağı Kur' an' da gözden uzak bulundurulmamış ve savaş kapısı da açık bırakılmıştır.

Cihad, kötülükler ve bu kötülükleri temsil eden kimselerle mücadeledir. Kötülük ise, bazen insanın kendi iç dünyasında ve kafasında bulunur. Onlarla mücadele de büyük cihad sayılmıştır. Şu da bir gerçektir ki, Kur'an'ın inişinden önceki bütün beşeri savaşlar, sadece fiilen savaşanlara değil, halk yığınlarına ve suçsuz kalabalıklara da yöneltiliyordu. Savaşan milletler, düşmanlık devam ettiği sürece, ne savaş öncesinde, ne savaş meydanında ve ne de savaş sonrasında hiçbir insani prensibe saygı göstermemekteydi. Bir insan dikkatsizlik veya yanlışlıkla yabancı bir milletin topraklarına ayak basacak olsa ve bu iki memleket arasında önceden bir antlaşma yoksa yakalandığında hemen köle kabul edilir ve pazarlarda bir mal gibi satılığa çıkarılırdı.

İşte Kur'an, bu zalimce düsturu ortadan kaldırdı. Bunu sözde de bırakmadı, başta kendisini Allah'tan vahiy yoluyla alan Hz. Muhammed'in ve daha sonra İslam komutanlarının şahıslarında fiiliyata döktü. Böylece ilan

etmiş oldu ki, savaş, harp meydanlarında yapılır. Savaş yalnızca, harbe iştirak eden ve onu yönetenlere karşı olur. Hiçbir suretle günahsız halk kitleleri öldürülmez. Sonsuz bir şecaat ve kahramanlıkla sınırsız bir fazilet ruhunu mensuplarının şahsında bir arada tutmak herhalde Kur'an'a has başka bir mucizelik yönüdür. Çünkü fazileti ve insanlık şerefine saygıyı, iradelerin ortadan kalktığı, hislerin akli istila ettiği, heyecan ve öfkelerin sağduyuyu bastırdığı savaş meydanlarına o taşımıştır. İslam tarihi bunun örnekleriyle doludur.

Birçok kimsenin zannettiği ve özellikle oryantalistlerin kabul ettirmeye çalıştığı gibi cihad, insanları zorla dine ve imana getirmek için yapılmaz. Çünkü, "Dinde zorlamanın olmadığı"nı bizzat Kur'an bildirmektedir. Hz. Peygamber'in görevinin sadece tebliğden ibaret olması, gerçek ve makbul bir imanın tefekkür ve özgür iradeye dayalı iman olduğu gerçeği ve dünyanın bir imtihan salonu, zorlamayla bu imtihan sırrının bozulacağı hakikati bunu gerektirmektedir.

Kur'an, Müslümanların, düşmanlarına karşı mücadele ederken galip gelmeleri için her türlü tedbiri almalarını ve bu tedbirleri uygulamalarını istemiştir. İstibdadı ve tek kişinin fikrine körü körüne bağlanmayı yasaklamış, istişareyi emretmiştir. Sabırlı olmayı, kendilerine düşeni yaptıktan sonra işin sonucunu Allah'a bırakmayı, kardeşlik ve samimiyeti elden bırakmamayı, idarecilerine itaati. özellikle tavsiye etmiştir. Onların maneviyatını yüksek tutmuş, Allah'ın yardımının arkalarında olduğunu müjdelemiştir. Bütün bu ve benzeri, hayati düsturlar, hep Kur'an'ın cihad prensibiyle yakından ilgili hususlardır.¹

¹ Abdulaziz HATİP, İslam Şiddete Ne Der?(İstanbul Sebat yay.,2005),150

I. İslam'da Cihad'ın Anlamı

Cihad,doğru yolda yada haklı sebeplere dayanarak yılmadan savaşmak çalışmak, uğraşmak² çabalamak,gayret sarf etmek bir amaca ulaşabilmek için kişinin elinden gelen her türlü çabayı sarf etmesi³ çok çalıştırmak, bitirmek, tüketmek, canını malını ortaya koymak anlamlarına gelir. Ayrıca cihat terimi nefisle mücadele, İslam'ı tebliğ ve düşmanla savaşma anlamında kullanılmaktadır.⁴

Allah tarafından kullarına verilmiş olan bedenî, malî,ve zihnî kuvvetleri Allah yolunda kullanmak, o yolda feda etmektir. İnsanın maddi-manevi bütün varlığını Allah yolunda ortaya koyarak Hakk'ın düşmanlarını ortadan kaldırmak için savaşması cihaddır.⁵

Cihad edin emri İslam Dini'nde açıktır ki daha çok soyut ve manevî çağrışımlarıyla yüklü olup münafıklar da dahil küfrünü saklamayan kafirlere ve kararsızlara yönelmiş her türlü ikna inandırma yada irşad çabasını işaret eder ve cihad emri bütün Müslümanlara yöneliktir. En geniş anlamıyla Allah yolunda çaba gösterenleri sadece maddi bir çarpışmayı değil aynı zamanda ahlaki ve manevi anlamda her türlü haklı mücadeleyi kapsar⁶ Hz. Peygamber, insanın kendi ihtiraslarına ve zaaflarına karşı mücadelesini (cihadün-nefs) en büyük cihad olarak tanımlamıştır. Bu tasavvufi manada cihad anlayışıdır ki insan-ı kâmil denilen mükemmel ahlaka ermek için insanı İslam Dini'nin emirleri haricine çıkarmak isteyen nefse karşı yapılır.

İslam'da cihad, saldırıyı püskürtmek, gerçeği herkese duyurup yeryüzüne hakim kılmak, zulmü ve ahlaki çöküntüyü kökünden söküp atmak için yapılır. En geniş anlamıyla cihad dini emirleri öğrenip ona göre yaşamak

² Muhammed ESED ,Kur'an mesajı, çev:Cahit KOYTAK; Ahmet ERTÜRK(İst.,İşaret yay.,1999),371

³ Şamil İslam Ansiklopedisi, cihad mad.,1.cilt ,395

⁴ Şamil İslam Ans. ,cihad mad., 1.cilt,395

⁵ TDV İslam Ans.,16.cilt,(İst.,1997),527

⁶ ESED:a.g.e.,163

ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslam'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek demektir.⁷

Elmalılı Hamdi Yazır bu konuyla ilgili olarak, Bakara Suresi 73. ayeti açıklarken tefsirinde cihadın sadece savaş olmadığını şöyle açıklamaktadır: Bundan anlaşılıyor ki, cihad yalnızca kılıç ile veya başka silahlarla yapılan savaşla olmaz. Yine bu ifadeden anlaşıldığına göre "cihad" kelimesi "kıtal", yani, "savaş" kelimesinden daha geniş ve kapsamlıdır. Zira münafıklarla, gizli kâfir oldukları için, öbür açık kafirler gibi savaş ve kıtal şeklinde bir cihad söz konusu edilemez. Münafıklara karşı açılacak cihad, delil ortaya koymak ve belgeleri açıklamak şeklinde tefsir edilmiştir. Gerçekten de cihad kılıçla, dille, yazı ve yayın yoluyla veya daha başka yollarla, ne şekilde olursa olsun cihad ve gayret göstermek, çalışıp uğraşıp mücahede eylemek demektir ki, savaş bunun sadece bir özel çeşididir⁸

Genel olarak cihaddan ve faziletinden bahseden hadislerin yanında kime ve nasıl cihad yapılacağına dair çeşitli hadisler de vardır. "Mücahid nefsiyle cihad edendir."⁹ Cihad fıkhi terim olarak daha çok Müslüman olmayanlarla savaş, tasavvufta ise nefs-i emareyi yenme çabası için kullanılmıştır¹⁰

Peygamber Efendimiz savaşa katılmak için gelen birisine annesinin ve babasının hayatta olup olmadığını sorarak hayatta olduklarını öğrenmesi üzerine o halde onlara hizmet etmek yolunda nefsinle cihad et¹¹ buyurması ve Hz. Aişe'nin "Ey Allah'ın Resulü! Görüyoruz ki cihad amellerin en faziletlisidir.;öyleyse biz de cihad etmeli değil miyiz?" diye sorması üzerine,

⁷ TDV İslam Ans.a.g.y.,(İst.,1997),527

⁸ YAZIR,Hak A.g.e,cilt:4 ,(feza gazatecilik AŞ.,İst.),383-384

⁹ Müsned:3,124

¹⁰ Mustafa KARA,,Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi ,(Dergah Yay.,İst.,1999),87

¹¹ Buhari cihat,138,Müslim Birr

“Sizin için cihadın en faziletlisi makbul hacdır”¹² demesi cihadın kapsamını göstermesi açısından çok önemlidir.¹³

Tasavvuf büyüklerinden İmam Rabbani Ahmed-i Faruki Serhendi nefisle cihadı büyük cihad sayıp ön planda tutarak Mektubat adlı eserinin çeşitli bölümlerinde Cihadla ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

Kâinâtın Efendisi “aleyhi minessalevâti etemmühâ ve minetteslîmâtî ekmelühâ”, kâfirlerle cihâddan geri dönünce, (Küçük muhârebeden döndük, büyük cihâda geldik) buyurdu. Nefs ile savaşımağa, (Cihâd-ı Ekber) dedi.¹⁴

Bugün, öyle bir gündür ki, az bir hareket, [bir söz, bir yazı] hemen kabul olunup pek çok sevap verilir. Eshâb-ı Kehfin “rahmetullahi teâlâ aleyhim”, bu kadar kıymet ve şöret kazanmasının sebebi, yalnız hicret etmeleri idi. Düşman saldırdığı zaman, süvârîlerin az bir hareketi, çok kıymetli olur. Sulh zamanında, pek ince, güç talimleri, bu kıymeti alamaz. Bugün sizin, söz ile yaptığınız cihâd, cihâd-ı ekberdir. Size nasîb olan bu nimetin kıymetini biliniz. Var kuvvetiniz ile din düşmanlarını rezil edip, İslâmiyet’in emirlerinin yapılmasına, harâmîların çirkinliğinin, zararlarının anlaşılacak kaçınılmasına, hakkı söylemeye çalışınız! Bu söz ile ve kalem ile olan cihâd, top ile kılıç ile olan cihâddan dahâ kârlı biliniz! Bizim gibi eli yazmaz, dili söylemez zavallılar, bu nimetten mahrûmuz.¹⁵

Buna göre cihad hayatın gayesi olarak Allah’a kulluk etmek, Allah ve Resulü’nün koyduğu ölçülerin ferd ve toplum hayatına uygulanmasına çalışmaktan İslam’ı diğer İnsanlara tebliğe, İslam ülkesini ve Müslümanları her türlü tehlike ve saldırılara karşı savunma ve bu konuda gerektiğinde

¹² Buhari cihad,1

¹³ TDV İslam Ans.,7.cilt,527

¹⁴ İmam Rabbani Ahmed-i Faruki SERHENDİ Müjdecî Mektuplar Tercümesi,çev:1-21 *Abdulkadir Akçiçek 22-213Müstekimzade Süleyman Sa’deddin*, (Fâtih-İst,2001),7.Mektup, Başlık ,41

¹⁵ İmam Rabbani a.g.e.,1.mektup başlık 48

savaşmaya kadar kapsamlı bir anlam taşımakta kalp, dil, el ve silah gibi beşeri fonksiyonun ortaya konulduğu her vasıta ile yapılabilmektedir.

İslam Hukukçuları genel olarak Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasındaki genel ve özel devletler arasındaki ilişkiler hakkında “Kitab-üs Siyer” adını verdikleri bölümde açıklamalarda bulunurlar. İslam hukukçularına göre bu kelime ile kast edilen savaş ile mükellef olanlar, savaşa başlamadan önce Müslümanların görevleri, savaş esnasında ve sona ermesinden sonraki görevleri eman, ateşkes, zimmet akdi gibi ateşkes antlaşmalarının hükümleri, enfal ve ganimetlerin hükmü esirlerin durumu ve mürtedlerin durumuna dair açıklamaları kapsar.¹⁶ Cihadın bu anlam genişliğine rağmen İslam Hukukçularının cihadı Müslüman olmayanlarla savaş anlamında kullanmaları ya da cihadın bu yönüne ağırlık vermeleri bu tür cihadın hukukî bir mahiyet arz etmesi ve bir takım hukukî sonuçlar doğurması sebebiyledir. Nefisle mücahede şeklindeki cihadın hukuki bir mahiyet arz etmemesi sebebiyle konunun bu yönüyle daha çok tasavvuf ehli ilgilenmiştir.¹⁷

II. İslam’da Savaşın Sebepleri

İslam Hukukçuları Ku’ran ve Sünnet’te belirtilen esaslara göre gerek savaş öncesi ve savaş esnasında gerekse sonrasında uyulması gereken kuralları kendi zamanlarındaki şartlar çerçevesinde en ince ayrıntılarına kadar inceleyip tesbit ettikleri gibi harbin meşruluğu meselesini de tartışmışlardır. Hanefiler ile birlikte Hanbeli ve Malikî mezhebine mensup hukukçuların oluşturduğu çoğunluğa göre İslam’da savaşın sebebi inanmayanların Müslümanlara savaş açmaları ve tecavüz-kâr olmalarıdır.

Buna göre İslam Hukukçuları’nın çoğunluğu savaşın meşruiyet sebebinin düşmanın tecavüzü olduğunu, Müslümanlarla savaşmayanlarla

¹⁶ Vehbe ZUHAYLİ İslam Fıkhi Ansiklopedisi, cilt:8, sayf:177

¹⁷ TDV İslam Ans., 7. cilt, 527

savaşmanın ve sadece Müslümanlığı benimsemediği için bir insanı öldürmenin caiz olmadığını belirtmişlerdir.

Şafililerle onları destekleyen bazı fakihlere göre Müslümanlardan veya anlaşmalı kimselerden başkası kalmayıncaya kadar mümkün olduğunca savaşın sürdürülmesi gereklidir.

1.Savaşın Nedenini Küfre Bağlayanlar

“Haram aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, hapsedin, bütün geçitlerini tutun”¹⁸ mealindeki ayeti Müslüman olmayanlarla savaşmayı herhangi bir tecavüze karşılık verme şartına bağlamaksızın mutlak bir şekilde emretmekte ve harp sebebinin küfür olduğunu göstermektedir. Bu görüşü benimsemiş olanlar, Müslümanlara kendileriyle savaşanlarla savaşmalarını emreden ayetin harbi mutlak olarak nesheden ayetlerle neshedildiğini ileri sürerler.

Hz. Peygamberin “İnsanlarla, Allahtan başka ilah yoktur demelerine kadar savaşmakla emrolundum” mealindeki hadisi de gayri Müslimlerle savaş sebebinin onların küfrü olduğunu göstermektedir. Çünkü burada ancak onların Müslüman olmaları ile savaştan vazgeçileceği bildirilmiştir.

Küfür büyük bir suç ve münkerin en kötüsüdür. Bu sebeple onun devam etmesine izin vermek caiz değildir. Zira mefsedetin ortadan kaldırılması vaciptir. Allah’ı inkar etmek ise mefsedetin en büyüğüdür.¹⁹

¹⁸ Tevbe,9/5

¹⁹ TDV İslam Ans.,7.cilt,,cihad mad.,(İst.,1997),528

2. Savaşın Nedenini İnanmayanların Müslümanlara Karşı Harp Açmalarına Bağlayanlar

Savaşın mubah olmasını, inanmayanların Müslümanlara karşı harp açmalarına, düşmanlık ve tecavüzde bulunmalarına bağlayan Hanefi Hukukçularının dayandıkları deliller şunlardır: “Müşrikler sizinle nasıl topyekûn savaşıyorlarsa sizde onlarla topyekûn savaşın”²⁰ “Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırılığa sapmayın”.²¹ “Fitne kalmayınca ve din yalnız Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur.”²² Mealindeki ayetlerin ilkinde İbnü-l Hümmam’a göre müşriklere karşı girilen savaş onların Müslümanlara savaş açma sebebine dayandırılmış gayri Müslimlerin güç ve hâkimiyetlerini zayıflatarak Müslümanları dinleri hususunda fitneye düşürmelerine engel olmak maksadıyla emredilmiştir. Mufessirlerin çoğunun görüşüne göre ayetin “Aşırılığa sapmayın, Allah aşırılığa sapanları sevmez”²³ mealindeki bölümü hem haksız saldırıyı hem de başlanmış bir savaşta aşırı gitmeyi, gereksiz kan dökmeyi ve çevreye zarar vermeyi yasaklamaktadır. Zamahşeri’nin açıklamasına göre “Allah Yolunda Savaşmak” deyimini, “Allah’ın İsmiyle yüceltmek ve O’nun dinini güçlendirmek için cihat etmek anlamına gelir. Nitekim Zemahşeri, ayetin, savaşı başlatmayı yani savaş çıkarmayı yasakladığı gibi, başlamış bir savaşta kadınların, yaşlıların, çocukların ve benzerlerinin öldürülmesini, anlaşmalı bir topluluğa saldırılmasını, baskın saldırılar düzenlenmesini de yasakladığını ifade etmiştir.”²⁴ Esasen savaş ilk emreden “Size savaş açanlarla Allah yolunda sizde savaşın, ancak aşırıya gitmeyin, çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.”²⁵ mealindeki ayet, savaş sebebinin yine savaş olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber savaş sırasında bir kadının öldürülmüş olduğunu

²⁰ Tevbe,9/36

²¹ Bakara,2/190.

²² Bakara,2/193.

²³ Maide,5/87

²⁴ Kur’an Yolu Türkçe Meal-Tefsir,(cilt:1,)193

²⁵ Bakara,2/190

görünce “bu kadın savaşıyordu” diyerek hoşnutsuzluğunu ifade etmiş, öncü birliklerin başında bulunan Halid bin Velid’e haber göndererek kadın ve çocukların öldürülmemesini emretmiştir²⁶ bu olay yalnız kâfirlerin kötülüklerini ve Müslümanlar üzerindeki her türlü olumsuz tesirlerini önlemek için savaşılabileceğini gösterir. Eğer savaşın sebebi küfür olsaydı kâfir kadınlarında öldürülmesi gerekirdi. Kadın fiilen savaşımadığı için öldürülmesinin haram olduğu anlaşılmaktadır. Bunun gibi dinden dönen kadının öldürülmemesiyle ilgili hüküm de kadını muharip sayılmamasıyla izah edilmiştir. Aynı sebebe bağlı olarak savaşta çocuk, yaşlı, kör, hasta, din adamları ve çiftçiler gibi savaşamayan veya fiilen muharip olmayanların öldürülmeyeceği hükme bağlanmıştır.

Kalple ilgili bir durum olan inanmamanın zararı başkasına dokunmadığı için cezasının da dünyada değil ahirette verilmesi gerekir. Ancak inanmayan kimse müminlerle savaşa çıktığı takdirde küfrünün zararı masum insanlara dokunmuş olacağından kendisine karşılık vermek vacip olur.²⁷

"Fitne kalmayınca ve din de yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur" ²⁸mealindeki ayet, harbin meşru kılınmasındaki maksadın kulların Allah tarafından imtihan edilmeleri değil, düşmanın şerrini Müslümanlardan defetmeleri olduğunu göstermektedir. Bu ayette geçen din kelimesini Allah'a kulluk anlamında çevrilmesi daha uygundur. Çünkü kulluk kavramı dinin hem akidevî hem de ahlaki yönlerini kapsamaktadır. Bu durumda savaş insanın hem inancını hem de bu inançtan doğan yükümlülüklerini yerine getirmesini engelleyen durumların ortadan kaldırılması için yapılır. ²⁹ Yukarıda ayette geçen “fitne” kavramı "Allah'a ortak koşma; müşriklerin Müslümanlara uyguladıkları, inkâr ve şirke döndürmeyi amaçlayan, daha genel olarak

²⁶ İbn-i Mace cihad,,30

²⁷ TDV İslam Ans.,7.cilt,,*cihad mad.*,(İst.,1997),527Radiyyüddin es-Serahsi. 381 b; Kasani, 55, 3; Zeylai. VI, 104'tan naklen

²⁸ Bakara 2/ 193

²⁹ ESED:a.g.e.,56

onların imanlarını tehlikeye sokan maddi ve manevi baskılar, İslam ve Müslümanlar aleyhindeki tertipler ve propagandalar" ³⁰ şeklinde açıklanmıştır. Fahreddin er-Razi ise buradaki fitne kelimesiyle ilgili iki farklı açıklama getirmektedir:

1. Müslümanları dinlerinden döndürme tehlikesi ve riski, bu yöndeki baskılar, tertipler.

2. Düşman tarafından gelebilecek toplu saldırı riski.

Razi'nin naklettiği iki yoruma göre de ayetteki savaş buyruğunun asıl hedefi, küfür ve şirki büsbütün ortadan kaldırmak ve herkesi Müslüman yapmak değildir. Esasen insanların savaşarak Müslüman yapmak pratik bakımdan da imkânsızdır. Çünkü iman bir ikna ve gönüllü kabul işi olup Kur'an-ı Kerim de bunu açıkça ifade etmiştir.³¹ Öyle görünüyor ki ayetteki fitne kelimesi Razi'nin işaret ettiği her iki anlamı da içermektedir.

Şu halde ayete göre savaşın ana hedefini, "Müslümanları dinlerinden döndürme tehlikesini ve düşman tarafından gelebilecek toplu saldırı riskini ortadan kaldırmak, herkes için geçerli bir din ve inanma özgürlüğü ortamı sağlamak" şeklinde özetlemek mümkündür. Çünkü "dinin Allah için olması" yalnız İslam Dini'ne değil, diğer dinlere inanan ve dinlerinin gereklerini yaşayanların da baskıya maruz kalmamaları, kendilerine din seçme hürriyetinin verilmesi hükmünü içermektedir. Çünkü zorlama sebebiyle dile getirilen imanın da ibadetin de hükmü ve değeri yoktur.³²

Buna göre savaş, ilahi teklife muhatap ve onu yüklenmeye uygun bulunan insanın yok olmasına veya bünyesinin tahrip edilmesine yol açtığından İslam hukukunda "li-aynihi hasen" değil "li-gayrihi hasen" kabul edilmiş, düşmanın üstünlük ve mukavemetini kırmak, bu suretle şerrini defetmek için meşru kılınmıştır.

³⁰ Bkz. Taberi, 11,191; İbn Atıyye, I, 262-263; Razi, V, 130 Kur'an Yolu Türkçe Meal-Tefsir,cilt:1,194

³¹ Kehf 18/29; Hucurat 49/14).

³² Kur'an Yolu Türkçe Meal-Tefsir(,cilt:1),198-199

İslam'a göre prensip olarak insan masumdur. Allah mahlûkatın yok edilmesini murat etmediği gibi onları öldürölmeleri için de yaratmamıştır. Debüsi bu hususta şöyle der: "Allah emanetini yüklenecek olan insanları kanı masum olarak yaratmıştır; İnsan bu masumiyetle yaşar ve ilahi emaneti bunun sayesinde yüklenip ifa edebilir. Dinin temel esasları konusunda sorumluluğun hem kafir hem de Müslüman için sabit olduğu hususunda hukukçular arasında görüş birliği mevcuttur. İnsan ancak işlediği bir suç sebebiyle öldürölebilir".³³ Hiç tereddüt etmeden diyebiliriz ki, tebliğ ve tebyinin başlıca gayesi, insanları tek bir Allah inancına ve tek bir İlah'ın ibadetine davettir. Hazreti Peygamber'in tebliğ ve tebyin görevinin gayesi, bir tek olan Allah'a imana, O'nun ibadetine ve vahiy yoluyla kendisine bildirdiği emir ve yasaklarına uymaya daha kisası, gerçek manada Müslüman olmaya davettir.

Allah Te'âlâ, zaman zaman Kur'an-ı Kerim'inde bu davetin nasıl yapılması gerektiği hususunda sevgili Peygamberine talimatlar da vermiş ve bununla davetin hangi hallerde tesirli olabileceğini göstermeyi murad etmiştir.³⁴ Mesela Nahl suresinin 125 inci ayetinde şöyle buyurmuştur: "(Ey Muhammed!) Rabb'inin yoluna, hikmetle ve güzel öğütte davet et. Onlarla en güzel bir şekilde münakaşa et. Şüphesiz kendi yolundan sapanları en iyi bilen Rabb'indir; doğru yolda olanları da en iyi O bilir".

Aynı yumuşak davranışı telkin eden Şura suresinin 15' inci ayetinde de şöyle denilmiştir:"Bu sebeptendir ki (ey Muhammed!), sen insanları birliğe davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma. Ve de ki: Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim; aranızda adaletli davranmakla emrolundum. Allah, bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size aittir. Bizimle sizin aranızda husumet ve delile gerek yoktur. Allah, aramızı birleştirir. Dönüş nasıl olsa O'nadır".

³³ Debüsi, s. 454 'ten naklen TDV İslam Ans.,7.cilt.,*cihad mad.*,(İst.,1997),527

³⁴ Talat KOÇYİĞİT,İslamî Davetin Mahiyeti ve Hazreti Peygamber'in Hutbeleri,,(Kılıç Yay.,Ankara,1994), 109

Buna mukabil Gaşiye suresinin 21. ve 22'nci ayetlerinde Hazreti Peygamber, davet sırasında, zorlayıcı sert davranışlardan men olunmuş ve ona şöyle hitap edilmiştir: "(Ey Muhammed!) Onlara öğüt ver; zira sen, ancak bir öğütçüsün; yoksa sen, onlara musallat olmuş bir zorlayıcı değilsin."

Kur'an-ı Kerim'de, kendileriyle savaşılan Ehl-i Kitab'ın cizye vermesi halinde onlarla savaştan vazgeçilmesi emredilmiştir.³⁵ Savaş onların küfrüne ceza olarak meşru kılınmış değildir; maksat onların Müslümanlarla barış içinde yaşamalarını sağlamaktır . Bundan dolayı muharip kafir (harbi), zimmi statüsüne girmeyi kabul edip fiilen savaşı terkettiği takdirde katlini gerektiren sebep ortadan kalktığı için öldürülmemektedir.³⁶ Eğer Müslüman olmayanlarla savaşın sebebi küfür olsaydı, savaşın son bulması için ayette onların zimmi olmalarıyla yetinilmez, İslamiyet'i kabul etmeleri şart koşulurdu.

Savaşın meşrûluğuyla ilgili bu iki farklı görüşü savunanlardan harp sebebinin küfür olduğunu ileri süren hukukçuların delil gösterdiği ayetler, gayri müslimlerle girişilen savaş sırasında veya bunu sonuçlandırmak için takip edilecek hususları açıklamakta, savaşın niçin yapıldığını değil nasıl yapılacağını göstermektedir. İlk nazil olan ayetlerde savaşın meşru sayılmasının sebebinin kafirlerin saldırı ve zulümleri olduğu açıkça belirtilmiştir. Son ayetlerde ise sebebi bir kere daha tekrar etmeye gerek görülmeyp savaşta uygulanacak stratejiden söz edilmektedir.

Ehl-i Kitap'la yapılan savaş onların cizye vermesiyle sona erer, Müslüman olmaları şart değildir . Bu hukukî kural Tevbe suresi 29. ayette açık seçik olarak şöyle vurgulanır: "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resül'ünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din olarak kabul etmeyen kimselerle küçülmüşler olarak kendi elleriyle cizyelerini verinceye dek savaşınız."³⁷ Zimmet akdi

³⁵ Tevbe 9/29

³⁶ TDV İslam Ans.,7.cilt.,*cihad mad.*,(İst.,1997),527

³⁷ Tevbe 9/29).

Müslümanlarla, Müslüman olmayanlar arasında savaşın sona ermesini kâfirlerin, can, mal, ülke ve namuslarının koruma altına alınması sonucunu verir. Dolayısıyla akdin yapılmasından sonra bunları mübah kabul ederek el uzatmak caiz değildir. Bu kuralı Hz. Peygamber'imizin şu hadisi de desteklemektedir: "Onları cizye ödemeye davet et. Eğer bu davetini kabul ederlerse sende onların bu kabüllerini kabul et ve onlara ilişme."³⁸ Arap müşrikleri ise baştan beri İslam'a ve Müslümanlara karşı düşmanlık ve tecavüzlerini sürdürdükleri, yapılan antlaşmaları her defasında bozdukları için bunlarla Müslüman oluncaya kadar savaşılması emredilmiştir.

Savaş sebebinin küfür olduğunu ileri süren hukukçular bu hükme varırken, kendi zamanlarındaki milletlerarası şartlardan Müslümanların devamlı olarak kafirlerin tecavüzlerine uğramış olması vakiasından etkilenmiş olmalıdırlar. Gayri Müslimlerin Müslümanlara karşı savaş açmalarını cihadın sebebi sayan Hanefi hukukçuların aynı zamanda cihadın farz-ı kifaye olduğunu, gayri Müslimler kendileriyle bilfiil savaşmasalar bile onlarla savaşmanın Müslümanlar için bir vecibe teşkil ettiğini belirtmeleri bir çelişki olmayıp kendi zamanlarında Müslümanlarla gayri Müslimler arasında sürekli savaş halinin mevcut olduğunu, düşmanın güçlenmesini ve saldırılarını önlemek için karşı saldırıların sürdürüldüğünü gösterir. Aynı ifadeleri eserinde kaydeden Serahsi'nin buna karşılık bir yerde "Küfrün fitnesini ve kafirlerin şerrini Müslümanlardan defetmek için savaşılır."³⁹ bir başka yerde de, "Cihaddan maksat Müslümanların emniyet içinde olmaları, din ve dünya işlerini yürütmeye imkan bulmalarıdır." demesi bunun açık delillerinden biridir. Nitekim Debüsi Ehl-i Kitap'la savaşı emreden ayeti⁴⁰ yorumlarken bu savaşın gayesini onların Müslümanlarla barış içinde yaşamalarını sağlamak şeklinde izah etmiş diğer bazı Hanefi alimleri de gayri müslimlerle cizye karşılığında yapılan antlaşmadan (zimmet akdi) güdülen gayenin Müslümanlara karşı açılan savaşın şerrini defetmek, düşmanın savaşı terk

³⁸ İslam Fıkhi Ansiklopedisi, 8. cilt, sf:206

³⁹ TDV İslam Ans., 7. cilt., cihad mad., (İst., 1997), 527

⁴⁰ Tevbe 9/29

ederek Müslümanlarla barış içine girmesini sağlamak olduğunu söylemişlerdir.

Bütün bunlardan, Müslüman hukukçuların kendi zamanlarındaki milletlerarası şartlar çerçevesinde gayri müslim dünyaya karşı tam bir güvensizlik duydukları anlaşılmaktadır. Birçok ayette de işaret edildiği gibi⁴¹ gerek Hz. Peygamber'in sağlığında gerekse sonraki devirler boyunca Müslümanların maruz kaldıkları düşmanlık ve saldırılar bu güvensizliğin temelini teşkil etmiş, İslam dünyası ile gayri Müslim dünya arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde büyük ölçüde bu tarihi tecrübe rol oynamıştır.

Bu hususu göz önüne almadan Müslümanların inanmayanlara karşı tutumunu ve bazı hukukçuların cihada dair bir kısım ayetlerle ilgili aşırı sayılabilecek nesih iddiaları ve yorumlarını sağlıklı bir şekilde değerlendirmek mümkün değildir. İslam hukukçularının, gayri Müslimlerle ilişkiler konusunda hüküm verirken içinde bulundukları tarihi ve siyasi şartlar Batılı araştırmacılar tarafından dikkate alınmadığı gibi bu araştırmacılar hemen hemen bütün güçlü ülkelerin birbirleriyle çatışma halinde olduğu Ortaçağ boyunca devletler arasında hüküm süren ilişki biçimini de yalnız Müslümanların eseri olarak göstermeye çalışmışlardır Gerçekte özellikle Hanefiler'in cihada dair görüşleri milletlerarası ilişkilerde barışı ve devletlerin eşitliğini esas almakla birlikte mevcut şartlar bu anlayışın gelişip yerleşmesine imkan vermemiştir. Cihadın meşruiyetiyle ilgili olarak teoride birbirinden farklı görüşler ileri sürmelerine rağmen Hanefi ve Şafii kaynaklarında benzer görüş ve ifadelerin yer alması, tamamen pratikteki şartların aynı ilişki biçimini gerektirmiş olmasıyla izah edilebilir. Bir başka ifadeyle cihadın meşruluğu konusunda nazari olarak bir grup küfrü, bir grup da Müslümanlara savaş açılmasını esas almakla birlikte özellikle kilisenin etkisiyle daima canlı tutulan düşmanlık ve saldırılardan kaynaklanan şartlar, uygulamada hem Şafiler'in hem de Hanefiler'in aynı ilişki biçiminde karar kılmalarına yol açmıştır.

Tarih boyunca Müslüman devletlerin gayri Müslim ülkelerle yaptıkları

⁴¹ Bkz. el-Enfal 8/26; el-Ahzab 33/ 10-13

savaşlarda her biri ayrı ayrı ele alınmak durumunda olan tarihi, siyasi, dini birtakım sebepler bulunmakla birlikte, İslam'ı tebliğ için girişilen fetih hareketleri de söz konusu ülkelerdeki insanları zorla İslam'a sokmak amacıyla değil ferdi planda tebliğ imkanının bulunmadığı bu ülkeleri her kesin dilediği inancı serbestçe seçeceği şekilde tebliğe açmak gayesiyle yapılmıştır. Nitekim İslam'da meşru kabul edilen savaş için cihad kelimesi kullanıldığı gibi bu hareketleri istila ve sömürü savaşlarından ayırmak için de özellikle fetih (açmak) tabiri kullanılmıştır.

Örnek olarak fethiye çıkan Osmanlı Padişahı Sultan I. Murad, Kosova Meydan Savaşı'nda ölmeden birkaç dakika önce okuduğu şu dua konunun anlaşılmasında canlı bir tarihi örnektir.(bugünün Türkçe'siyle) :“Peygamberin yüzünün suyu, Kerbela'da akan kan, ayrılık gecesinde ağlayan göz, aşkının yolunda sürünen yüz, dertlilerin hazin gönlü ve canlara tesir eden yakarışları için! Lütfunu bizimle beraber kıl ve muhafazani bizden eksik etme Ya Rabbi! Ya Rab! İslam ehline yardımcı ol, düşmanın elini bizden uzak tut! Günahımıza değil, candan ve gönülden gelen ahımıza bak! Mücahidlerini telef ve bizi düşman oklarına hedef ettirme.

Vücutlarımızı mezardan sakla, İslam'ı tehlikelerden uzak tut. Bunca senedir ettiğimiz duaları ve din uğruna yaptığımız savaşları boşa çıkarma, adımı kahrın ile perişan, yüzümü halkın içinde siyah etme! İslam topraklarını ayaklar altında çiğnetme, utanç içindeki insanların yaşadığı bir yer haline getirme. Yarabbi!, bilirim ki İslam ehline lütufların çoktur, bu lütuflarını bu savaşta da göster. Din yolunda şehit olunacaksa beni et de ahirette mutlu bir yere ulaşayım.”

Batılı araştırmacıların, cihadın meşruluğunu küfür sebebine bağlayan ulemaya ait görüş ve sözleri ele alarak genellemede bulunmaları ve bu ifadeleri maksatlarını aşacak şekilde yorumlarken gayri Müslim ülkelerin tarih boyunca Müslümanlara karşı sergilediği saldırgan tavır konusunda sessizliği tercih etmeleri ibret vericidir. Halbuki Kur'an Müslümanlara karşı düşmanlık

beslemeyen gayri Müslimlerle iyi ilişkiler kurma yönündeki açık tavsiyelerine⁴²ve İslam tarihi boyunca gayri Müslimlerin İslam ülkelerinde güven içinde yaşamış olmalarına karşılık Hristiyan alemi asırlar boyunca papalığın da etkisiyle İslam dünyasıyla düşmanca ilişkiler içinde bulunmuştur.

"Ben güzel ahlakı tamamlamak için geldim" diyen İslam Peygamber'inin ve onun izinden yürüyen bir zihniyetin insanlık aleminin gelişimi için ortaya koyduğu medeniyet anlayışının, bugün dünyaya hakim olan Batı medeniyetinin gelişmesinde önemli etkilere sahip olduğu ise ayrı bir gerçektir. İslam eğer hakimiyet altına aldığı kültürlerle yaşama hakkı tanımayıp, onları kendi kültür dairesi içinde ve "eritme potası" kurarak yok etmiş olsaydı; bugün çağdaş dünyanın temsilcisi olma iddiasını taşıyan Batı'dan ve birçok kıtada var olan yerel kültürlerden bahsetmek mümkün olamazdı.

"Bizim rızamıza ulaşmak için uğrumuzda cihad edenlere elbette bize ulaştıracak yollarımızı göstereceğiz" ⁴³ ve, "Allah uğrunda Allah'ın rızasına ulaşmak uğrunda hakkıyla cihad edin" ⁴⁴ mealindeki ayetler cihadın bu kapsamlı anlamını içermektedir. Müslümanların bütün hayat ve faaliyetinin Allah rızasını kazanmaya yönelik olması gerektiği ve bu anlamdaki bütün gayretler cihad kavramı içinde mütalaa edildiğinden Allah rızasına ulaşmak için başvurulacak bir savaş da cihad sayılır. Esasen istila, sömürü ve tecavüz için yapılan savaşları tanımayan İslam dini ⁴⁵savaşa ancak Müslümanların can ve mal güvenliğini sağlamak, hak ve hürriyetlerini korumak, İslam'a ve İslam ülkelerine yönelik saldırıları önlemek amacıyla başvurulacağını hükme bağlamış ve meşrû gördüğü bu savaşı diğerlerinden ayırmak için de ona cihad adını vermiştir. Bunun yanında Kur'an-ı Kerim'in, Müslümanların sadece en güzel şekilde tebliğ yapmakla mükellef olduklarını ⁴⁶ birine dini kabul ettirmek için baskı yapılamayacağını ve baskı altında gerçekleşecek

⁴² Ankebut 29/46; el-Mümtehine 60/8-9

⁴³ Ankebüt 29/ 69)

⁴⁴ Hac 22/78

⁴⁵ Bakara 2/205; en-Nisa 4/94; el-Kasas 28/83; eş-Şûra 42/41-42

⁴⁶ Maide 5/67; en-Nahl ı 6/125; el-Ankebüt 29/46

imanın geçersiz olduğunu açıkça belirten hükümlerini ⁴⁷göz ardı ederek cihadı gayri müslimleri zorla Müslüman yapmanın bir vasıtası olarak takdim etmek ve "Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet (esenlik ve barış) dileyin. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabredin ve bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır"⁴⁸ diyen rahmet Peygamberini dünyaya savaş ilan etmiş gibi göstermek ilmi gerçekler yanında ahlaki ölçülerle de bağdaşmaz.

III. Cihadın Savaştan Farkları

Cihad'ın sadece harp demek olmadığı tezimizin bu bölümünde değinilmişti. Bu kısımda da cihadın savaştan farkları, İslam Dini'nde cihadın şiddet demek olmadığı ve sırf savaş anlamına gelmediği ortaya konulacaktır.

Cihadı harpten ayıran en önemli şey, fi sebilillah' (Allah yolunda) olması, i'la-yı kelimetullah için yapılmasıdır. Buna göre, hakkın i'lası yani yüceltilmesi için yapılan harpler cihad olduğu halde, sırf toprak kazanmak için yahud menfaat temini için yapılan savaşlar bu tarfin dışında kalır.

Tebük seferi dönüşü, Allah Resulü'nün (SAV) "Küçük cihadtan büyük cihada döndük." buyurdıklarını biliyoruz. Bu peygamber keliminde düşmanla harp etmek 'küçük cihad,' nefisle harp etmek ise 'büyük cihad' olarak takdim ediliyor.

Cihadın sadece savaştan ibaret olduğunu düşünmek gerçeği yansıtmadığı gibi cihada yalnız savaş anlamı verilmesi Kuran ve Sünnette ifade edilen anlam ve kapsam bakımından eksik ve yanlış sayılır. Kafirlerle boyun eğmeyip kendilerine karşı Kuran'la güçlü bir cihadın yapılmasını emreden ayet ile ⁴⁹ Allah'ın rızasını kazanmak için cihad edenlere O'na

⁴⁷ Bakara 2/256; Yûnus 10/99; el-Kehf 18/29; el-Hucurat 49

⁴⁸ Buhari, "Cihad", 112

⁴⁹ Furkan 25/52

ulaştıracak yolların gösterileceğini vaad eden ayette ⁵⁰ cihad kelimesinin savaş anlamına gelmediği açıktır. Ayrıca münafıklarla savaşı gerektiren herhangi bir hükmün bulunmaması ve fiilen de onlara karşı hiçbir zaman savaşa başvurulmamasını göz önüne alan müfessirler , “Ey Peygamber! Kafirlerle ve münafıklarla Cihad et.”⁵¹ Mealindeki ayette geçen cihadın hem Kafirlerle karşı gerektiğinde savaş yapmayı hem de münafıklara karşı kendilerini İslam’a kazandırmak için delil serdetme sertlik gösterme, onları azarlama gibi silahlı savaş dışında bazı yollara baş vurmaya ifade ettiğini bildirmişlerdir.

Esasen Kuran-ı Kerim’de iki grup arasında meydana gelen silahlı çatışma harp ve kıtal kelimeleriyle bunların türevleri kullanılmıştır.⁵²“Kafirler ve münafıklarla cihad et!” ⁵³ emri gereğince Hz. Peygamber (sav), kâfirlere karşı kılıçla savaşırken, münafıklara kılıç çekmemiştir. Resulûllah Efendimiz’in (sav) onlara karşı cihadı, “had cezalarını uygulamak, nasihat etmek, onları ikna ve ilzama çalışmak...” şeklinde olmuştur.

Savaşın henüz emredilmediği Mekke döneminde, cihaddan bahseden ayetler bulunmaktadır. Mesela, “Uğrumuzda cihad edenlere, elbette yollarımızı gösteririz...” ⁵⁴ ayeti bunlardan biridir.

Cihat ,Kur’ân’la sabit bir temel kuralın tatbikinden başka bir şey değildir. Bu da ancak savaşanla savaşma kuralıdır. Muharip olmayan sivil, masum hedeflere saldırmama kuralıdır. Bakara Sûresi 190. âyet bu kuralı şu mealde vaz’etmektedir: "Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın. Fakat savaşta sınırı aşmayın. Muhakkak ki Allah, haddi aşanları sevmez". Aynı kural Maide Sûresi 8. âyette de şu mealde açıklanmaktadır: "Bir topluluğa karşı içinizde beslediğiniz kin ve öfke sizi haddi tecavüze, adaletsizliğe

⁵⁰ Ankebut 29/69

⁵¹ Tevbe9/73

⁵² TDV,İslam Ansiklopedisi,7.cilt/say.527

⁵³ Tevbe,9/73; Tahrîm, 9

⁵⁴ Ankebut, 69

sürüklemesin. Takvaya en yakın olan budur." Düşmana merhametsiz davranma, müsl yapma, işkence etme, kadınları ve çocukları öldürme, sınırı aşmadır, haddi tecavüzdür ki, mezkur âyetlerde Allah (c.c.) bunu menetmiştir.

Batılı araştırmacıların cihadın anlam ve mahiyetiyle ilgili olarak gerçeği yansıtmayan görüşleri yanında cihadı "mukaddes savaş" (holy war, guerre sainte) şeklinde tercüme etmeleri doğru değildir. Cihad kelimesi her zaman savaş anlamını ifade etmediği gibi pratikte savaşın mukaddes sayılması da hayat anlayışından kaynaklanmaktadır. Müslüman, batı hayat anlayışına göre mukaddes sayılabilecek belki tek şey; olan ibadeti bile gösteriş veya maddi menfaat maksadıyla yapar da Allah'ın rızasını gözetmezse dince makbul sayılan bir iş yapmış olmaz, hatta bu dunum onu şirke kadar götürebilir. Buna karşılık onlarca mukaddes sayılmayan yeme içme gibi tabii şeyleri, ilahi bir emanet olan hayatın sürdürülmesi, sağlığın korunması ve dolayısıyla yaratanın rızasına vesile olacak davranışlarda bulunmak amacıyla yaparsa bu bir ibadet olur. Savaş da böyledir ve yalnız Allah rızası için yapılır.⁵⁵

İslam'ın bu hayat anlayışı Kur'an-ı Kerim de,"De ki, şüphesiz benim namazım da, ibadetim de, hayatım da, ölümüm de alemlerin Rabbi Allah içindir"⁵⁶ şeklinde dile getirildiği gibi bir başka ayette de, "İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inkar edenler ise şeytanın (tagut)yolunda savaşırlar"⁵⁷ denilmiştir.

Batılı araştırmacıların, cihadın meşruluğunu küfür sebebine bağlayan ulemaya ait görüş ve sözleri ele alarak genellemede bulunmaları ve bu ifadeleri maksatlarını aşacak şekilde yorumlarken gayri Müslim ülkelerin tarih boyunca Müslümanlara karşı sergilediği saldırgan tavır konusunda sessizliği tercih etmeleri ibret vericidir. Halbuki Kur'an' Müslümanlara karşı düşmanlık

⁵⁵ HAMİDULLAH,a.g.e, 93-94

⁵⁶ En'am 6/102

⁵⁷ Nisa 4 /76

beslemeyen gayri Müslimlerle iyi ilişkiler kurma yönündeki açık tavsiyelerine ve İslam tarihi boyunca gayri Müslimlerin İslam ülkelerinde güven içinde yaşamış olmalarına karşılık Hristiyan alemi asırlar boyunca papalığın da etkisiyle İslam dünyasıyla düşmanca ilişkiler içinde bulunmuştur.

Bütün bunların yanında İslam Dini'nin Yüce kitabı Kur'an-ı Kerim'i ve Hz Peygamber'in hadislerini bile bile yanlış yorumlayarak istedikleri ayet ya da hadisi alıp sebebi nüzul ve sebebi vüruduna bakma ihtiyacı duymadan, Hz. Peygamber'in yaptığı savaşları kişisel çıkar, hırs, para ve ganimet için yaptığını öne sürmekten çekinmemişlerdir. İslam Dini'nin bu Cihat anlayışı "İsa'nın bağış ve lütfunu tadıp düşmanını sevmeyi öğrenen kişi"yi-Hristiyanı-elbette dehşete düşürecek ve onu İslam dinine ve Müslümanlara karşı kin ve nefretle olduracak ve İslam dinini terör ,şiddet dini olarak algılayacak doğal olarak da Müslümanları terör ve şiddet dinine inanan terörist insanlar olarak görecektir. Türkiye'de Türkçe olarak basılan kitaplarda bu konular pervasızca şöyle işlenmektedir: "İsa'nın bağış lütfunu tadıp düşmanını sevmeyi öğrenen kişi, herhangi bir kusuru şeriatla cezalandıran, intikamı tekrar yürürlüğe sokan, dini yaymak yolunda cihadı öngören İslâm dini karşısında dehşete düşer. Öldürmek İslâm'da dinsel açıdan kurallaştırılmıştır. Kuran'da on altı kez, "Onları bulduğunuz yerde öldürün!" yazılıdır. Bu ayetlerde konuşan, İsa'nın Ruhu olamaz.

Hadislere ve Kuran ayetlerine baktığımız zaman şunu görebiliriz: Muhammet, şahsi düşmanlarını birbiri ardınca öldürmüş, ganimeti hedefleyen baskınlara bizzat katılmış; kentin savunmasında hainlik etmekle suçladığı Medine Yahudileri için kitle mezarları kazdırmıştır. Bedir savaşından bu yana, savaşlarda düşmanlarını öldüren Müslümanlar, Muhammet'in ağzından aklanmıştır: "Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı." ⁵⁸

⁵⁸ Abdulmesih, On emir ve on emrin diğer dinlerle karşılaştırmalı bir yorumu, (Sevgi yay.,İst.2000),42

Aynı zamanda Bütün Hristiyan Batı dünyasının katıldığı Haçlı seferleri ve bunun İslam dünyasında yol açtığı yıkımlar yanında Sicilya ve Endülüs'te insanlığın İhtişamlı medeniyetlerinden birini kurmuş olan bir devleti ve milleti kökünden yok edecek ölçüdeki Müslüman kıyımı doğuran bu düşmanlığın günümüz şartları, metotları ve vasıtalarıyla sürdürüldüğü başta Filistin'de olmak üzere dünyanın birçok yerinde Müslümanların mal, can, namus, tarihi eserler ve dini kurumlar gibi bütün değerlerine karşı sürdürülen tecavüzlere bakmadan Müslümanların gözlerinin içine baka baka Hristiyanlığın sevgi dini olarak gösterilmeye çalışılması kimseye kin duyulmayan, düşmanlarını seven; düşmana sevgi beslemenin bir Allah emri olarak kabul edilen bir din olarak savunulması bilimsellik ve akıldan uzak bir art niyetin ürünü olduğu gayet açıktır.

Sevgi dininin baş temsilcisi Papa II. Urbanus Hz. İsa'nın doğum yeri olan Kudüs'ün ve kutsal saydıkları makamların Müslümanlar tarafından kirletildiğini, Kudüs'e giden Hristiyan hacı adaylarına zulüm ve işkence yapıldığını öne sürerek böyle mukaddes bir beldenin Müslümanların baskısından kurtarılması için bütün Hristiyanların canla başla seferber olmaları gerektiğini söyleyerek halkı sefere katılmaları için tahrik ediyordu.⁵⁹

Misyonerlerin bu iftira ve karalamalarına karşılık Muhammed Hamidullah Hz. Peygamberin savaşlarını geçmişin ve günümüzün diğer birçok savaşı arasında en çarpıcı, en ileri ve en insanı olanı şeklinde değerlendirmekte konuyla ilgili şöyle demektedir:“Şurası açıktır ki, eski savaşlar üzerinde yapılan çalışmalar, ancak dikkatle incelendiğinde ve komutanların prensipleri nasıl uyguladıkları ve sonuçlarının neler olduğu bulunduğunda, kullanılır hale gelir. İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in (ona selam olsun) yönettiği savaşlar, geçmişin ve günümüzün diğer birçok savaşı arasında en çarpıcı, en ileri ve en insanı olanıdır. Kendi konuşlandığı asker sayısının üç katı, hatta kimi zaman on iki katı ve daha fazla sayıda düşmanla savaşmış ve her zaman fiilen zafer kazanmıştır. Onun

⁵⁹ Şamil İslam Ansiklopedisi, 1. Cilt, Dergah Ofset, 2000, 395

"imparatorluğu", küçük bir Şehir- Devlet'in kimi caddelerinden ibaret olarak başlamış, -başlangıçta şehrin tamamı ona katılmamıştı- ortalama olarak günde 830 kilometre karelik bir oranla genişlemiş ve on yıl süren siyasal çalışmadan sonra, son nefesini verdiği sırada 3 milyon kilometre kareden fazla bir alana yayılmıştı. Bu alan Rusya hariç, Avrupa büyüklüğünde ve o zaman üzerinde milyonlarca insanın yaşadığı bir alandır ve fethi, savaş alanında düşman saflarından 250'ye yakın kişinin öldürülmesine mal olmuştur. Müslümanların kaybı, on yıllık bir dönemde ortalama ayda bir şehittir. İnsan hayatına verilen bu değer, insanlık tarihinde eşsizdir. Bundan başka, fethin sağlamlığı, fethedilen yerlerdeki insanların zihinsel dönüşümleri ve tam asimilasyonu ve iyi eğitilmiş subayların yetiştirilmesi ve bu subayların Önder'in vefatından onbeş yıl sonra milyonlarca kilometre karelik alanı bellum omnium contra omnes'ten (tam bir karışıklık durumundan) Pax Islamica'ya (İslam barış ve esenliğine) ulaştırmaları ve Medine'den başlayarak üç kıtaya egemen olmaları ve benzeri olaylar, bende Hz. Peygamber'in dönemindeki savaşları incelemek için yoğun bir merak uyandırmıştır. Peygamber'in bu savaşlarıyla bugünkü savaşlarımız arasında adı dışında hiçbir ortak noktanın olmaması, onun savaşlarında söylediği şu sözün gerçekliğini göstermektedir: "Ben savaş peygamberiyim; ben rahmet peygamberiyim" ⁶⁰

Amin Maalouf da yayınladığı Ölümçül Kimlikler adlı kitabında medeniyet olgusunu açık bir şekilde dile getirmekte. "Eğer atalarım, Müslüman orduları tarafından fethedilen bir ülkede Hristiyan olmak yerine Hristiyanlar tarafından fethedilen bir ülkede Müslüman olsalardı, onların inançlarını koruyarak on dört yüzyıl köy ve kentlerinde yaşamaya devam edebileceklerini sanmıyorum. Gerçekten de, İspanya'daki Müslümanlara ne oldu? Ya Sicilya'daki Müslümanlar? Yok oldular, tek kişi kalmacasına katledildiler, sürgüne zorlandılar ya da cebren Hristiyan edildiler." ⁶¹

⁶⁰ HAMİDULLAH, a.g.e, 93-94

⁶¹ AMİN MAALOF, Ölümçül Kimlikler ,(YKY, İstanbul, 2000),50

Hız. Muhammed'in emir ve komutasında yapılan savaşlar, dünya tarihinde en az kayıp verilen ve tarihin gidişatını olumlu yönde etkileyen savaşlardır. O, hiç bir zaman mesajını zor kullanarak, silahla yaymak iddiasında olmamıştır. Çünkü o, insanları doğru yola en güzel bir şekilde ve hikmetle çağırarak görevlendirilmiş, bunun için kılıç ve savaşa baş vurmaı istenmemişti.⁶²

Tarihte olduğu gibi günümüzde de Müslüman milletlerin onlarla ilgili kaygı ve kuşkularını haklı gösterecek niteliktedir. Ayrıca son birkaç asırdan beri Batı'nın İslam dünyasına yönelik sömürgeci politikalarının ve bunun doğurduğu sonuçlar, tarih boyunca İslam dünyasında yaşayan gayri müslimlere can ve mal güvenliği sağlayanın da ötesinde dini ve milli kimliklerini koruma konusunda tanınan imkan ve hoşgörü ile karşılaştırıldığında, iki din ve medeniyetten (İslam-Hristiyanlık) hangisinin diğer din mensuplarına karşı daha saygılı ve müsamahalı davrandığı açık bir biçimde görmek mümkündür.

Birçok kimsenin zannettiği ve özellikle oryantalistlerin kabul ettirmeye çalıştığı gibi cihad, insanları zorla dine ve imana getirmek için yapılmaz. Çünkü, "Dinde zorlamanın olmadığı"nı bizzat Kur'an bildirmektedir. Hız. Peygamber'in görevinin sadece tebliğden ibaret olması, gerçek ve makbul bir imanın tefekkür ve özgür iradeye dayalı iman olduğu gerçeği ve dünyanın bir imtihan salonu, zorlamayla bu imtihan sırrının bozulacağı hakikatı bunu gerektirmektedir.

Kur' an, Müslümanların, düşmanlarına karşı mücadele ederken galip gelmeleri için her türlü tedbiri almış ve bu tedbirleri uygulamalarını istemiştir. İstibdadı ve tek kişinin fikrine körü körüne bağlanmayı yasaklamış, istişareyi emretmiştir. Sabırlı olmayı, kendilerine düşeni yaptıktan sonra işin sonucunu Allah'a bırakmayı, kardeşlik ve samimiyeti elden bırakmamayı, idarecilerine itaati... özellikle tavsiye etmiştir. Onların maneviyatını yüksek tutmuş, Allah'

⁶² Sönmez KUTLU, Kuran'a göre Barış, www.sönmezkutlu.com.

ın yardımının arkalarında olduğunu müjdelemiştir. Bütün bu ve benzeri, hayati düsturlar, hep Kur'an'ın cihad prensibiyle yakından ilgili hususlardır.⁶³

Bu bölümde, başta Kur'ân-ı Kerîm ,Hz. Peygamber'in Hadisleri'nden yola çıkarak, bazı değişik âyetlerle örnekler verilerek “cihad” kavramının geldiği farklı anlamlar üzerinde duruldu.Çünkü bu kavramın ifade ettiği anlamların ortaya konulması tezimizin en önemli amaçlarından biri olan şiddetin Yüce İslam Dini'yle dolayısıyla ona ait bir kavram olan cihatla alakasının olmadığı bilmesi açısından önemliydi. Ancak hemen şunu belirtelim ki, “cihad” kelimesinin geçtiği her âyet ele alınıp uzun uzun üzerinde durulmadı. Çünkü tezimizin amacı bu değildi. Maksat aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in, kullanmış olduğu kelimelerin ne derece zengin bir mânâ taşıdıkları ve âyetler ele alınırken bir kelimenin yalnızca bir anlamının olmayıp, farklı anlamları da taşıyabileceği, dolayısıyla bunun önemli bir husus olduğunun belirtilmesiydi. Cihad da böyle kavramlardan biridir. Evet bu husus çok önemlidir, zira özellikle günümüzde bazı batılı araştırmacılar ve yazarlar Kur'ân âyetlerini yorumlarken, herhangi detaylı bir araştırma zahmetine katlanmaksızın âyetleri, sadece bildikleri bir anlamı yükleyerek yorumlamakta, diğer anlamlarını göz ardı etmekte, bu da hem onları, hem de onları okuyan,dinleyen birçok insanı vahim hatalara sürüklemekle kalmıyor aynı zaman da İslam dinine karşı çetin bir ön yargı oluşmasına neden oluyor. Böyle bir hataya düşülmemesi için, ele alınan kavramın, Kur'ân'daki bütün kullanılış biçimleri ve geldiği mânâlar göz önünde bulundurulmalı ve buna göre izah edilmelidir. Yukarıda görüldüğü gibi, “cihat” kavramı yalnızca bir anlam taşımamakta,o,mücadele, hikmet savaşmak çalışmak, uğraşmak, çabalamak, gayret sarf etmek bir amaca ulaşabilmek için kişinin elinden gelen her türlü çabayı sarf etmesi ,çok çalışmak,bitirmek,tüketmek, canını malını ortaya koymak anlamlarına gelir;ayrıca cihat terimi nefisle mücadele ,İslamı tebliğ ve düşmanla savaşma gibi anlamlara da gelmektedir.

Kişinin nefsini terbiye etmek için harcadığı çaba dahil ilim ehlinin ilmiyle

⁶³ HATİP,a.g.e,150

Müslümanların şerefinin ve onurunun korunması için cehd ve gayret gayret sarf etmesi cihad olarak adlandırılır. Cihad ,zaman zaman Müslümanların saldırıya uğrayacakları hakkında ciddi istihbari bilgiler edinmeleri durumunda mevcut tehdidi ortadan kaldırmak ,haysiyet ve itibarlarını korumak için kabule mecbur bırakıldıkları bir savaş biçiminde de görülebilir.

İslamiyet dinde baskıyı kesinlikle yasaklamış, zor ve baskı altında gerçekleşecek imanın geçersiz olduğunu hükme bağlamıştır. Kin ve nefrete yol açan savaşı bir tebliğ vasıtası olarak düşünmek mümkün değildir. Ayrıca inanmayan kimselerin hayatlarının sonuna kadar her an iman etmeleri ihtimali vardır. İmana gelmeleri için onlarla savaşmak, savaş sırasında öldürülenler için bu imkanı ortadan kaldırmaktadır. Şu halde müslümanlara silahlı saldırıda bulunmayan gayri Müslimlere karşı öncelikle yapılması gereken şey onlarla savaşmak değil barışçı davet yollarına başvurmaktır. Şurası bir gerçektir ki, zorlama ile, yahut dayak silah tehdidi ile hiç kimse, hiç kimseyi küfürden imana, imandan küfre döndüremez. Çünkü gerek iman gerekse küfür, her ikisi de birer kalb işidir ve kalpde olanı da Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Bu sebeptendir ki Allahu Te'ala, Kasas suresinin 56. ayetinde Peygamberine hitap ederek şöyle buyurmuştur: "(Ey Muhammed!) Sen, sevdiğin kimseye hidayet edemezsin; fakat Allah, dilediğine hidayet eder. O, hidayete layık olanları daha iyi bilir" .

Peygamberimizin komuta ettiği veya ashaptan bazılarını kumandan tayin ettiği savaşların ve askeri hareketin sayısı altmıştan fazladır.Kuran ve Sünnete göre uluslar arası ilişkilerde aslolan barıştır,savaş istisnai bir durumdur.

İslam'ın ve Müslümanların onurunu korumayı amaçlayan savaşlar cihad sürecinin kısa halkalarını oluşturur. Bunu gerçekleştirmek için yapılan savaş meşru bir durumdur.

Müslümanların ülkelerinin işgal edilmesine sömürü ve baskılara tepki duymaları ve bunlara karşı mücadele etmeleri Müslümanların en tabii hakları

ve görevleridir.

Savaş şartlarında bile yaşlılara, çocuklara, kadınlara ve teslim olanlara dokunmayı yasaklayan İslam terörizme asla izin vermez

İslâm Hukuku'nda da, amacın meşru olması kadar, o amaca ulaşmak için takip edilen yolun da meşru olması kuraldır. Bu sebeptir ki, Kur'ân, müminleri savaşa teşvik etmekle yetinmez, savaşın nasıl yapılması gerektiğini de açıklar.

Hayatın gerçeklerinin, kötülükleri önlemede savaşmayı gerekli kıldığı durumlarda "barışçılık"tan söz etmek anlamsızdır. Kur'an-ı Kerim olması gerektiği kadar barışçıdır. Bununla birlikte Müslümanların sebep olmadığı bir savaşta teslimiyetçi davranmayı veya girilen bir savaşı kazanmanın gereklerini, hümanist olduğu ileri sürülen ütöpik fikirlere feda etmeyi de onaylamaz.

SONUÇ

Biz bu tezimizde, İslam dünyasındaki şiddet hareketlerini başta İslam ülkelerinin sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginliğin küresel stratejilerin paylaşım savaşlarına meşruiyet arayışı ve İslam devletlerindeki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sıkıntıların artması, mevcut siyasi nizamların da bu problemlerin üstesinden gelmede etkisiz kalması ışığında anlaşılması gerektiği sonucuna vardık.

İnsanlık için tehlike bizzat din değil; onun kötü amaçlar için kullanılmasıdır. İslam Dini'nin temel kaynağı olan Kuran ve Sünnet'te masum hiçbir insanın ölmesini onaylayan ve amaçsız gayesiz şiddeti destekleyen hiç bir şey yoktur. Durum böyle olmakla birlikte özellikle İslam Dini'nin şiddetle ilişkilendirilmesinin en temel nedeni küresel stratejilerin meşruiyet arayışı olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki özellikle batı medyasının yoğun kampanyası, sıradan birçok insanın zihninde İslam ve Müslüman terimlerinin terör, anarşi, savaş, kan, intikam ve şiddet çağrışımı yapmasını sağladı. Yirminci yüzyılın son yarısından itibaren, çeşitli vesilelerle insanların bilinçaltına yerleştirilmeye çalışılan, İslam'ın "şiddet üreten bir din" olduğu yargısı böylelikle pekiştirildi. (Şiddet İslamileştirildi.) Ve bu yargı, Müslüman halklara yönelik şiddet eylemlerine meşruiyet kazandıran bir kavram haline geldi.

İslam'la şiddet arasında kurulan mekanik bağ, İslam'a ve Müslüman'lara tarafsız, objektif bir yaklaşımdan ziyade, İslam'a Oryantalist bir bakışı ve karalamacı bir eğilimi içermektedir.

Kur'an'ın cihad kavramı içerisinde şiddet hareketinin meşru gösterildiğini veya teşvik edildiğini kesinlikle görmemekteyiz. Çünkü İslam'da cihad, hedefsiz, gayesiz bir savaş değildir ve yalnız Allah için yapılır. Bu şart, cihaddan ayrılmaz. Cihadın ana hedefi ise hasmın ve düşmanın durumuna uygun bir şekilde karşı koyarak adaleti, din ve ibadet hürriyetini yeniden tesis

etmektir. Bu durum bize açıkça göstermektedir ki şiddeti kesinlikle dini metinler üretmez.

Afgan cihadının parlayan ışığı altında doğan ve gelişen Taliban hareketinin dini anlayışı, zihni alt yapısı İslam düşünce sistemi içerisinde dar dini anlayışı temsil eden hariciliğin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Taliban'ın uygulamaları, Batı' da 'İslamî yönetim' olarak sunulmuş ve İslam, Taliban'ın nezdinde mahkum edilmeye çalışılmıştır. Taliban'ın gücü elinde tuttuğu dönemde halka uyguladığı sert muamele ve onlara baskı yapmaları onların İslam tarihindeki Harici hareketiyle paralellik arz ettiğini göstermektedir.

Kur'an'ı, İslam'ı bilen, Peygamberimizi örnek alan insanın şiddetten yana olması mümkün değildir. Çünkü şiddet insan fıtratına aykırıdır. Şiddet daima şiddet doğurur. Oysa İslam Dini normal, sağlıklı düşünen insanlar istemektedir. İslam'ın nihai hedefi ahlaklı ve adaletin hakim olduğu bir toplum oluşturmaktır. Peygamberimizin gönderiliş amacı da budur. Bu yüzden de böyle bir toplumda şiddet pek olmaz.

Yüce İslam Din'i insanların din, can, akıl, nesil, mal şeklindeki beş külli maksadı koruma altına alarak sebep ve netice açısından insan fıtratını bozabilecek her türlü değişiklikten uzak durmasını istemiştir. Şiddet İslam Dini'nin bu genel prensiplerine de ters düşmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAM,Baki “Yahudilik ve Şiddet”, [Http://fortuna.divinity.ankara.edu.tr/adm/yahudisiddet](http://fortuna.divinity.ankara.edu.tr/adm/yahudisiddet).
- AFGANİSTAN,Taliban Ve Ladin,Birey Yay.,İst.,2001
- AKBULUT Ahmet,”Sahabe Devri Kelami Siyasi Hadislerin Kelami Proplemlere Etkileri”,Birleşik Yay.,İst,1992
- AKBULUT,Ahmet,”Sahabe Dönemi İktidar Kavgası”,Pozitif Yay.,Ank.,2001
- AKYOL ,Taha,”Hariciler ve Hizbullah,İslam Topluluklarında Terörün Kökleri”,Doğan Kitap,İst.,2000
- ATAY ,Hüseyin "Kur'an'da İnsanın Doğal Hakları, Müslümanların Durumunu Tesbit ve Müslümanlık Kır'an'ın Neresinde?", (İslamî Araştırmalar,1999, c.12, 2.sayı
- Afganistan'ın yakın tarihi,BBC Tutkish.com
- AZMİ, M. Es-Salihi, Mustafa ÖZ,”Hariciler Mad”.TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:16,İst.,1997
- BULAÇ Ali, mak.:”Cihad,İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları”,Yeni Ümit Kitaplığı,2004,93
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, “Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet”, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı yy, Ankara,1998
- ÇAĞATAY, Neşet, İbrahim Agah ÇUBUKÇU “İslam Mezhepler Tarihi”,Ankara Ün. Basımevi,1976
- DEMİREL,Emin “Taliban ,El-Kaide –Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan “Kültür Sanat Yay.,İst.,2002
- DEMİR, Ömer, Mustafa Acar, “Sosyal Bilimler Sözlüğü”, Vadi yy, Ankara,2002,386.
- EBU ZEHRA,Muhammed, “İslam’da İtikadi ,Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi” ,Trc.Sıbğatullah KAYA,Şura Yay..İst
- EI-BAĞDADİ, Ebu Mansur Abdulkadir, “Mezhepler Arasındaki Farklar”Trc: Ethem Ruhi FIĞLALI,TDV. Yay.,Ank.,1991

FIĞLALI, Ethem Ruhi, "İbadiyyenin Doğuşu ve Görüşleri", Ankara ,1983

EL-VARDANİ, Salih, "Mısırdaki İslami Akımlar",çev. H. Acar, Ş. Duman,Ank ,1988

FROMM, Ericc, Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, çev. A.Artan, (Dilek Matbaası, İstanbul, 1981),153-154.

GÜNDÜZ, Şinasi,"Dinsel Şiddet Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hristiyanlık",Etüt Yay.,Samsun,2002

GÜRKAN, Ahmet,"İslam Kültürünün Garbı Medenileştirmesi",Nur Yay.Ank

HALLSELL,Grace, "Tanrıyı Kıyamete Zorlamak",Kim yay.,Ankara,2003

HASENEYN, Tefik İbrahim, Emami Mesud el- Hudeyni,"Batılı Araştırmalarda İslami Uyanış Olgusu:Tahlili ve Tenkitçi Bir Yaklaşım",Çev:Sönmez KUTLU,İslami Araştırmalar Dergisi,7.cilt,sayı:3-4,1994

HAMİDULLAH, Muhammed, "Hazreti Peygamberin Savaşları",Yağmur Yay.,4.Basım,İst.,1991

HASAN, İbrahim Hasan, "Siyasî-Dinî-kültürel-Sosyal İslam Tarihi", Çev. İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş ,II,(İstanbul 1991

HATİP, Abdülaziz ,İslam Şiddete Ne Der?,,Sebat yay..Eylül 2005,İstanbul

İSLAM Ansiklopedisi,MEB,İstanbul,1977,5.cilt

İÇLİ,Tülin, Aslıhan Öğün, Nilüfer Özcan, (Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu

JUERGENSMEYER ,Mark,"Yeni Soğuk Savaş",Çev: Adem Yalçın, Pınar Yayınları,İstanbul 2001

KUTLU Sönmez,"İslam Düşüncesinde Tarihsel Din Söylemleri Olgusu",İslamiyat IV,Sayı:4

KARAMAN, Fikret "Terör ve Şiddetin Önlenmesinde Dini Değerlerin Yeri ve Önemi",Diyanet İlmi Dergi,cilt:36,sayı:3,2000

KLAVUZ ,A.Saim, "İman –Küfür Sınırı",Marifet Yay.,İst.,2000

- KLAVUZ, A.Saim, "Ana hatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş", Ensar Yay., İst.
- KAMİL, Miras Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi,
- KARA ,Mustafa , "Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi", Dergah yay., İst., 1999
- KELEŞ, Ruşen, Artun ÜNSAL, "Kent ve Siyasal Şiddet", SBF YY, Ankara, 1982, 93
- KOÇYİĞİT, Talat, "Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar", TDV. Yay. Ankara
- KARLIĞA ,Bekir,mak."Din, Terör ve Global Etik", İslam'a Göre Terör ve İntihar Saldırıları, Yeni Ümit Kitaplığı, 2004
- KOÇYİĞİT, Talat, "İslami Davetin Mahiyeti ve Hz.Peygamberin Hutbeleri", Kılıç Yay., Ank, 1994
- Kur'an Yolu Türkçe Meal Tefsir, DİB Yay., Cilt:3, Ank., 2003
- KARAMAN, Hayrettin, "Dinlerarası Diyalog nedir?", Ufuk Kitap, İstanbul, 2005
- Meydan Larouse, 11.cilt, Meydan yay., İstanbul, 1988
- MERT, Muhit, "İnsan Nedir? İnsanın Tanımlanmasına Dair Kelami bir Yaklaşım", Ankara, 2004
- WATT, Montgomery, " İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri", Çev. Ethem Ruhi Fırlalı, Ank., 1981,
- ONAT, Hasan, "İslamın Olduğu Yerde Şiddet Olmaz", Diyanet Aylık Dergi, 1999, sayı:103
- SUBAŞI, Nüket, Ayşe AKIN, "Kadına Yönelik Şiddet; nedenleri ve sonuçları", www.sabem.saglik.gov.tr
- ŞAMİL İslam Ansiklopedisi, 1-4. Cilt, Dergah Ofset, 2000
- TOLAN, Barlas, "Toplum Bilimlerine Giriş", (Ankara, 1985
- TÜRKDOĞAN ,Orhan, "Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği", Ankara, 1985
- TURAN, Ömer, "Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu", Acar Mat., İst., 2004
- VAROL, Mehmet Ziya, "İslam ve Terör", 2023 dergisi, 32.sayı

VEHBİ, Mehmed, “Büyük Kuran Tefsiri (H lasatul- Beyan)”,   dal Ne ., st.

YAZIR,Elmalılı “Hamdi:Hak Dini Kur’an Dili,”Feza Gazatecilik A ., st.,

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, şiddet, terör ve yıkıcılığın aslında insan sevgisi ve barışı öğütleyen İslam dini ile irtibatlandırılmasının sebeplerini ve bunun yanlışlığını; şiddet, terör ve yıkıcılığın inançlarla meşrulaştırılmasının arka planını araştırmaktır.

Tezimizde İslam diniyle irtibatlandırılan şiddet eylemlerinin yalnızca dinsel bir arka plana dayanmadığı aksine Yüce İslam Dini'nin şiddete izin vermediği, insanların şiddete yönelmesinin sosyal, ekonomik ve siyasal boyutları olduğu ve bu çirkin kolerasyonunun (şiddet- İslam) kurulmasının İslam Ülkeleri'ni işgal etmek isteyen Küresel stratejilere meşruiyet sağladığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Şiddetin İslamileştirilmesi kavramının örnekliğini Taliban'ın dini anlayışı ve İslam geleneğindeki yeri, Taliban'ın hangi siyasi-sosyal şartlarda ortaya çıktığı incelenerek gösterilmeye çalışılmış olup, Taliban'ın geleneksel İslam düşüncesi içerisinde yer alan Haricileri hatırlattığı ve Taliban'ın genel İslam düşüncesini yansıtmadığı vurgulanmıştır.

Bir giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşan çalışmamızın giriş kısmında, tezimizin konularının daha iyi anlaşılabilmesi için hazırlayıcı bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde şiddetin kökleri, dinlerin şiddete bakışı ve İslam'ın şiddetle ilişkilendirilmesinin küresel politik nedenleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde önemine binaen İslâm'ın cihad anlayışından, üçüncü bölümde Taliban ve Haricilik'ten dördüncü bölümde ise İslam'ın İnsana ve İnsan hayatına verdiği önemden bahsedilmiştir. Sonuç bölümünde ise tezimizde ulaştığımız neticeler sıralanmıştır. Ve çalışmamız tezimizi hazırlarken yararlandığımız bir kaynakçayla son bulmaktadır.

ABSTRACT

The goal of this study is to research the reasons of the establishment a relationship with violence, terror and destructiveness with islamic religion which indeed advices human love and peace, and to examine that relation's wrongness. Also it aims to do researc on the backgromd legitimatation of the violence, terror and destructiveness with religions beliefs.

In our thesis , we have tied to clarify that the acts of terror which are related with the Exalted Islamic Religion aren't based on only a religious background. On the contrary, the Exalted Islamic Religion doasn't give permission to violence. Besides, we have tried to explain that people goes towards to violence because of the social, economic and politic reasons, and the creation of that disgusting correlation (violence-Islam) supplys legitimatation to the global strategies which want to occupy the Islamic countries by force.

In this study, the concept of vionce -Islam model with Taliban's religious intellect, its (his religious intellect) place in islamic tradition and in which politic – social conditions he has come on the scene have been tried to show after a wide investigation, Further more, we have emphasized that Taliban reminds, Externals(Haricis),who appear in the traditional Islamic thouht and that the Taliban doesn't reflect the common Islamic thought.

Our study consists of an introduction, three episodes and a conclusion part. In the introduction part, there are prepatory informations to a beter understanding of the thesis subjects. In the first episode; the roots of violence, how the religions view the violence and the reasons of the establishment a relationship with Islam and violence and the importance which Islam gives to human and human life are mentioned, in the second episode, Taliban and Haricis are discussed.

Then, in the third episode, we have mentiared what the jihad is in Islam. As for, in the conclusion part, the consequences we have reached are aranged. Finally, our study comes to an end with a bibliography which we have used during the preparation of our thesis.